

VÁCZY KÁLMÁN – BARTHA SÁNDOR

NYÁRÁDY
ERAZMUS
GYULA
A TERMÉSZETTUDÓS

KRITERION KÖNYVKIADÓ

VACZY KÁLMÁN—BARTHA SÁNDOR
NYÁRÁDY ERAZMUS GYULA
A TERMÉSZETTUDÓS

NYÁRÁDY ERAZMUS GYULA
A TERMÉSZETTUDÓS



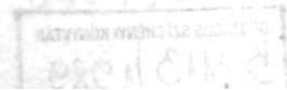
STUDION KÖNYVADÓ
BUDAPEST 1948

VÁCZY KÁLMÁN—BARTHA SÁNDOR

NYÁRÁDY ERAZMUS GYULA
A TERMÉSZETTUDÓS



KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1988

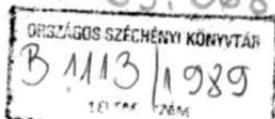


ELŐSZÓ HELYETT

1925 őszén a lugosi állami liceum érettségi előtt álló osztályának tanulójaként találkoztam először Nyárády Erazmus Gyula nevével. Földrajztanárunk behozott az órára egy hazánk domborművi térképéről fényképészeti eljárással készített másolatot. Azt mondotta, hogy a legszemléltetőbb és legpontosabb iskolai térképe Romániának. Azonnal feltűnt a térkép alkotójának szép hangzású neve, és elcsodálkoztam különös keresztnévén. Híres szakember, tudós kell hogy legyen — gondoltam —, aki ilyen tökéletes és szép térképet tudott készíteni, aminek használatát az akkori Köznevelésiügyi Minisztérium engedélyezte az ország összes tanintézete számára. A következő földrajzórán már valamennyiünk padján ott volt Nyárády térképe.

Kolozsvári egyetemi hallgatóként megismerkedtem legnagyobb leányával, későbbi feleségemmel, s mind gyakrabban megfordultam a Botanikus Kert mögötti, Pasteur utcai lakásában. Bekerülve a családba, részt vettem a tudós bensőséges életében, és megismerhettem ezt a kiváló embert és tudóst mindennapi életében, magatartásában, majd tanulmányi kirándulásainkon, tudományos és közéleti tevékenységében. Személye iránt érzett tiszteletből, csodálatból — mely sohasem szűnt meg bennem — fogtam hozzá vele kapcsolatos emlékeim leírásához.

Bartha Sándor



I. ÉLETE

Etiam ex casa vir magnus potest exire.
(Kunyhóból is jöhet nagy ember.)

1. IFJÚKORA ÉS TANULMÁNYAI

Nyarády Erazmus Gyula azon neves tudósok közé tartozott, akiket a sors olyan pályára juttatott, ahol tudományos képességüket a legnagyobb mértékben tudták gyümölcsöztetni. Egész életét — talán furcsán is hangzik — kezdve már a legzsengőbb gyermekkortól egészen késő öregségében bekövetkezett haláláig a növényvilág megismerésének, majd később megismertetésének szentelte.

1881. április 7-én született a Maros megyei Nyárádtő (Ungheni) községben. Apja vasúti pályaváltó, édesanyját pedig korán elvesztette.

Hogyan jutott ehhez a nagyon ritka keresztnévhez, amelyet aligha viselt valaki akkor már nemcsak az országban, de még külföldön sem? Egy alkalommal apjától, Nyarády Antaltól hallottam, hogy — mivel a vasúti őrházak nem hagyhatta el — megkérte a szomszéd faluból az egyik jó ismerőst, akinek szekere is volt, vigyék be az újszülöttet a paphoz bejegyzésre, keresztele. Meleg nyári nap lévén, a poros országúton a keresztszülők megszomjaztak, s a feltarisznyált pálinkákból jól felöntötték a garatra. Mire a paphoz értek, elefelejtették, hogy a szülők óhaja szerint Gyula névre kell keresztniük a gyermeket. Az öreg pap egy régi kalendáriumban az Erazmus névre bukkant. Így jutott a csecsemő Nyarády ehhez a szo-

katlanul ritka névhez. Mivel maga mindenütt a Gyula nevet használta, jóval később, amikor katonai szolgálatát teljesítette, kérésére bejegyezték ezt a keresztnévét is.

A kis fizetésből a család nehéz körülmények között élt. Ezért már iskoláskora előtt meg kellett szoknia a munkát. Örízte a vasúti pálya mentén legelésző tehenüket meg a libákat. Már ekkor, néhány éves korában kezdett ismerkedni a természettel, annak változatos növényvilágával. Kezébe véve egy-egy virágot, levelet, termést, kezdte figyelni a növények csodálatos életét, s — mint mondta — úgy megszerette, hogy egész életére szenvedélyévé vált. Tanulmányai idején is, mind a közép-, mind a felsőfokú tanintézetekben a növénytan volt a fő érdeklődési köre, kedvenc tantárgya.

Édesanyja korai halála után apja újránősült. Szerencsétlenségére a kis Gyula olyan mostohaanyát kapott, aki nem tűrte őt a családi otthonban.

Mivel apját áthelyezték egy másik vasúti pályához, a gyermek Nyarády onnan utazott be mindennap a közeli kolozsi elemi iskolához. A középiskola alsó osztályait Marosvásárhelyen végezte, ahol nagyon nehezen tudott tanulni, mert rossz körülmények között lakott, ugyanis apja kis fizetéséből jobbra nem telt. Ezután tanulmányait a kolozsvári Tanítóképző Intézetben folytatta, ahol jó bizonyítványa alapján tandíjmentességet élvezett, s hogy szüleinek ne okozzon gondot, szolgálóikká szegődött a bentlakásban. Összel, mikor iskolába kellett mennie, mostohaanyja még a szükséges evőeszközökkel sem akarta ellátni, sőt — mint panasolta egy alkalommal — tankönyvekre sem

adott pénzt. Ezért az ifjú Nyárádynak gyengébb osztálytársak tanítását kellett vállalnia, hogy bár legszükségesebb kiadásait fedezni tudja. Nyári szünetek alatt pedig — hogy meneküljön mostohaanyja zaklatásaitól — jómódú családok gyermekei mellett házitánítóskodott. Mostohaanyja azért is haragudott rá, hogy miért tanul tovább, amikor otthon maradhatna és segíthetne a ház körüli munkákban.

A tanítóképző elvégzése után, kutatói szenvedélyének megfelelően, a budapesti Tanárképző Intézet természetrajz-földrajz szakára iratkozott be. Kitűnő középiskolai tanulmányi eredményei alapján ösztöndíjban részesült, amely teljes ellátást biztosított a számára. A főiskolán is feltűnt nagy szorgalmával, kiváló vizsgaeredményeivel, megfigyelő képességével, amiről különösen a tanulmányi kirándulásokon, egy-egy vidék sajátos növényzetének feldolgozása során bizonyosságot tett. A Tátra hegység, valamint a dalmát tengerpart kevésbé ismert növényzetéről még mint kezdő tanár közölte folyóiratokban első botanikai tanulmányait. A botanikusok tehát korán felfigyeltek az ifjú Nyárády Erazmus Gyula szakcikkeire.

A főiskolai évek alatt alakult ki szoros barátsága két, szintén szorgalmas és jeles előmenetelű évfolyamtársával, a Székelyföld geológiájának későbbi nagy kutatójával, Bányai Jánossal és Kittenberger Kálmánnal, a neves Afrika-kutatóval és vadászélményíróval. A három jó barát — ahogy magukat nevezték: Bányai a *kü*, Kittenberger a *nyü*, Nyárády a *fü* szakembere — a következő években tekintélyt vívott ki magának a tudományos szakirodalomban.

Az erdélyi dombvidék hepehupás tája, változatos növényzete, apjának foglalkozása, családi otthonának kedvezőtlen légköre, továbbá a XIX. század végén egyszerű emberek között átélt mostoha gyermekkorra kétségtelenül nagy hatással volt Nyárády Erazmus Gyula egyéniségének, életszemléletének alakulására. Ezek ismeretében érthető meg csak küzdelmes élete, utolsó percéig kemény akarattal vállalt munkája, embertársaihoz való viszonya.

2. ÉLETÚTJÁNAK ÁLLOMÁSAI

Főiskolai tanulmányainak befejeztével kinevezését a Kárpátok legmagasabb csúcsainak közelébe kérte, hogy ott tanulmányozhassa a változatos és sajátos növényzetet. Így került 1904-ben a Tátra tövében elterülő késmárki (Kéžmarok, Csehszlovákia) középiskolához természetrajztanárnak. Itt tartózkodása alatt minden szabad idejét a környék növényzetével való ismerkedéssel töltötte, de az erdélyi tájak sajátos növényzetének tanulmányozását sem adta fel. Ez utóbbira az itthon töltött vakációk alatt kerített sort.

A szülőföld vonzása azonban csakhamar határozott irányt szabott tudományos tevékenységének. Még az első világháború előtt, 1911-ben, áthelyezését kérte Marosvásárhelyre. Néhány év múlva pedig már meg is jelentette a Marosvásárhelyen és környékén élő tavaszi és nyáreleji növények határozókönyvét.

Nemsokkal az első világháború befejezése után, 1922-ben aztán még előnyösebb változás történt

életútján. Ugyanis Alexandru Borza professzor, a Kolozsvári Egyetemen a növényrendszertani katedra és a Növénytani Múzeum vezetője meghívta Nyárádyt, hogy foglalja el az ország legnagyobb növénygyűjteményének, a Kolozsvári Egyetem Botanikai Múzeumának múzeumőri állását. Ez a tekintélyes megbízatás újabb lendületet adott tudományos munkásságának. A szenvedélyes tudós képességeit és munkabírását a legmagasabb fokon gyümölcsöztethette a hazai és egyetemes botanikai tudomány haladására. Nyárády Erazmus Gyula a nagyszerű lehetőségeket arra használta fel, hogy bejárja és tanulmányozza Románia valamennyi jellegzetes növényzeti táját. Jártassága és pontossága a növények meghatározásában annyira köztudottá vált, hogy tanulmányi kirándulásokon vagy a laboratóriumban többnyire hozzá fordultak egy-egy növény hovatartozásának tisztázása végett.

Sohasem felejttem el: egyetemi tanulmányi éveim alatt akár a Retyezát hegységben, akár az Al-Duna mentén vagy máshol voltunk tanulmányi kiránduláson, ha találtunk egy-egy növényritkaságot, kísérő tanáraink megmondták a nemzetség vagy a faj nevét, de pontosabb meghatározás végett mindig Nyárádyhoz utasítottak, aki csak kezébe vette s rövid vizsgálat után meghatározta azt. De nemcsak a hazai botanikusok, hanem Európa és más földrészek szakemberei is hozzá küldték el azonosítás végett „kétes” növényeiket. Ő pedig minden postai küldeményre azonnal válaszolt.

3. CSALÁDJÁ

Nyárády Erazmus Gyula fiatalon nősült. Felelőse határozott, lobbanékony természetű volt, el-lentétben férjével, aki megfontoltságával, csendes beszédével biztosította a család nyugodt és kiegyensúlyozott életét. Asszonyának nagy érdeme volt, hogy a családi háztartást teljesen önállóan és nagy hozzáértéssel vezette. Minden házi gondtól mentesítette a férjét, aki így erejét és idejét a tudományos tevékenységnek szentelhette.

Az évek során öt gyermekük született: két fiú és három leány. Az első világháborút a család nehéz körülmények és nélkülözések között vészelte át. A családfő azonban — nagyszerű ötletességének és kezűgyességének köszönhetően — falemezekre állatfigurákat rajzolt, kifestette, lombfűrészzel kivágta és megvételre kínálta őket. E mellékeresetével igyekezett enyhíteni az anyagi gondokon.

Kinevezése a Kolozsvári Egyetem Botanikai Múzeumához — amiről már említést tettem — a család anyagi helyzetén is sokat javított. Valamennyi gyermekét taníttatta, s középiskolai tanulmányaik befejezése után tovább képesítette őket. Fiai közül Gyula — aki egyszersmind a legidősebb volt — textilmérnöki oklevelet szerzett. A háborúban felszedett betegsége következtében azonban az elismert szakember aránylag fiatalon meghalt. A másik fiú, Antal, a legkisebb gyermek, apja irányításával a biológiát tanulta a kolozsvári egyetemen, és ugyancsak a növénytanban szakosította magát. Miután visszatért a második világháborúból, a kolozsvári Dr. Petru Groza Mezőgazdasági Intézethez

nevezték ki, innen ment betegnyugdíjba a botanika professzoraként. Apja halála után az RSZK Akadémiája Kolozsvári Fiókja botanikai tagozatának a vezetője volt. Ugyancsak a háborúban szerzett betegsége ragadta el élete teljében. Legidősebb leánya, Piroska — első feleségem — Kolozsvár bombázásának lett az áldozata. Ő a kolozsvári Zenekonzervatóriumban végezte tanulmányait az ének és zongora szakon, s mint zongoratanár működött haláláig. Közbülső leánya, Klára, fogtechnikus, férje, dr. Újvárossy Miklós botanikus volt. Legkisebb leánya, Anikó, a háztartásban tevékenykedett, varrt, férje, dr. Kompsz Lajos tisztviselő volt.

4. AZ EMBER, A TUDÓS

Nyárády Erazmus Gyula egyéniségét az igényesség jellemezte — saját magával szemben is. Konzervatív beállítottságú volt, de nem szűk látókörű, aki ne értette volna meg korának kérdéseit. Becsületesség, higgadtság, türelem uralta lényét, akár tudományos vitát, akár egyszerű beszélgetést folytatott valakivel. Azon tudósok közé tartozott, akiket szakmaszeretete, szorgalma és tudományos tevékenysége magasan a többiek fölé emelt.

Bármikor léptem be lakásába, vasárnap vagy ünnepnapon, mindig munkaasztalánál találtam. Mikor érkezett az ebéd, uzsonna vagy vacsora ideje, megszakította munkáját, odaült közénk a terített asztalhoz, kedélyesen elbeszélgetett velünk, majd visszament a szobájába, s folytatta, ahol abbahagyta.

Rajongásig szerette a növényeket. Nem egyszer hívott munkaasztalához és sugárzó arccal mutatta — kezembe adva kézi nagyítóját — újonnan felfedezett növényének jellegzetességeit. Szerette herbariumi növényeit, még meg is simogatta.

Nyárády Erazmus Gyula nagyon tudott lelkesedni, valahányszor valami újat fedezett fel, de ugyanúgy örömet nyilvánítt akkor is, ha munkatársai, tanítványai közül valaki újabb tudományos eredményt mutatott fel. Azon kiváló emberek közé tartozott, akiknek életcélja a munka, a jó, a szép, az igazság és a társadalmi igazságosság volt. Felfogása szerint a tudományban tevékenykedőnek fő kötelessége a népszolgálat. Nem elég tudományos igazságokat fedezni fel, győzelemre is kell vinni, meg is kell védeni azokat.

A pontosság különösképpen jellemezte Nyárády Erazmus Gyulát. Reggelenként mindig ő érkezett elsőként munkahelyére, a botanikus kerti múzeumba. De ahogy delet harangoztak lent a városban, megindult hazafelé, kilépve a Botanikus Kert hátsó kiskapuján a Pasteur utcába, ahonnan néhány perc alatt hazaérkezett. Felesége már terített asztallal várta, gyorsan megebédelt, s már indult is vissza ugyanazon az útvonalon, hogy estig folytassa munkáját. Naponta 12—14 órát dolgozott.

Pontosságát példaképpen emlegették. Egyik szaktársától, Ion Resmeriță botanikustól hallottam az alábbi esetet. Az RSZK Akadémiája Kolozsvári Fiókjának egyik ülésére Nyárády nem mehetett el, és értesíteni sem tudta idejében a vezetőséget. Mikor érkezett az ülés megnyitásának az ideje, valaki megszólalt: „Várjunk még egy kicsit, mert Nyárády akadémikus nem érkezett meg.”

Ehhez a közbeszóláshoz Constantin Negulescu, a Fiók titkára ezt a megjegyzést tette: „Ő mindig itt van 15 perccel az ülés megkezdése előtt, ha tehát nem jött meg, ez azt jelenti, hogy nem is jön, valahol visszatarthatták.” Hasonlóképpen a Kolozsvári Botanikus Kör üléseire is — melyekről egyszer sem hiányzott — jó negyedórával hamarabb érkezett, mintha versenyben állt volna Alexandru Borza professzorral, aki szintén sokat adott arra, hogy ne késsen az ülésekről.

Kiváló és nagyon fegyelmezett hegymászó is volt. Több kirándulásán volt alkalmam elkísérni, ahol megcsodálhattam ezt a képességét, szenvedélyét. A legnagyobb hőségben is bámulatos frissességgel járta a hegyeket, nemegyszer történt meg, hogy mi, a jóval fiatalabbak, alig tudtuk követni.

Hegymászói szenvedélye olykor vakmerőséggel párosult. Ha meglátott egy növényritkaságot, képes volt megmászni a meredek sziklafalat is, csak hogy közlőrl tanulmányozhassa. Egyik Tordaihasadéki kirándulásunkon együtt másztunk meg egy meredek sziklafalat, hogy a csúcscról felvételeket készítsünk. Leereszkedéskor azonban egy kiszögellésnél megtorpantunk, mert a meredek sziklafalon veszélyesnek látszott a tovább jutás. Márpedig kiindulási helyünkől kb 20 méter mélység választott még el, s közben kezdett beesteledni. Már kiűtött rajtam a verejték, amikor néhány pernyi tetovázás után Nyárády nyugodt hangon megszólalt: „Nem szabad lefelé nézni, hanem jól megkapaszkodunk egy-egy-fücsomóba, majd lábainkkal szintén jól megtámaszkodunk a kiálló sziklapárkányokon vagy fücsomókon, s így lassan lejutunk.” Igaza lett, még húsz perc sem kellett, hogy leérjünk

oda, ahonnan elindultunk. S ez nem volt elszigetelt eset. Elbeszéléseiből tudom, és munkatársaitól is hallottam, hogy egy-egy ritka növényért gyakorta vállalkozott hasonló sziklamászásokra. Különben, főleg külföldi kirándulásaira, mindig vitt magával a zsebében egy levelezőlapot vagy levélborítékot a pontos címével, hogy balesetnél azonosíthassák. A hirtelen keletkezett felhőszakadás is csak annyi gondot okozott neki, hogy biztonságba helyezze herbáriumát.

Kirándulásai alkalmával, valamint szűkebb baráti körben kedves humorral adta elő apró élményeit. Feloldottan tudott nevetni anekdotákon, tréfás történeteken.

Mint természettudós és természetjáró híve volt a természetes életmódnak. A gyógy- és aromás növényeket — botanikus lévén — szükség esetén fel is használta. Kirándulásainkon a legízletesebb teákat főzte belőlük.

Bámulatos tökéletességgel utánozta a különböző állatok hangját, megtévesztve gyakran az erdőben kószáló őzeket, szarvasokat, vaddisznókat, sőt farkasokat is. Hasonlóképpen a madarak hangját is kitűnően utánozta. Nemegyszer mulatságos jeleneteknek voltunk tanúi, amikor háziszárnyasokat és más háziállatokat csalt magához, olykor ijesztett meg, vagy bősztített fel.

Mint nagyszerű természetismerő és megfigyelő annyira tisztában volt az állatok viselkedésével, hogy a hegyekben nemegyszer egészen közel tudott lopakodni hozzájuk és nagyszerű felvételeket tudott készíteni róluk.

A húszas évek végén, amikor a havason távol voltunk a lakott területektől s menedékházak még

nemigen voltak, gyakran elhagyott fakunyhókban hálunk meg. Ugyancsak a Retyezát egyik havasi táján — 1929 augusztus végén — egy olyan szarvasmarhacsorda tanyázott, amelyben az akkor e vidéken dúló járványos szájszáj- és körömfájás miatt a legtöbb állat lábra sem tudott állni. Mi az esztendő melletti tető alakú nyitott fatákolmányban aludtunk, s kis tüzet is gyújtottunk, mert a havaszon a késő nyári éjszakákon már dörög a képződött. Egyszer csak éktelen kiabálásra ébredtünk. Az egyik pásztor bekiáltott hozzánk: „Jön a medve!” Kirohantunk, s akkor láttuk a telihold fényénél, hogy egy megtermett medve somfordál ott. Nyilván a beteg, tehetetlen állatok vonzották oda. Nyárady azonnal megragadott egy vasedényt, és a zsebkesének nyelével addig ütögette, amíg a medve elfutott.

Tanulmányi kirándulásainkon bármennyire fáradtan érkezett is a szálláshelyre, s akármilyen kedvezőtlenek voltak is a körülmények, addig nem pihent le, amíg nagy gonddal el nem helyezett minden egyes növényt a herbáriumában. Majd elővette naplóját, s bejegyezte mindazokat a fontos tudományos adatokat, amelyeket aznap gyűjtött. A ritkább, jelentősebb növényeket azonban ott helyben, azonnal bejegyezte helyrajzi vázlatába és naplójába. Fiatalkorától kezdve így vezetett naplói öregkorára vaskos köteteket tettek ki.

Különben Nyárady Erazmus Gyula mind a Növényzeti Múzeum, mind a saját személyi dolgait, tárgyait, mint például könyveket, folyóiratokat, kivonatokat, cikkeket, különböző tudományos és használati eszközöket stb., a legnagyobb rendben tartotta, nem is beszélve a hatalmas múzeumi, va-

lamint a saját — szintén gazdag — herbáriumáról, melynek minden példányát pontos, könnyen áttekinthető névjegyzékbe, kimutatásba foglalta. Ilyenformán akár intézeti szobájában, akár otthoni dolgozószobájában bármire is szüksége volt, csak átnézte a megfelelő névjegyzéket, és percekben belül előszedte azt, ami kellett a további munkához. Munkaasztalain, fiókjaiban, szekrényeiben a legpéldásabb rendet tartott.

Nyárady egyszersmind kitűnő pedagógus is volt. Már középiskolai tanár korában tanártársai sokra értékelték eredményes tevékenységéért, tanítványai pedig tisztelték és szerették, mert sokat tanultak tőle. 1921-ben ő adta ki az első romániai magyar nyelvű növénytankönyvet a középiskolák számára. Egyetemi működése idején pedig függetlenül attól, hogy egyetlen kísérő vagy több tíz hallgató — esetleg botanikus — társaságában volt, ahogy különösebb növényre bukkant, azonnal elmagyarázta annak ismertetőjegyeit. Sőt, egy idő múlva visszakérdezte, hogy nevezik az illető növényt, s felhívta őket, hogy keressék maguk is, így gyakoroltatva velük a felismerését. Ennek az aktív módszernek biztos eredménye volt. Mindazok, akik egyetemi hallgató korunkban vele voltak növényzeti kirándulásainkon, nem vallottunk szégyent később tanulóink előtt, ha kirándulásra vittük őket.

Fiatal tanár korában, mind Késmárkon, mind Marosvásárhelyen, nagyon bosszantotta az iskolai hatóságoknak az a követelése, hogy vasárnaponként a tanulókat templomba kísérje. Ugyanis — akkor — a vasárnapok voltak az egyedüli szabad napok, amikor tanulmányi kirándulásokat tehetett.

Miután nem tett eleget az igazgatóság ezen követelményének, magára vonta a tanügyi hatóságok heves rosszallását.

Írása nagyon szép és szabályos volt, valamenynyí dolgozatában feltűnt vázlatainak és rajzainak aprólékos, pontos, szép és ízléses kivitelezése. Híres volt térképészeti, kartográfiai műveiről is. Az 1937-ben megjelent *A Tordahasadék monografikus ismertetése* című kiváló monográfiájában van egy 1 : 5000 léptékkel készült színes helyrajzi térképe. Ennek a rendkívül részletes, pontos térképnek a felvételezésén éveken keresztül dolgozott minden vasárnap, úgy, hogy nem állt rendelkezésére csak egy iránytű, egy magasságmérő egy szintmérő és egy állvány a fényképezőgépe számára. A többi műszert, eszközt, amire szüksége volt a topográfiai felvételek elkészítéséhez, mind saját maga állította elő.

Ezen a Tordai-hasadékról szóló monográfiáján éveken keresztül dolgozott. Több kutatóútján én is részt vettem. Le sem lehet írni örömét, amit egyegy problematikus kérdés tisztázása vagy egyegy felfedezése váltott ki benne. Arca valósággal sugárzott a boldogságtól. Amikor befejezte ezt a nagyszerű munkáját, saját költségén adta ki román és magyar nyelven. Rövid ismertetőt nyomtattatott róla, és megküldte az ország különböző tudományos intézeteinek, tanintézeteinek, valamint a könyvkereskedéseknek. A monográfia minden példányát saját kezűleg aláírta. Természetesen rövid idő alatt mind elfogyott.

Nyárády Erazmus Gyulát 61 éves korában nyugdíjazták, de tudományos tevékenységét ugyanolyan lendülettel folytatta tovább. Ekkor már befe-

jezéshez közeledett egy másik nagyszabású művével, amelyen szintén nagyon régóta dolgozott, a *Kolozsvár és környékének flórájával*. Harminc kilométeres körzetben alaposan bejárta a városhatár minden részét. Ezekre a tanulmányi útjaira is gyakran elkísértem. Naplójában feljegyzett minden fontos geológiai, talajtani, földrajzi, időjárási és biológiai adatot. 1941 és 1944 között hat füzetben, összesen 687 oldalon adta ki, részben saját költségén, részben az Egyetemi Növényzeti Múzeum támogatásával, ezt a botanikai irodalomban párját ritkító művét.

Tudományos tevékenységének igazi elismerésére 1948-ban került sor, amikor az RNK Akadémiája rendes tagjává választotta. A következő évben az Akadémia keretében megalakult a Románia flóráját feldolgozó munkaközösség, melynek vezetését őra bízták. A világviszonylatban is jelentős tudományos mű szerkesztési és kiadási munkálatait nagy hozzáértéssel irányította — jöllehet 70. évéhez közeledett már, amikor belefogott.

Tévedés lenne azt hinni, hogy Nyárádyt a botanikán kívül más tudomány nem érdekelte. A főiskolán a természetrajz mellett a földrajz is szakja volt, tanulmányi kirándulásain tehát mindig felmérhette és fel is mérte a földrajzi adottságokat is. Sőt voltak kimondottan földrajzi jellegű megfigyelései, tanulmányai. Hosszú éveken keresztül tanulmányozta a Szováta környéki sóvidéket, annak geológiai és földrajzi sajátosságait, képződményeit, sókarsztját, növényzetét stb., pontos helyrajzi vázlatokat készítve róla. Ezekre a tanulmányi útjaira jómagam is többször elmentem, s nemegyszer meglepett helyszíni beszélgetéseink során bámula-

tos tájékozottsága a földrajztudomány modern geomorfológiai szemléletében.

Hogy tudományos megbízatásaiból következően mennyire részletesen bejárta és tanulmányozta hazánk tájegységeit, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy amikor egyetemi éveink befejezése után tanulmányi kirándulást akartunk tenni egyik kollégámmal, Nyárády kidolgozott számunkra egy két hónapos útitervet a Keleti-Kárpátok bejárására. Részletesen feltüntette, hol mit kell megfigyelnünk, s feladatul tűzte ki, hogy feljegyezzük mindazokat a változásokat, amelyek az ő útja óta ott végbementek. Mondanom sem kell, hogy ennél jobb tudományos útbaigazítást, tanácsot aligha kaphattunk volna.

Hiányosan értékelnék Nyárády Erazmus Gyulát csupán tudományos eredményei alapján, mert olyan tudós volt, aki megosztotta képességeit és tevékenységét a tudomány, az oktatás, a botanikusképzés és az ismeretterjesztés között. Igen népszerűek voltak a húszas és harmincas évek folyamán az Erdélyi Múzeum-Egyesület keretében tartott előadásai. Felfogása szerint a tudomány művelői nem húzódnak vissza tudományuk sáncaiba: elsőrendű kötelességük az ismeretterjesztés és népszerűsítés is. Előadásait kitűnő vázlatokkal tette érthetőbbé, nyugodt derűjével, humorával pedig színesebbé.

Érdeklődése kiterjedt a művészetek terére is. Már említettem, hogy jó rajzoló volt. Szakdolgozataiban a növényeket kifogástalan tökéletességgel rajzolta le. Szépen festett. Nem egy tájról készített színes vázlatot. Érdekelte a színház és a zene. Fia-

talkorában a Tanítóképző Intézetben tanult hegedülni is. Jó hallása volt. Ünnepnapokon — pihenésképpen — elővette hegedűjét, s családja szórakoztatására népdalokat játszott. Szeretett kertészkedni. A melegebb évszakokban, szellemi munkáját megszakítva, Pasteur utcai házának nagy kertjében segédkezett a virágok gondozásában, vagy a veteményesben gyomlált. A botanikus itt is kiütközött belőle: mihelyt valami rendkívülire bukkant, azonnal felvitte dolgozószobájába, hogy ott alaposan tanulmányozza. Nem egy boglárkahibridet, -változatot fedezett fel így konyhakertjének gyomlálása közben.

Általában jókedvű és barátságos volt mindenki-
vel. Egész életében demokratikus érzelműnek is-
merték. A felszabadulás után képviselője volt a
Kolozsvári Municipiumi Néptanácsnak. Ebben a
minőségében gyakran látogatta kerületének utcáit,
s állandóan érdeklődött az ott lakó állampolgárok
sérelmiei, panaszai felől. Előadásokat tartott a vá-
ros sokoldalú fejlődéséről. Sokatmondó bizonyíté-
ka segítőkészségének, hogy amikor az alkalmazot-
taktól állásuknak megfelelő minimális iskolai ké-
pesítést vártak el, laboránsát és egyik rajzolóját
maga készítette fel matematikából és fizikából.

Nyárády Erazmus Gyula minden reggel elkészítette napi munkatervét, majd este aznapi tevékenységének a mérlegét. Sohasem sietett, s egyszer sem tűnt fáradtnak. Sokszor maradt tovább a munkahelyén csak azért, hogy beszélgetését valakivel befejezhesse, vagy hogy minél tökéletesebben világítson meg valakinek egy kérdést, amellyel az hozzá fordult.

Bár közvetlen és nyílt természetű volt, barátai nemigen voltak. Kevés szabad idejét inkább családjában töltötte. Barátai közül megemlíthetjük Simó Gyula tanárt, akivel még Marosvásárhelyen kötött barátságot. Kolozsváron különösen a rokon területeken működő neves szakemberekkel tartott szorosabb kapcsolatot. Ilyen volt például Iuliu Prodan botanikus, a Kolozsvári Mezőgazdasági Intézet botanika tanszékének vezetője. Rajta kívül meghitt kapcsolata alakult ki Váczy Kálmánnal, aki a Románia flórája köteteinek előkészítő és szerkesztőbizottságában csaknem két évtizeden keresztül legközelebbi munkatársa volt.

Mindennapi tevékenységében fáradhatatlan volt mind otthon, mind a munkahelyén. Még 85 éves korában is naponta legalább 10–12 órát dolgozott a Románia flóráján. Ahogy közeledett a munka befejezéséhez, úgy érezte egyre jobban, hogy ereje csökken, s már nincs messze életének vége. 1966. június 10-én agyvérzés következtében halt meg. A kolozsvári Házsongárdi temetőben nyugszik.

A Földön az anyag állandó mozgásban, átalakulásban van, minden keletkezik, hogy aztán elmúljon. Nyárády Erazmus Gyula halálával a romániai és az egyetemes botanika kiváló személyiségét veszítette el. Rendkívül gazdag tudományos tevékenységét mind hazánkban, mind külföldön elismerték. A román állam és Akadémia vezetősége a legmagasabb kitüntetésekkel adományozta neki. Így megkapta a Románia Szocialista Köztársaság Csillaga I. fokozatát, a Munkaérdemrend I. fokozatát, az Érdemes Tudós címet, valamint az RSZK Állami-díját.

Tudományos munkássága, kutatás- és alkotósvágya példamutató és egyszersmind elkötelező számunkra. Halála után is tovább él tanítványaiban, valamint tanítványainak tanítványaiban. Nyárády Erazmus Gyula tevékenységét ma tovább folytatják tudományos kutatóink, megvalósításai pedig fennmaradnak a jövő botanikusnemzedék számára.

II. TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA

Minimo sono labuntur alta flumina.

(A mély folyók nagyon halkán folynak.)

— állapította meg képletesen az időszámításunk első századában élt neves római történész, Curtius Quintus Rufus.

E régi közmondás jut eszembe, amikor emlékezetembe idézem a hatalmas fizikumú, de végtelenül szerény, egyszerű és mindig csak munkájának élő Nyárády E. Gyula akademikust, akinek majdnem két évtizeden át voltam közvetlen munkatársa a Románia flórája megalkotásán fáradozó munkaközösségben. Benne ismertem meg az igazi tudóst, számomra ő volt a mintakép. Mosolygó arcával, kék szemeivel, barátságos és első látásra megnyerő modorával a „kellemes emberek” közé tartozott. Sohasem haragudott senkire, de rá sem haragudtak. Robusztus alakja, tudósi komolysága mindenkinben tiszteletet ébresztett.

Hihetetlenül sokat dolgozott. Minden idejét, minden energiáját szinte megszakítás nélkül munkájának szentelte. Ez volt életének mindennapi változatlan programja. Még a vasárnapok sem voltak számára pihenőnapok, mert azokat is végigdolgozta, úgy, mint bármely más hétköznapiját. Munkájával mindig szívvel-lélekkel azonosította magát, s ez volt életének egyetlen igazi célja.

Nemcsak csodálatosan bírta a munkát, hanem szerette is. Rengeget mikroszkopizált, vagy pedig kezében forgatva kézinagyítójával vizsgálta a

növényeket, s magáról megfeledkezve hűmmögött, amikor valami szokatlanul érdekes dolgot fedezett fel. Vizsgálódásai közben jegyzeteket és vázlatokat készített. Munka közben nagyon keveset beszélt. Mégis, ha ilyenkor valaki — fiatal egyetemi hallgató vagy idősebb kutató — benyitott hozzá, hogy tanácsát kikérje, mindig készségesen állt rendelkezésére és adta meg nyomban a kért felvilágosításokat. Ilyenkor sohasem érezte, hogy munkájában megzavarták.

Előtte mindig annak volt becsülete, aki szép és ritka, jól preparált növényeket tudott bemutatni. Látható élvezettel vizsgálta e gyűjteményeket, kérdésekkel halmozta el készítőjüket, vagy pedig véleményét mondott róluk. Egy-egy értékes gyűjteménnyel a bemutató nemcsak elismerését és szeretetét nyerte el, hanem azt is elérte, hogy Nyárády nyomban kollégájává avassa, egyenrangúként tárgyaljon vele.

Rendkívüli munkabírást, eredményeit fáradhatatlan szellemének, végtelen türelmének és kitartásának köszönhetette. Munkásságához a nyugodt feltételeket családi környezete, elsősorban felesége biztosította számára teljes mértékben. A sors önfeláldozó, családjának élő, mindig segíteni kész feleséget adott neki, aki minden gondtól mentesítette, úgyhogy tanulmányain kívül szinte semmi egyébbel sem kellett foglalkoznia. Öt gyermekük nevelésével is a felesége törődött, iskolai problémáikkal is mindig ő vesződött. Egyedül kereső férjének nagyon szerény fizetését úgy osztotta be, hogy mindenkinek jusson a legszükségesebbekre, de maradjon néhány szakkönyvre is, hiszen azok apránként

ti beszerzése egyik lényeges feltétele volt annak, hogy férje folytathassa tudományos munkásságát. Hosszabb-rövidebb kirándulásaira Nyárády sohasem indult el úgy, hogy óriási hátizsákjából felesége valamit is kifelejtett volna. Gyakran még a begyűjtött növényeket is a felesége szárította meg, illetve ragasztotta fel a herbáriumi ívekre. Férjének számtalan alkotásában tőle telhetőleg segítségével volt, teljes mértékben rászorgálva arra, hogy a botanikában névleg is szerepeljen. Ezért is nevezte el róla Nyárády a sás egyik általa felfedezett fajtát, a *Carex Piroscanát*.

Nyárády 63 évre (1903—1966) terjedő tudományos működése három jól elkülönülő szakaszra tagolható:

az alapozás esztendei (1903—1921), éspedig utolsó egyetemi évei alatt, majd pedig középiskolai tanárkodása idején Késmárkon és Marosvásárhelyt végzett tudományos munkássága;

a kiteljesedés évei (1922—1943), azaz a kolozsvári egyetemi botanikus kert herbáriumában múzeumóri működése, majd nagyon is tevékeny nyugdíjas korszakának öt éve (1943—1948);

a legtermékenyebb évek és akadémiai pályafutása (1948—1966), azaz az RSZK Akadémiája kolozsvári Flóra-kollektívájának vezetőjeként kifejtett tevékenysége.

1. AZ ALAPOZÁS ESZTENDEI (1903—1921)

Litterarum radices amarae, fructus autem jucundí sunt (M. P. Cato).

(A tudomány gyökerei keserűek, gyümölcsei azonban kellemesek.)

Nyárádi falusi környezetben született és élte le gyermekéveit, így a növényekkel már kicsi korában megismerkedett. Amikor kolozsvári középiskolai tanulóként természetrajztanárának első előadásait hallgatta, már elég sok növényt ismert. Oktatójának hamar feltűnt a fiatal Nyárády vonzódása a növényekhez, s ezért az iskolai herbárium rendezésével őt bízta meg. Az iskolai kirándulásokon begyűjtött növényeknek így nemcsak a népi, hanem tudományos latin nevét is megtanulhatta.

Később a budapesti Tanárképző Intézetben idejének nagyobbik részét a természettudományoknak szentelte. Tanára, Vrangel Jenő társaságában a Magas-Tátrában botanizált. Ezekben az években Nyárádyt még érdekelték a lepkék, bogarak és madarak is, de leginkább mégis a növények, mind a virágosak, mind a virágtalanok. A magányos gyűjtőútjairól hazatérő ifjút gyakran megmosolyoghatták a járókelők, amint elhaladt mellettük újságpapírba csomagolt növényekkel a hóna alatt, lepkekkel, bogarakkal, madártollakkal teletűzdelt kálappal a fején.

Első, 1—2 oldalas növénytani cikkeit mint egyetemi hallgató közölte a budapesti Pedagógiai Lapokban. Egyik jelentősebb felfedezése a budapesti

Gellérthegyen azonosított *Sternbergia colchiciflora* volt.

Már mint fiatal késmárki tanár, botanizálás közben ismerkedett meg Degen Árpáddal, a híres botanikussal, a Balkán-félsziget és a Keleti-Kárpátok flórájának szenvedélyes kutatójával, aki alapító tagja és szerkesztője volt a már jelentős szakmai tekintélyt elért Magyar Botanikai Lapoknak. Degen megkedvelte a fiatal és ambiciózus Nyárády E. Gyulát. Ettől kezdve segítette a ritkább növények azonosításában, megosztva vele botanikai tapasztalatait. Több mint egy évtizeden át ő volt Nyárády tudományos mentora, állandó bátorítója, ritka növényeinek pontos meghatározója, illetve a már meghatározott anyagának ellenőrzője. Ugyancsak ő győzte meg a fiatal tanárt, hogy kutatásait a virágos növényekre korlátozza, hiszen csupán ennek az óriási növénycsoportnak a beható megismerése is egész embert kíván és lefoglalja egész életét.

Nyárádynak 1903—1913 között 11 tudományos dolgozata jelent meg a Magyar Botanikai Lapokban, s ezzel mint a Késmárk környéki Magas-Tátra növényzetének kitűnő szakembere vált ismertté nemcsak országos viszonylatban, hanem Közép-Európában is.

Érdekes párhuzamosság vonható az erdélyi származású fiatal késmárki tanár, Nyárády E. Gyula és a nála alig pár évvel idősebb, ugyancsak erdélyi származású Iuliu Prodan botanikus között, aki 1906—1918 között Eger városában tanárkodott. Mint ambiciózus fiatal botanikus, Prodan is magára vonta Degen Árpád figyelmét, s ettől kezdve neki is állandó szakmai tanácsadója és pártfogója lett.

Ezekben az években Prodannak ugyancsak a Magyar Botanikai Lapokban 27 tudományos dolgozata jelent meg, közülük egyesek 30, 50, illetve 140 oldalnál nagyobb terjedelemben. Prodan a nyári iskolai szünidők alatt értékes növénytani kutatásokat végzett Olténiában és Munténiában (1906), Dobrudzsában (1910), valamint Moldovában (1911), s az említett 27 publikációja közül 12 jelentős dolgozata az akkori Románia növényzetének feltárásával foglalkozott. Nyárády a Késmárk környékén végzett botanikai tanulmányaival alapozta meg botanikusi hírnevét, Prodan pedig az Eger városában való tanárkodása idején végzett kutatásai és közölt publikációi tették ismertté. További pályafutásuk is párhuzamosan bontakozott ki. 1922-ben mindkettőn Kolozsvárra kerültek: Nyárády mint a botanikus kert herbáriumának múzeumőre, Prodan pedig mint a Kolozsvári Mezőgazdasági Intézet botanikaprofesszora, majd később rektora. Nyárády 1948-tól akadémikus lett, majd az Akadémia Elnökségének tagja, s ugyanakkor vezette a Flóra-kollektiva munkálatait. Prodan is tagja volt ennek a munkaközösségnek; őt 1955-ben választották az Akadémia tiszteletbeli tagjává. Mindkettejüknek kimagasló szerepe volt a román botanikai tudományban, és számtalan alapvető, maradandó alkotást hagytak maguk után. Haláluk is hasonló korban következett be: Nyárády 85, Prodan 84 éves korában halt meg.

Még késmárki tanárkodása idején Nyárády többször megfordult Erdélyben, így közölhette 1911-ben tanulmányait a Fogarasi-havasok növényzetéről, valamint az erdélyi növényritkaságokról. Attól

kezdve, hogy Erdély havasainak, hegyeinek és völgyeinek növényzetét mindjobban megismerte és meggyőződhetett arról, hogy itt még az általa már jól ismert Magas-Tátra flórájánál is érdekesebb, változatosabb növényzet terem, ellenállhatatlan vágy vonzotta haza. Vágya rövidesen teljesült, ugyanis 1911-ben sikerült áthelyeztetnie magát Marosvásárhelyre középiskolai tanárnak. Itt már 1914-ben ki is adta *Marosvásárhely és környékén élő tavaszi és nyáreleji növények meghatározó könyve* című munkáját.

Életében természetesen a legnehezebb időszakot a majdnem két évtizedes késmárki és marosvásárhelyi alapozási évek jelentették. Ezalatt szerezte meg a szükséges magabiztonságot a növényhatározások terén, és ugyancsak ez idő alatt szerzett kelő bátorságot és gyakorlatot tudományos közleményeinek megírásához. Ezekben az években kötött ismeretséget korának kiváló botanikusaival és vívta ki magának a szakkörökben való tudományos elismerését.

Ez az alapozási időszak komoly próbára tette Nyárádyt és családját anyagilag is. Sok pénzt emésztette fel nemcsak a Magas-Tátrába, a Borymocsarakba, a Pienini-hegységbe, a dalmát tengerpartra és a Fogarasi-havasokba tett kirándulásainak fedezése, hanem a belföldi (Baumgarten, Ferdinand Schur, Mihael Fuss, J. Heuffel, Florian Porcius, Ferdinand Pax, Simonkai Lajos, Fekete Lajos és Blattny Tibor, Dimitrie Brandza, Dimitrie Grecescu és mások), de különösen a külföldi szakirodalom (F. A. Paul Ascherson és K. O. P. P. Graebner, G. Hegi, J. H. Crantz, Linné alkotásai, hogy

csak néhányat említsünk a fontosabbak közül) beszerzése.

Ezekben az anyagilag nehéz években szerezte be a szárított növények száz lapokból álló kötegeit (az úgynevezett exsiccáták centuriáit), amelyeknek egy részéhez csere útján jutott hozzá.

Nyárádynak nem állt rendelkezésére sem nagyobb tudományos herbárium, sem jelentősebb szakkönyvtár, de még a legszükségesebb kutatási eszközei is hiányoztak. E vidéki elszigeteltség éveiben csak úgy végezhetett tudományos kutatásokat, ha állandóan keze ügyében lehettek a szakirodalom alapvető munkái, majd pedig meghatározásai helyességének ellenőrzése végett a fennebb említett szárított növénycenturiák. Ezért tanári működésének első éveiben vásárolt magának mikroszkópot, kézi nagyítólencsét, lemezes fényképezőgépet, és beszerezte a kirándulásaihoz szükséges egyéb felszerelést, amelyet azután egész életében használhatott.

Mindenesetre, kitartó és szorgalmas munkájával tanúságát adta annak, hogy a vidéki elszigeteltség nem akadályozhatja tudományos tevékenységében és hírnevének megalapozásában még akkor sem, ha mint családós ember csupán szerény tanári fizetéséből kell gondoskodnia a munkaeszközök beszerzéséről, egyben pedig öt gyermekének neveléséről és eltartásáról.

2. A KITELJESEDÉS ÉVEI (1922—1948)

Seris venit usus ab annis (Ovidius).
(Hosszú idő után szerezhető meg a
tapasztalat.)

A botanikus kertek a múltban is kitűnő alkalmul szolgáltak a növények megismerésére és elmélyült botanikai kutatások folytatására. Gombocz Endre szerint az első kolozsvári botanikus kertet a neves krasznai botanikus, Cserey Farkas (1773—1812) élete utolsó éveiben alapította és szervezte meg a volt Farkas utcai református kollégium szomszédságában. Számos szabadsban és melegházban termesztett fajt gondoztak itt, s a kert gondviselője egy Dobai György nevű ambiciózus növényismerő volt. Nem tudható azonban, hogy mikor és miért szűnt meg ez a botanikus kert.

A második botanikus kert 1859-ben alakult meg Kolozsváron az Erdélyi Múzeum-Egyesület úgynevezett Mikó-kertjében. A természettudományos gyűjteménynek múzeumőre és a botanikus kert vezetője a polihisztor Brassai Sámuel volt. Ez a kert nagy fejlődésnek indult az egyetem 1872-ben történt megnyitása után, amikor a hallgatók növényismereteinek gyarapítását szolgálta, egyben pedig a városi közönség kedvelt sétahelye lett. A botanikus kert azonban itt is túl kis területre korlátozódott, az egyetem vezetőségének tehát előbb-utóbb más, megfelelő nagyságú terület után kellett néznie, ahol az áttelepítendő botanikus kert tágabb keretek között működhesse. Végül 1911—1912-ben az egyetem megvásárolta Manuschek és Davida egyetemi tanároktól azok szép fekvésű szomszédos

telkeit, amelyeket csak a Cigánypatak választott el egymástól; ezen a 11 hektárnyi területen működik a jelenlegi botanikus kert. A tulajdonosoknak itt lakóházuk is volt: egyik a viztorony melletti, napjainkban is lakott épület, másik a bejárati kapusülkével szemben levő ház, melyben sok évvel később a Flóra-kollektíva nyert elhelyezést.

A botanikus kert megszervezésére, a növények áttelepítésére, valamint a herbárium gyűjtemények elhelyezésére akkor nem kerülhetett sor, mert 1914-ben kitört az első világháború; a tervek megvalósításával várni kellett.

A jelenlegi botanikus kert megszervezésére csak a világháború befejezése után kerülhetett sor, amikor is az egyetem botanikai tanszékének élére a nagy tudású Alexandru Borza került; ő lett első igazgatója, módszeres beosztásának és kiépítésének megvalósítója. Első alkalmazottjai között volt Ioan Lupu laboráns, aki egylovas szekerekkel 1920-ban megkezdte és még abban az évben be is fejezte az élő- és szárított növény-gyűjtemények átszállítását a régi botanikus kertből.

A herbárium első múzeumőre a neves mohász, Péterfi Márton volt, ő azonban 1922-ben meghalt. Tekintettel az akkor már Marosvásárhelyt tanárokódó Nyárády E. Gyula botanikai ismereteire, nagy szorgalmára és munkabíráására, Borza professzor neki ajánlotta fel a megüresedett múzeumőri állást. Nyárády gondolkodási időt kért, s részletes felvilágosításért legilletékesebb kollégájához, Zaharia Pantuhoz fordult, aki abban az időben a bukaresti egyetemi herbárium múzeumőre volt. 1922. március 31-i levelében Pantu részletesen válaszolt Nyárády levelére, és felsorolta ennek az állásnak az

előnyeit, elsősorban azt, hogy egész nyáron állami költségen az ország bármely részén botanizálhat. Feltárta előtte azt is, hogy a kolozsvári botanikus kert szaklapjában kitűnő publikálási lehetőségek kínálkoznak számára. Végül is melegen ajánlotta Nyárádnyak, hogy foglalja el ezt az állást, amit ő még ugyanazon évben meg is tett.

Tulajdonképpen mindketten jól jártak. Abban az időben Borza nem is kaphatott volna nála jobban képzett szakembert, de Nyárády sem ambíciójának jobban megfelelő állást, mert itt minden idejét a botanikai kutatásoknak szentelhetette, botanikai ismereteit a mindennapi gyakorlat által állandóan bővíthette, és hivatala biztosította számára kiszállási költségeinek fedezését. A vegetációs időszakban, tavasztól őszig, Nyárády leginkább terepmunkát végzett, majd a téli hónapokban a begyűjtött növények tanulmányozásával, meghatározásával foglalkozhatott, s ugyanakkor intézetének hivatalos lapjában publikálhatta tudományos dolgozatait. Nagyobb munkáinak kiadásában ugyancsak számíthatott intézete támogatására.

Hivatalos kiszállásait intézete még azzal is megkönnyítette, hogy rendelkezésére bocsátotta a szorgalmas Ioan Lupu nevű laboránst, aki mindenhova elkísérte főnökét, segítségére volt az anyag begyűjtésében és hazaszállításában. Nyárády néha még egymagában is elküldte Luput a hegyekbe az általa korábban szedett, tehát már jól ismert növények sok példányban való begyűjtésére a Flora Romaniae Exsiccata centuriái számára. A begyűjtött növényanyagot ugyancsak laboránsa szárítottta meg és ragasztotta herbáriumi lapokra. Az évek során akkora gyakorlatra tett szert, hogy növény-

nemzetségeket csupán „rátekintéssel” helyesen tudott megállapítani és nemzetségi csoportokba osztani. Gyakran még a fajokat is felismerte, és mindig tudományos latin nevüket használta. Volt is tekintélye „Lupu bácsinak” különösen a fiatal botanikusok előtt, akik gyakran vették igénybe „botanikai” segítségét.

A kolozsvári botanikus kert igazgatója 1921-től kezdődően kiadta a Flora Romaniae Exsiccata centuriáit, azaz Románia szárított növényeinek gyűjteményét, melynek minden kötege (centuriája) 100 herbáriumi lapból állt és 70 példányban készült. Ezekkel előnyös csereügyleteket bonyolítottak le a kontinens különböző részein működő 70 botanikai intézettel, illetve botanikus kerttel. A távoli országokból érkező cserecenturiákkal jelentős mértékben gyarapították a Kolozsvári Egyetem herbáriumát és állandóan növelték annak tudományos értékét.

Az első és második centuriát még Péterfi Márton állította össze. Halála után Nyárády lépett a helyébe és működött közre a harmadik, valamint a további centuriák összeállításában. Ezek anyagának begyűjtése, meghatározása és szétküldése a Nyárády feladata volt, segítőtársa pedig benne a szorgalmáról ismert laboránsa.

Nyárády csak virágos vagy termésses példányokat gyűjtött, meghatározásukat pedig a legnagyobb pontossággal és kritikus szellemben végezte. Még nagyobb kirándulásaira sem vitt magával növényhatározó könyvet. A növényeket legtöbbször emlékezetből azonosította. Csodálatos emlékezőtehetséggel a nálunk termő többeszernyi növény általános jellegzetességeit (magasság, virágzat, virág-

szín, termés, levélalak és -tagoltság, szőrözet stb.) fejből tudta.

Országunkban ő volt a legjobb növényismerő, a legnagyobb tekintély ezen a területen, véleménye egyenlő volt a legfelső bíróság fellebbezhetetlen határozatával. Mint kitűnő botanikust mindenki ismerte, és nagy tudása általános megbecsülésnek örvendett. Meghatározásai mindig az utolsó szót jelentették, amiben már senki sem kételkedett.

Évtizedeken keresztül érkeztek címére az ország különböző vidékeiről a növénycsomagok ritka vagy kétes fajok meghatározása, illetve a meghatározások ellenőrzése céljából. Nagy elfoglaltsága ellenére mindig talált időt és kedvet ezek átnézéséhez. Pár nap múlva postázta is vissza őket, a herbáriumi lapokra rávezetett meghatározásaival, illetve véleményével együtt. Ha a küldött növények között netán hiányos vagy hanyagul préselt példányok is voltak, azokra a herbáriumi lapokra a tudományos latin név helyett csak annyit írt: „eldobandis”, illetve „aruncandensis”, ami annyit jelentett, hogy a példány eldobni való.

Irodájában is sokan felkeresték hasonló kérdésekkel, s ő bárkinek készséggel állt rendelkezésére, sőt, ha ritka vagy érdekes példányokat mutatott neki, nem fukarkodott a dicsérő szavakkal sem.

Alexandru Borzán kívül állandó tudományos kapcsolatban állt a kolozsvári Ion Grințescu és Iuliu Prodan botanikusokkal, valamint a bukaresti múzeumőrrel, Zaharia Panțuval és Mihail Gușuleac botanikus kerti igazgatóval. Egyébként kapcsolatot tartott majdnem valamennyi romániai szaktársával, sőt számos nagynevű európai botanikussal is. Ebből következett, hogy számtalan általa felfe-

dezett új növényt ezekről nevezett el, ők viszont szintén számos felfedezésüket látták el „nyárádyana” vagy „Nyárádyi” névvel.

Borza professzor különösen nagyra becsülte Nyárády növényismereteit, s ezért a diákjaival rendezett botanikai kirándulásaira gyakran meghívta őt is. E kirándulások mindig jó alkalmul szolgáltak arra, hogy a botanikusok fiatal generációi megcsodálják Nyárády szokatlanul nagy jártasságát a növényfelismerésben, és hogy példaként álljon előttük.

1928-ban Kolozsváron rendezték meg a Romániai Természetbarátok első országos kongresszusát, majd 1931-ben a VI. Nemzetközi Növényföldrajzi Kongresszust. Szintén Kolozsvárt tartották meg 1963-ban a Flora Europaea Növényföldrajzi Nemzetközi Kongresszust, melyen részt vettek az európai botanikai tudomány kimagasló személyiségei: T. G. Tutin és W. H. Heywood Liverpoolból, A. Webb Dublinból, Bogumil Pavlowszky Krakkból, Karl Rechinger Bécsből, Ernest Mayer Ljubljanából stb. A résztvevők megtekintették a Tordai-hasadékot, a tordai sósfürdőket, a kolozsvári Szénafüveket és még számos növényritkaságot termő helyet; alkalmuk volt meggyőződni Nyárády rendkívüli növényismeretéről. Bármilyen növényt mutattak fel neki, nyomban meg tudta mondani annak tudományos nevét. E kirándulásokon Nyárádynak jutott a főszerep, s legtöbbször ő vezette a résztvevőket, minden alkalommal tovább növelve a hazai tudományosság tekintélyét.

A nagy gyakorlat kialakította benne a botanikai fogalmak konkrét és mindig azonos mércéjű használatát, például: ritkásan szőrös, bolyhosan

szőrös, elszórtan szőrös, bozontosan szőrös stb. — hogy csak a szőrösség változatait említsem. Tanítványai — hányan meg hányan — büszkén hangoztatják ma is, hogy számtalan botanikai fogalmat, amelyet könyvekből nem, hanem csak gyakorlatilag lehet elsajátítani, Nyárádytól tanultak meg.

Ez a 26 éves időszak (1922—1948) nagyon eredményes volt Nyárády életében. Egyrészt óriási gyakorlatra tett szert a növények felismerésében, másrészt pedig számos maradandó tanulmányt közölhetett. Ekkor jelentek meg magyar vagy román nyelven kisebb-nagyobb szakközleményei a Csalhó hegység növényzetéről (1924), a Piatra és Oslea növényzetéről (1928), a Gyilkos-tó és a Békás-szoros növényzetéről (1937), a Hargita hegység flórájáról (1929, 1930, 1942), a Radnai-havasok növényzetéről (1941), a Retyezát hegység növényzetéről (1928) — amelyben megállapítja, hogy ez a hegység rengeteg korcs fajtával a Hieraciumok genetikai centruma —, Kolozsvár és környékének flórájáról (1940, 1944), monográfiája a Tordai-hasadékról (1937, 1939), és akkor írta máig kiadatlan monográfiáját Szováta-füldőről stb.

1925-ben az ókori Trója (Kisázsia) környékéről begyűjtött Alyssum-anyag tanulmányozása során a tudomány számára új növénynemzetséget fedezett fel, a Triplopetalumot, egyetlen fajával, a T. pinifolium Nyár.-val, melyet a Magyar Botanikai Lapokban közölt.

Századunkban egy új növényfaj felfedezése már ritkaságszámba megy, egy új nemzetség felfedezése pedig egyenesen szenzációt keltő esemény. Nyárády felfedezése világviszonylatban is elismerésre talált. A London melletti Kew botanikus kert kiad-

ványában, az Index kewensis 1933. évi VIII. kötetének 242. oldalán leközölték ezt az új nemzetséget, s ezzel ők is hitelesítették a nagyszerű felfedezést. Ez a sokkötetes munka tartalmazza a világviszonylatban felfedezett és leírt genusokat, tehát szerepelni benne egymagában is nagy kitüntetés. Később felfedezte a Pietrosia Nyár. második új genusát, és elsőként jelezte a Palimbia genus Romániában való előfordulását.

Több éven át behatóan tanulmányozta és ismertette a Ranunculus genus (1933), a Viola genus (1932, 1941), a Hieracium genus (1928, 1938, 1940, 1942, 1943), valamint a Centaureák igen változatos genusát (1943, 1945). 1947-ben érdekes kísérleteket végzett egy Centaurea fajon, melynek fészekvirágzatában kb. 40 virágot talált. E virágok magvait elvetette, és a kikelt példányok alapján megállapította, hogy a próbaként használt anyapéldánnyal azonos fajokat csak részben eredményeztek és több más fajhoz tartozó példány keletkezett belőlük. E bizonyítékok alapján megállapította, hogy az anyafaj virágcsészéjében levő virágokat más és más Centaurea faj virágpora termékenyítette meg, azért keletkeztek belőlük más fajokhoz tartozó leszármazottak. Bár a kísérlet eredményét örökléstanilag nem becsülte fel, az mindenképpen a kísérleti növényrendszertan egyik hazai megalapítójává avatta.

Különösen értékes munkái a 688 oldalas *Kolozsvár és környékének flórája*, valamint a 131 oldalas *Tordahasadék flórája*, amelyek rengeteg terepmunkát igényeltek. Ezek adatait a virágos növényeket illetően az utóbbi évtizedekben végzett kutatások csak nagyon kis mértékben tudták újabbakkal ki-

egészíteni. Ugyanez a helyzet a még kéziratban levő 250 oldalas *Szovátafürdő és környékének monográfiája* esetében is. Jelentősen emelik e dolgozatok tudományos értékét topográfiai felvételezései, térképvázatai, fényképei és növényrajzai is.

3. LEGTERMÉKENYEBB ÉVEI ÉS AKADEMIAI

PÁLYAFUTÁSA (1948—1966)

Sol crescentes decedens duplicat umbras.

(A lenyugvó nap megduplázza a növekedő árnyakat.)

— állapította meg valamikor régen, az idős emberek alkotó munkásságára célozva, az ismert római költő, Vergilius.

Már rég túl volt élete delelőjén, 68 éves is elmúlt és már öt éve nyugdíjas, amikor Nyárády életében gyökeres változás állott be, mely a tudományosság élvonalába állította: a Román Népköztársaság Akadémiája tagjai sorába választotta, s egyben fontos tudományos feladatok elvégzésére kérte fel. A sors tehát megadta neki, hogy még 17 éven át folytassa tudományos munkásságát, ragyogó eredményekkel tetőzve be azt. De lássuk az előzményeket.

Alexandru Borza, a neves kolozsvári botanika-professzor, a botanikus kert igazgatója és az akkori Román Tudományos Akadémia tagja, 1937. november 20-i felterjesztésében részletes tervet nyújtott be az Akadémiához a romániai flóra és vegetáció tanulmányozására és több kötetben való feldolgozására, ezzel a címmel: Proiect pentru ex-

plorarea metodică a florei și vegetației României (nyomtatásban is közölve a Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1938. évi folyamának 8—19. és a Buletinul Institutului de Științe a României 1940. évi 6. számának 75—85. lapjain). A florisztikai rész feldolgozását 3—4 kötetre, a vegetációs részét további 2 kötetre, majd a képanyagot még egy kötetre tervezte. A munkaközösség vezetősége 2—3, a munkaközösség maga pedig 15—20 személyből állott volna. Fizetésekre, kirándulási költségekre és egyéb kiadásokra évi egymillió lej előirányzását kérte, a munkálatok pedig kb. 20 évig tartottak volna. A munkaközösség központi irodája Kolozsváron működött volna, s a javasolt főmunkatársak között szerepelt Nyárády E. Gyula is. Az Akadémia 1939. május 27-i ülésén ezt a tervet megvitatták, elfogadták, és vállalták a kiadások fedezését. Azonban rövidesen kitört a második világháború, s a terv akkor nem válhatott valóra.

A nagy munka megkezdését csupán a demokratikus idők első békés éveit tették lehetővé. 1948. június 9-én megalakult Románia újjászervezett Akadémiája, s első elnöke az ugyancsak botanikus (graminológus és fitopatológus) Traian Săvulescu lett. Még ugyanebben az évben Nyárádyt az Akadémia rendes tagjává választották. Săvulescu elnök javaslatára az Akadémia tudományos tervébe foglalták a Romániában termő edényes virágtalanok (harasztok, páfrányok stb.), valamint a virágos növények feldolgozását, s gondoskodtak a kiadások fedezéséről. Az 1948. december 16-i akadémiai ülésen elhatározták a Román Népköztársaság flóráját feldolgozó munkaközösség (röviden a Flóra-kollek-

tíva) létrehozását. A munkálatok vezetésével Nyárády E. Gyulát bízták meg. Ő szervezte, irányította és ellenőrizte a kollektíva és a rajzolók munkáját.

Nyárády fiatalos lendülettel vállalta és végezte a kitüntető, de egyben igen felelősségteljes munkát. Még erejének teljében érezte magát, aki mennyiségben, minőségben egyaránt képes többet is nyújtani. Így lett ez az időszak valóban munkásságának csúcsteljesítménye, hisz életének ebben az utolsó 17 évében fejtette ki legnagyobb és legértékesebb tudományos tevékenységét.

Kollektíva-vezetői működésének elején beadványt intézett az Akadémia vezetőségéhez, kérve, hogy a már évek óta nyugdíjban levő volt laboránsát, Ioan Luput kivételezzék a korhatár rendelkezései alól és nevezzék ki a Flóra-kollektívába, hogy továbbra is mellette dolgozhasson. Lupu bácsi — mert ezekben az időkben már mindenki így hívta — még jó erőben volt. Nyárády azért ragaszkodott hozzá, mert a növények preparálása terén nagy gyakorlattal rendelkezett, a munkában szorgalmas és példamutatóan kitartó volt, egyébként pedig mindenki nagyon becsületes embernek ismerte. Az Akadémia vezetősége teljesítette a kérést, úgyhogy laboránsa élete végéig mellette dolgozhatott.

Săvulescu és Nyárády a Flóra-munkaközösségbe az ország legismertebb botanikusait választotta be, akik közül egyesek már nyugdíjasok, mások pedig idős egyetemi tanárok voltak. Ezek a munkatársak különböző városokban laktak: Bukarestben tízen, Kolozsváron öten, majd egy-egy Craiova, Iași és Cîmpulung-Moldova városaiban. 1949. május 1-től tudományos kutatói, majd főkutatói beosztásban

dolgoztak, s a kolozsvári Flóra-kollektíva központi irodájával közvetlen vagy levelezési kapcsolatban állottak. A vidéki munkatársak időnként feljöttek Kolozsvárra megbeszélni a vitás kérdéseket. A kolozsváriak száma 1950. március 1-től kezdődően még egy munkatárssal nőtt, éspedig e sorok írója munkatársaként kapcsolódott be, végig vele egy szobában dolgozott és állandó kirándulótársa volt; munkakörébe tartozott a latin növénydiagnózisok elkészítése is. Így tehát a Flóra-kollektívának összesen 19 tudományos munkatársa volt, a huszadik maga Nyárády, a munkaközösség vezetője.

1949. január 2-re bukaresti megbeszélésre hívták össze a munkatársakat. Bemutatták nekik a munkatervet, valamint a feldolgozandó növénycsaládok és -genusok lajstromát, ahonnan szabadon választhatták ki maguknak azokat a növénycsoportokat, melyeknek feldolgozására vállalkoztak; természetesen mindenki azt választotta, amivel a korábbi évek során már behatóan foglalkozott. A harangvirág és a fűfelék (Campanulaceae és Gramineae) nagy családjainak feldolgozását a IX. és XII. kötetek számára maga Săvulescu vállalta, ő azonban sajnos már 1963-ban meghalt. Ezért a Campanulaceae család feldolgozását a munkatársak vették át, míg az utolsó kötetbe kerülő gramineák feldolgozására további öt munkatársat kellett felkérni, akik külső munkatársakként minden honorárium nélkül vállalták is azt.

Azokat a növénycsoportokat, melyeknek feldolgozására senki sem vállalkozott, mert a legnehezebbek voltak és túl sok vitás problémát támasztottak, maga Nyárády vette át, éspedig a keresz-

tesvirágúakat (Cruciferae) — amiért később Állami-díjjal tüntették ki —, majd pedig a fészkesvirágúak (Compositae) nagyobbik és nehezebbik részét, beleértve a nagyon is komplikált Hieracium genust, mely egymagában egy egész kötetet (a tízediket) tett ki, így e kötetnek egyedüli szerzője Nyárády lett. Ugyancsak ő dolgozta fel a problémás szederféléket (Rubus), amihez több mint öt évig tartó, az ország egész területére kiterjedő terepkutatásokat kellett végeznie. Egyébként a Hieracium és Rubus nemzetségeket rengeteg fajuk és nagy változékonyságuk miatt „a botanikusok súlyos keresztjé”-nek (crux botanicorum) is nevezték.

Ezen az 1949. január 2-i bukaresti megbeszélésen kisebb módosításokkal véglegesítették a növénycsaládok és -genusok elosztását emberekre, és megalakították a Flóra-kollektíva rajzolóinak munkaközösségét. Elvben kimondták, hogy le kell rajzolni minden egyes hazai növényfajt — alegységeivel együtt —, valamint a fontosabb természetű növényeket.

A rajzoló teendőkre Nyárády versenyvizsgát hirdetett, és ezen kiválasztott tíz kitűnő rajzoló (nyolc nőt és két férfit). Közöttük volt a már elég idős tervező és rajzoló mérnök, Macskásy Ákos, aki a növények rajzolásában nagy gyakorlattal rendelkezett, ugyanis hosszú időn át ő készítette Iuliu Prodan tudományos munkáihoz a növényrajzokat.

A Flóra-kollektíva számára 1949. február havában kiutalták a botanikus kert egyik épületének három üres szobáját, és kérvényezték a bútort beszerzéséhez szükséges összegek előirányzását.

Nyárády nem nézhette tétlenül az idő múlását, mert mielőbb be akarta indítani legalább a rajzoló munkáját. Ezért laboránsa segítségével egykettőre beszerezte a szükséges deszkaanyagot, majd lakásán neki is kezdtek az asztalosmunkának. Lupu bácsival felváltva fűrészeltek, kalapálták össze a könnyű rajzasztalkákat, székeket, ruhafogasokat stb. Alig egy hét leforgása alatt el is készültek a legszükségesebb bútorok, melyekkel ideiglenesen berendezhették a szobákat, s a rajzoló munkához láthattak. A lerajzolandó növényeket maga Nyárády válogatta ki vagy a botanikus kert élő növényei, vagy a herbárium szárított növényei közül, olyan példányokat, amelyek a legjobban szemléltették a rendszertani jellegzetességeket.

A rajzoló Nyárádyval szomszédos szobában dolgoztak, bármikor bemehettek hozzá kérdezni-valójukkal, és ugyanakkor állandó ellenőrzése alatt dolgoztak. Sokszor gyakorlatilag is bemutatta nekik, hogyan lehet rajzaikon legjobban érzékeltetni a növényfajok jellegzetességeit. Nyárády ugyanis kitűnő rajzoló volt, nagy gyakorlattal rendelkezett, és jól ismerte a rajzolási technika minden csínját-bínját. Rendkívül igényes volt, és csak a nagyon jól sikerült rajzokat vette át tőlük.

A Flóra-kollektíva munkálatai szinte óraműpontossággal haladtak. Az Akadémia ötéves munkatervét Nyárády egyéves, illetve negyedéves tervekre bontotta fel, így mind a tudományos feldolgozások, mind a növényrajzok határidőre elkészültek. A kéziratot a feldolgozásokról a kolozsvári munkaközösség irodájába a negyedévek végéig kellett letenni. Ezeket Nyárády, valamint közvetlen munkatársa alaposan ellenőrizte, átjavította, kiegészítette.

sztette, szükség esetén újbóli átdolgozásra visszaadta, olykor pedig egyes részeket maga dolgozott át.

A feldolgozás egységének biztosítására mintákat dolgozott ki a munkatársaknak. A botanikai műszavak egységes használata érdekében rövid magyarázatokkal és számos ábrával ellátott szótáracsát készített, azt kinyomatta és megküldte minden munkatársnak. Ugyancsak még a munka megkezdése előtt elkészítette Románia domborzati térképvázlatát a hegyek, csúcsok, vizek és völgyek feltüntetésével, felsorolási rendjüket pedig számokkal jelölte meg.

Munkatársainak előírta a bel- és külföldi alapvető szakmunkák felhasználását, tehát a különböző szakkönyvtárak vonatkozó anyagának tanulmányozását, továbbá a fontosabb (bukaresti, kolozsvári, nagyszebeni stb.) herbáriumok megtekintését, anyagának bedolgozását. Saját herbáriumuk és könyvtára minden munkatársának rendelkezésére állt. Az Akadémia fedezte a munkatársak költségeit, ha a különböző városokban levő herbáriumokat és könyvtárakat akarták tanulmányozni vagy a fajoknak a terepen való előfordulását akarták ellenőrizni.

Munkatársaival Nyárády élénk levelezést folytatott, s kérdéseikre lehetőleg nyomban válaszolt. Az évnegyedek vége felé rendszerint összehívta őket Kolozsvárra vagy Bukarestbe, amikor beszámoltak nehézségeikről és kikérték tanácsát. A vitás kérdések elbírálása végett mindig hozzá fordultak, és véleményét feltétel nélkül elfogadták. Ez a tény a Flóra-kötetek folyamatos feldolgozásánál nagy előnyt jelentett, ami kitűnik abból is,

hogy a halála utáni XII—XIII. kötetek megjelenése tíz évet váratott magára.

A kötetek kiadása életében tervszerűen haladt. Az első kötet 2000 példányban 1952-ben látott napvilágot, s alig pár nap alatt kifogyott az üzletekből. A II—IX. kötetek 1—2 éves időközökben jelentek meg, majd a X. kötet, amely teljes egészében a Nyárády feldolgozását tartalmazta, 1965-ben hagyta el a nyomdát. A XI. kötet még nyomdába került, de már csak Nyárády halála után, 1966 végén jelent meg. A XII. kötet is szedésre készen állott, mint szerző Nyárády is szerepelt benne, kiadására mégis csak hat év múlva, 1972-ben kerülhetett sor, majd további négy évet vett igénybe a XIII., a pótkötet megjelenése. A II—XIII. kötetek példányszáma 1600—3700 között váltakozott.

A 13 Flóra-kötet összesen 9620 nyomtatott oldalt tesz ki, amiből 1997 oldalnak egyedüli feldolgozója Nyárády volt, 1004 oldalnak pedig társszerzője, tehát e fontos és hatalmas alkotásnak majdnem egyharmada kizárólag az ő szellemi termékének számít.

A Flóra-kötetek megjelenése nagy visszhangra talált mind a belföldi, mind a külföldi szakkörökben, mert Románia flóráját ezúttal dolgozták fel első ízben részletesen és kritikus szellemben.

Emil Pop, a Román Akadémia biológiai tagozatának elnöke így méltatta Nyárády E. Gyula érdemeit a Flóra-kötetek megalkotásában: „Teljes meggyőződéssel állíthatom, hogy a Románia Szocialista Köztársaság Flórájának szerkesztése és kiadása mindenben magán viseli Nyárády tudományos és etikai személyiségének bélyegét. Példamutatón ő egy történelmi küldetést teljesített, s így a román

botanikai tudomány mindenkori kimagasló képviselője marad" (*Figuri de botanisti români*, Buc. 1967. 97.).

Születésének 80. évfordulója alkalmából az Akadémiának mind a bukaresti, mind a kolozsvári fiókjára diszülésen ünnepelte; az elhangzott beszédek-ből csak néhány részletet emelek ki, amelyek nyomtatásban is megjelentek az *Analele Academiei R.P.R.* 1961. évi XI. kötetének 316, 317 és 370. lapjain.

George Ionescu-Sisești, az Akadémia alelnöke így emelte ki érdemeit: „Nyárády főszerkesztői ki-nevezése nagyszerű intézkedés volt, tekintettel vitán felüli illetékességére, nem is beszélve a kitűnő kolozsvári munkafeltételekről. Kolozsvár központja volt — és ma is az — a hazai botanikai tudományoknak, melyeknek hírnevet szerzett az egész világon... a román, magyar és szász botanikusok hagyományt teremtettek itt. Nyárády akadémikus iskolaalapító volt a botanikában. Sokéves tapasztalatát és sokoldalú tudását nagylelkűen osztogatta maga körül, példaként szolgálva arra, milyennek kell lennie egy igazi tudósnek. Egész botanikus nemzedék nevelője és irányítója volt...”

C. C. Georgescu és Péterfi István akadémikusok beszédeiből idézzük a következőket: „Nyárády E. Gyula felbecsülhetetlen értékű tudományos kincset ajándékozott hazánknak... Kutatómunkának szentelt élete példájával, magatartásával és alkotásával bizonyítja, hogy szerény, de nagyon értékes tudományos dolgozó, a munkásosztály híve, aki sohasem kímélte erejét, hogy a botanika fejlődése érdekében minél hasznosabbá tegye magát országunk szocialista építésének időszakában...”

Elismerően írtak a Flóra-kötetéről a külföld jeles szakemberei is. Így F. A. Stafleu akadémikus, az utrechti (Hollandia) Nemzetközi Növényrendszertani és Nevezéktani Társaság elnöke a társaság hivatalos lapjában, a *Taxonban* (1967. 5. sz. 438—439.) részletesen ismertette és értékelve a Flóra-köteteket, egyebek között megállapította: „Románia Flórája... egyike ama európai flóraműveknek, melyek az öreg kontinens más részein természetes irigységet váltanak ki mindazokban, akik még nem léptek a látványos előmenetel ösvényére egy ilyen nagy, modern és sajátágos flóramű megalkotásával... A román botanikusok örvendhetnek ennek az oly gyorsan, részletesen és jól elkészített flórájuknak.”

Alább néhány vezető külföldi botanikusnak e sorok írójához intézett leveleiből idézzük:

„Ez a mű értékes kézikönyv a nem románok számára is” — írja J. Braun-Blanquet, a montpellier-i geobotanikai iskola híres megalapítója.

„A Román Szocialista Köztársaság Flórája rendkívül fontos és különleges értékű kollektív alkotás, melyért mind Önnek, mind kollégáinak gratulálok” — írja W. T. Stearn, a londoni British Museum neves botanikusa.

„Nyárády úr és munkatársai csodás művet alkottak, mely a román botanika magas színvonalát bizonyítja. Ami pedig engem illet, ez a munka különösen nagy hasznomra lesz, mert ki akarok adni a francia flórából a *Hieracium* genusról egy minél teljesebb monográfiát... Mindenesetre az Önök műve mintafeldolgozásként fog állni előttem a franciaországi *Hieraciumok* tanulmányozása során”

— írja B. de Retz, a világviszonylatban is jól ismert francia hieraciológus Versailles-ból.

„A nemrég megjelent Románia Flórája terjedelmes alkotás, mely a román botanika presztizsüket alkotása. Képanyaga nagyon szép és művészi kivitelezésű... A munka teljes egészében alapvető florisztikai alkotás az egész botanikai irodalom számára” — írja Soó Rezső akadémikus Budapestről.

„A Flóra XII. kötete is valóban pompás munka, amelyet nagy gondosság jellemez, s amely révén Románia még egy valóban reprezentatív munkával dicsekedhet... Különösen örvendek annak, hogy most már a XII. kötet birtokosaként az egész munkának tulajdonosa vagyok” — írja Kárpáti Zoltán budapesti botanikaprofesszor.

Az elismerő szavak kiemelik a munka eredetiségét, kritikai szellemét, kitűnően sikerült képanyagát, dicséretére válnak tehát minden egyes munkatársnak, de mindenekelőtt a munkálatok fáradhatatlan vezetőjét, a legnehezebb és legterjedelmesebb feldolgozások szerzőjét, a munkaközösség irányítóját, Nyárádyt illetik, aki életének utolsó 17 évében kizárólag e nagy alkotásnak szentelte idejét.

Nyárády E. Gyula érdemeit több magas tudományos kitüntetéssel jutalmazták, és Állami-díjban részesült.

Az Akadémia megbízásából számos külföldi küldetést teljesített. Több ízben járt a Szovjetunióban: Moszkvában a tudományos intézeteket látogatta meg (1950. október 27.); Leningrádban felkereste Liszenkót, aki akkor akadémiai elnök és a szovjet flórákötetek munkaközösségének vezetője volt, és

mind vele, mind munkatársaival hasznos tapasztalatcserét folytatott, aminek eredményeként kölcsönösen tökéletesítették feldolgozásaikat s egyeztettek tudományos nézeteiket (1950. december 3.); járt a Krím félszigeten és Moszkvában (1955. július 3—19.), valamint Lvovban (Lemberg), ahol az Erdélyből odakerült Schur herbáriumát tanulmányozta, rengeteg erdélyi florisztikai adatát bedolgozva a Flóra-kötetekbe (1960), egyben részt vett a Kárpátok flórájáról és faunájáról ott rendezett megbeszéléseken. Ugyancsak Akadémiánk képviselőjeként jelen volt Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia által rendezett Kitaibel Pál-emlékünnepeken (1959).

A Flora Europaea több kötetre tervezett flóramű Liverpoolban (Anglia) székelő szerkesztőbizottságába is beválasztották Nyárádyt; ő volt az előadója a kötetekben szereplő romániai florisztikai elterjedési adatoknak, s ugyancsak őt kérték fel az *Alyssum* genus feldolgozására.

Nyárády több belföldi és külföldi botanikai társaságnak volt aktív tagja, így az utrechti (Hollandia) Nemzetközi Taxonómiai és Nevezéktani Társulatnak is.

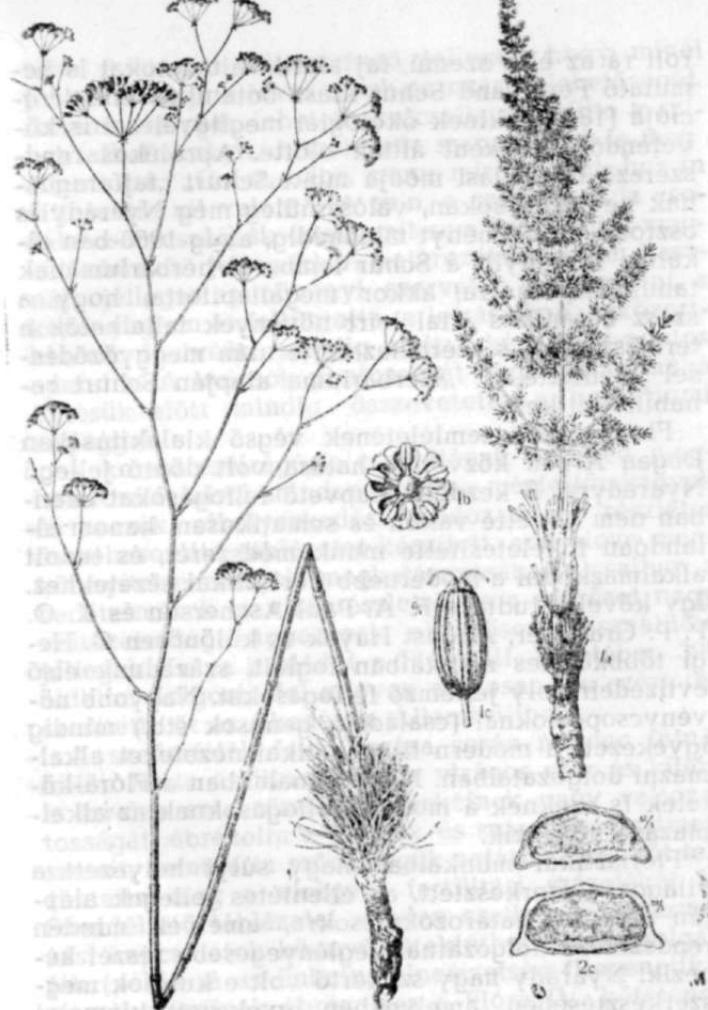


4. FLORISZTIKAI MUNKÁSSÁGA

Filum Ariadneum botanices est systema, sine quo chaos est res herbaria (Linné).
(A rendszerezés a botanika Ariadné-fonala, amely nélkül a növénytanban káosz uralkodna.)

A florisztikai tudománynak két fő célkitűzése van: egyfelől leírni a növényeket morfológiai jellegzetességeik alapján, másfelől pedig besorolni őket egy minél egyszerűbb és közérthetőbb rendszerbe, hogy könnyűszerrel azonosíthatók legyenek. Nyárády E. Gyula mindenekelőtt a fenti értelemben vett florista volt, aki meghatározott területeken a felsőrendű virágos növényeket igyekezett felkutatni, azonosítani és minél teljesebb leltárba foglalni, majd pedig egy könnyen kezelhető rendszerbe sorolni, azaz a már körülhatárolt kategóriák (család, nemzetség, faj stb.) valamelyikébe beilleszteni.

Növényrendszerezési ismereteinek alapjait és módszereit a múlt század utolsó és mostani századunk első évtizedeiben kialakult irodalom és gyakorlat határozta meg. Különösképpen érdekelték Linné alapvető munkái, a *Species plantarum* első kiadása (1753) és a *Genera plantarum* ötödik kiadása (1754), röviden fogalmazott és igéket nem használó novényleírásaival. Figyelme kiterjedt az Alexander Humboldt (1805, 1806), de főleg a Robert Keller (1855) műveiben lefektetett növényföldrajzi szempontokra, a növényzetre ható éghajlati és talajtani befolyásokra. Nagy hatást gyako-



1. A Palimbria Bess. nemzetség, egyetlen fajával, a *P. rediviva* (Pall.) Thell-lel, melyet Romániában elsőként Nyárády fedezett fel 1953-ban (Todireni, Iasi megye): 1. a növény; 1a. gyökere és alaprészi levele; 1b. virága szembenézeten; 1c. termése; 2c. két termésének keresztmetszete.

rolt rá az éles szemű, faj alatti változatokat is bemutató Ferdinand Schur szász botanikus *Enumerációja* (1866), akinek ökológiai megfigyelései is követendő példaként álltak előtte. Aprólékos rendszerező tárgyalási módja miatt Schurt „fajfaragó”-nak nevezték sokan, valószínűleg még Nyárády is osztotta e véleményt mindaddig, amíg 1960-ban alkalmatlan nem nyílt a Schur lemergi herbáriumának tanulmányozására; akkor megállapította, hogy a szász botanikus által leírt növények fellelhetők a természetben, s ezért hazatérte után meggyőződéssel jelentette ki: „Herbáriumuma alapján Schurt rehabilitálni kell.”

Florisztikai szemléletének végső kialakításában Degen Árpád közvetlen hatása volt döntő jellegű Nyárádyra. E kezdeti, alapvető felfogásokat azonban nem követte vakon és sematikusan, hanem állandóan tökéletesítette munkamódszerét, és tudott alkalmazkodni a modernebb florisztikai nézetekhez. Így követni tudta a F. A. Paul Ascherson és K. O. P. P. Graebner, August Hayek és különösen G. Hegi többkötetes munkáiban foglalt, századunk első évtizedeire oly jellemző felfogásokat. Nagyobb növénycsoportoknál (családok, genusok stb.) mindig igyekezett a modern filogenetikai nézeteket alkalmazni dolgozataiban. Nagy vonalakban a Flóra-kötetek is ezeknek a modern felfogásoknak az alkalmazását tükrözik.

Florisztikai munkáiban nagy súlyt helyezett a világosan szerkesztett, az ellentétes jellegek alapján alkotott határozókulcsokra, amelyek minden rendszerező dolgozatnak leglényegesebb részét képezik. Nyárády nagy szakértő volt e kulcsok megszerkesztésében, amelyekben igyekezett kiemelni

több, könnyen felismerhető jelleget, hogy minél jobban kizárja a téves meghatározások lehetőségét. Amennyire csak lehetett, kulcsaiban került a szín alkalmazását, hiszen már maga Linné is megállapította: „Color, odor, sapor mire ludent, hos in differentia nil valent” (A szín, a szag és az íz családosan csálókák és semmit sem érnek mint megkülönböztető jellegek). A határozókulcsaiban használt jellegzetes növényi szerveket rendszerint a képanyagban is feltüntette, a leírásaiban, a közérthetőség kedvéért, mindig utalt a képanyag pontos adataira. A kulcsok pontosságát végleges formába öntésük előtt mindig összevetette a herbárium anyaggal.

A keresztesvirágúak családjának nehezen meghatározó fajairól, mindenekelőtt a mézfejtőmirigyek és porzók elhelyezkedési módzatairól részletes összehasonlító táblázatot készített, ami eleve megkönnyítette a fajok meghatározását. Kulcsaiban a becőtermések, a virágrészletek és a szőrőzet nagy változatossága ugyancsak előnyösen használható jellegek. Ezt a családot a Flóra III. kötetében 399 oldalon dolgozta fel nagyon alaposan, és ezért részesítette őt az Akadémia Állami-díjban.

A szederfélék feldolgozása során minden fajnál külön leírta és illusztrálta a virágos szár és külön a leveles szár részleteit, tüskéinek nagy változatosságát, ábrázolta a levelek és szárok keresztmetszeit, bemutatta szőrösségük sajátosságát, sőt feltüntette még a virágpor fertilitási százalékát is. Szemléltető táblázatai minden esetben a leszármazási kapcsolatok könnyű áttekinthetőségét szolgálják (példa rá az Eubatus alnemzetség filogenetikai vonatkozásainak ábrázolása a Flóra IV. kötetének

589. oldalán), ami — szakmabeliek a megmondhatóí — távolról sem könnyű munka.

Nyárády sohasem kereste a könnyűszerrel elkészíthető növénycsoport-feldolgozásokat. Mindig a rendszerezési és filogenetikai szempontból legnehezebb csoportokat tanulmányozta, melyeknél bizonytalanságokat kellett tisztázni, sokoldalú és alapvető kutatásokkal kétértelműségeket kellett eloszlatni. Azért is foglalkozott oly behatóan az *Alysum*, *Rubus*, *Hieracium*, *Festuca* és *Centaurea* nemzetségekkel, mert ezek rendszerezési problémáit addig senki sem volt képes megfelelő módon megoldani.

Munkája tényleges méreteinek és alaposságának jobb megértéséhez szolgáljanak alapul az alábbi beszédes adatok. A szakirodalom és a herbáriumi adatok alapján 1947-ben készült tekintélyes áttekintő kimutatás (*Conspectus*) a *Rubus* (szeder) nemzetséghez országunkból a következő egységeket sorolja: 36 faj, 34 korcsfaj, 23 alfaj, 23 változat és 9 forma. Ezt követően Nyárády több mint öt éven át bejárta az ország egész területét, sok tizezernyi *Rubus*-példányt gyűjtött be, amelyeket azután a téli hónapokban alaposan tanulmányozott, mikroszkopikus megfigyelései alapján vázlatokat készített róluk, majd pedig az anyagot egységes formában feldolgozta, s ennek eredményeként a Flóra IV. kötetében (1956) mintegy 300 oldalon kimutatta, hogy országunkban e nemzetség 100 faja, 87 korcs faja, 21 alfaja, 223 változata és 42 formája terem. Ezekből a tudomány számára újként írt le 32 fajt, 30 korcsfajt, 9 alfajt, 141 változatot és 35 formát. Öt-évi alapos terepmunka eredményeként tehát egyedül annyi új szederféléseget fedezett fel és írt le,

mint amennyi alig 10 évvel korábban ismeretes volt országunkból a majdnem 200 éves kutatások alapján.

Rubus-dolgozatából kitűnik Nyárády emberi és kutatói szerénysége is: az egészen erős jellegek alapján csak 32 új szederfajt állapított meg, többi felfedezését csupán a faj és forma közötti valamilyen rangban szerepelteti, bár valószínű, hogy ezek közül is számosan magasabb rendszertani beosztást érdemeltek volna.

Említettük már, hogy Nyárády a Retyezát hegységet a *Hieracium*ok genetikai központjának tekintette, éspedig abból a megfontolásból, hogy a Balkánról a Retyezátba még a geológiai korszakokban felszivárgott *Hieracium* fajok az idők folyamán összekeveredve a Kárpátokban őshonosokkal, nagyszámú endemikus faj és korcs faj keletkezéséhez vezettek és vezetnek még ma is.

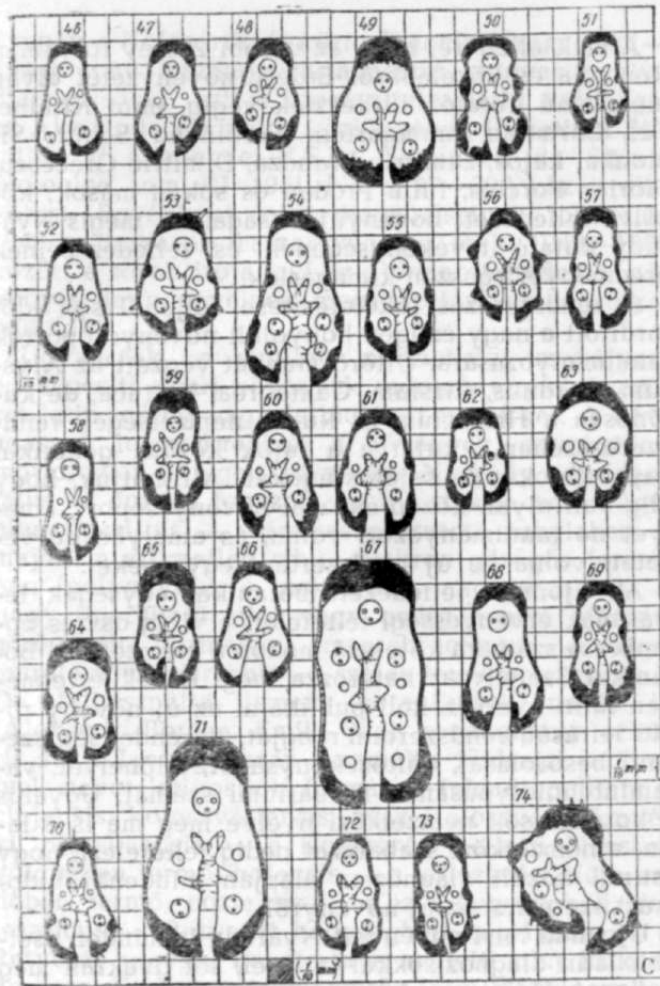
A Flóra X. kötetében Nyárády 500 oldalon tárgyalta a *Hieracium*okat, leginkább csak az általa begyűjtött példányok alapján. A Retyezát flórájáról írt munkájában (1958) a *Hieracium*ok statisztikája a következő képet mutatja: leírt összesen 25 fajt, 45 korcs fajt, 125 változatot és 125 formát, melyek közül a tudomány szempontjából új egység 4 faj, 13 korcsfaj, 47 változat és 37 forma, tehát az innen leírt *Hieracium*-egység majdnem 1/3-a.

Ugyanílyen rendszertani alaposság jellemzi a *Festuca* genus *Ovinae* szekciójába tartozó fajokról 1964-ben közölt tanulmányát, melyből ezúttal az I—V. táblázatban foglalt levelek keresztszövetének mikroszkopikus ábráit, valamint a VI—VII. táblázatban foglalt kalászkákra vonatkozó megállapításait emeljük ki.

A genusok és fajok leírásában Nyárády nem követi a Linné-féle sematizmust, mert a régi klaszikus jellegeken kívül nagy súlyt fektet például a szervek változatos szőrözetére, annak formájára, nagyságára és sűrűségére, melyek a legmodernebb flóraművekben gyakran már faji jelleget öltenek; adja továbbá a levelek, szárok keresztmetszetben való bemutatását, a szíromlevelek igen változatos formáit, sőt még a virágportípusokat is ábrázolja.

Botanizálás céljából szélteben-hosszában bebarangolta az országot; nem kétséges, hogy egyike volt a hazai tájak legjobb ismerőinek. Összehasonlítón tanulmányozta a Magas-Tátra és a Fogarasi-havasok flóráját, herbárium anyag alapján jól ismerte a Balkán-félsziget és Kisázsia flóráját. Érdekeltek a tengerparti homokos területek, a munténiai és olteniai hegyes-dombos vidékek, az Erdélyi Mezőség flórája, de legjobban talán mégis a sziklás, magas hegyek növényei, a máramarosi, radnai, nyugati-érchegységi, bukovinai, csalhoi, retyezati és bánáti hegységek sajátos növényei. Hasonlóképpen vonzotta a Kolozsvár környéki, a retyezati és a Duna melletti tavak és mocsarak változatos növényzete.

Számos, a jégkorszak alatt és után keletkezett reliktumfaj felkutatásában és tanulmányozásában is szorgoskodott Nyárády, mint a Csík megyei *Lucs* tűzegesében termő ritka *Betula nana* és *Viola epipsila*, a hargitai *Betula humilis*, az uzonkai *Carex dioica*, az Udvarhely melletti Lövétén és a Kelemen-havasokban honos *Polemonium coeruleum*, valamint a tűzegesekben és állóvizekben előforduló húsevő növények, az *Aldrovanda vesiculosa* és a *Drosera* fajok stb.



2. A *Fastuca* L. (csekesz) nemzetség *Ovinae* szekciójának romániai fajai: *F. valesiaca* Schleich., *F. pseudovina* Hack. és *F. sulcata* (Hack.) Nym., valamint a Nyárády által felfedezett formák szárkeresztmetszeti rajzai Nyárády tanulmányainak részletességéről és alaposságáról tanúskodnak.

Annak ellenére, hogy az utóbbi 200 év folyamán Románia és közelebről Erdély növényzetét olyan élesszemű kutatók fürkésztek végig, mint Kitaibel Pál, Christian Baumgarten, Ferdinand Schur, Simonkai Lajos, Dimitrie Brandza, Dimitrie Grecescu, Florian Porcius, Iuliu Prodan és sokan mások, közzölve felfedezett növényújdonsgaikat, mégis Nyárády kutató tevékenységének és felfedezéseinek eredményei egészen kimagaslók.

A rendszerezés tökéletesítése céljából sok időt fordított a nagy és igen bonyolult növénycsoportok tanulmányozására. Uttörő munkát végzett az *Alysum*, *Carduus*, *Cirsium*, *Centaurea*, *Festuca*, de különösen a *Hieracium* és *Rubus* nemzetségek rendszerezésében, kutatva a fajok közötti genetikai kapcsolatokat és sajátosságokat. Állíthatjuk, hogy alig van olyan közép-európai növénycsoport, amelyet ne tanulmányozott volna, és amelybe ne vezetett volna be új rendszertani egységeket.

Az újonnan felfedezett botanikai egységek leírásának érvényességi feltételeit a világ összes botanikusa számára kötelező módon a Nemzetközi Botanikai Szabályzat határozza meg. Ennek értelmében latin nyelven kell publikálni az új növény rövid leírását, rendszertani rangját, alárendeltség szerinti besorolását, változékonyságát, lelőhelyét, valamint holotipusának herbáriumi számát. Ugyanis a botanikusok nemzetközi nyelve még ma is a latin, a nemzetközi szabályzat pedig feltételezi, hogy latinul közölt diagnózisa alapján mindenki tudomást szerezhet az új növényről.

Újonnan leírt növényeit Nyárády is minden esetben latin diagnózisokkal látta el, sőt gyakran még a hozzá fűzött megjegyzéseket is latinul közölte.

Csupán a *Kolozsvár és környékének flórája* (1941—1944) című munkája tartalmazott magyar nyelvű diagnózisokat, azt is kiegészítette latin szöveggel az Akadémia hivatalos közlönyében (*Buletinul Științific al Academiei R.S.R., Secțiunea de Științe Biologice*, tom. III. 1951. Nr. 1. 27—39.) közölt cikkében. Egyébként latin diagnózisainak fordítását 1948-ig Borza professzor végezte, majd 1949—1966 között e sorok írója, aki az újonnan felfedezett növények latin neveinek megállapításában is közreműködött.

Ugyancsak az említett nemzetközi szabályzat egységesíti az új növények tudományos elnevezését latin, görög vagy latinositott nevekkkel. A névadásnál leggyakrabban a növények szembetűnő morfológiai jellegeit használta Nyárády (*duridentatus* = durván fogazott, *multiflorus* = sokvirágú, *pinnatipartitus* = szárnyasan osztott, *subglaber* = majdnem szőrzetlen stb.), gyakran görögös formában (*polyphyllus* = soklevelű, *macrocephalus* = nagy fejcskékű stb.) vagy pedig a nem ajánlott görög-latin formában (*macrobracteatus* = nagy muralevelű, *latirachis* = széles levélgerinces stb.). De felhasználta ismert botanikusok nevét is (*Alexandri-Borzae*, *Emilii-Popi*, *prodanianus*, *schurii* stb.). Igen gyakran használta földrajzi lelőhelyek nevét latinositott formában (*claudiopolitanus*, *clujensis*, *kolozsváriensis*, azaz Kolozsvár környéki, *plecskaensis* = a Kolozsvár melletti Plecska-völgyében termő, *hojensis* = a kolozsvári Hója erdőben termő, *coziensis* = Cozia hegységbeli, *retezaticus* = Retyezát hegységbeli, *nigrilacus* = a Retyezát hegység Fekete-tava melletti stb.). Ritkán, de használt nem ajánlott görög-latin hibridneveket

is (pl. a variophyllust, azaz a latin varius = változatos és a görög phyllon = növény összetételét a szabályos poikilophyllus helyett).

Talán akadtak olyanok, akik „fajfaragó”-nak, „második Schur”-nak tekintették Nyárádyt. Egyes genusok (Rubus, Hieracium) esetében tényleg a legaprólékosabban, a legkisebb növénytani egységig, formáig, alformáig és lüzusokig részletezte a növények változatosságát, és számos átmeneti, illetve korcs fajt írt le. A látszat azonban csalóka, a fenti két, rendszertanilag komplikált genuszal kapcsolatban a kifogások hozzá nem értésre vallanak, vagy felületes ismeretekről tesznek bizonyosságot. A botanikai irodalomban általában kevesen próbálkoztak meg eddig a túl komplikált Rubus és Hieracium fajok között rendet teremteni. Kivételként említhető a francia H. Sudre, aki *Rubi Europae* (1908—1913) című terjedelmes és alapos monografikus munkájában bizonyítja a Rubus genus fajainak rendkívüli sokaságát és szokatlanul nagy változékonyságát. A Hieracium európai feldolgozásai közül C. W. Nägeli és A. Peter (1855, 1886, 1889), H. Zahn (I. 1927, II. 1933), különösen pedig a francia Bernard de Retz (1970) alapvető, több évtizedes munkát igénybe vett monográfiáira hivatkozhatunk, amelyek szintén hűen tükrözik a nagy változékonyságot. Erről vall Iuliu Prodan neves román botanikus munkája is, a *Flora pentru determinarea și descrierea plantelor ce cresc în România* (1939), amely a már említett Zahn dolgozata alapján 119 oldalon tárgyalja a Hieraciumokat és nem kevesebb mint 72 fajt, 240 hibrid fajt, 50 változatot és 484 formát említ, ha nem is adja meg

mindig az elterjedést vagy pedig az átmeneti fajoknál a leírást.

A különböző nemzetségek morfológiai jellegeik alapján való megkülönböztetése, alárendelt egységeivel együtt, még nem nevezhető „pulverizálás”-nak, illetve „fajfaragás”-nak, különösen akkor nem, ha ezek nem a fantázia szüleményei, hanem a tényleges valóságot tükrözik, e genusok szokatlanul nagy változékonyságát és rengeteg átmeneti alakját mutatják be. Az ilyen feldolgozások a természetben még napjainkban is érvényesülő evolúció pillanatnyi stádiumát örökítik meg, kimutatva egyben a fejlődés irányát és megmagyarázva annak valószínű okait.

Florisztikai állásfoglalásaiban Nyárády messzenőn figyelembe vette az irodalomban fellelhető nézeteket, kritikus szellemben rendszerint fel is sorolta azokat, eltérő nézetét megindokolta, és a botanikai tekintélyek által sohasem hagyta magát túlzottan befolyásolni.

Végül megemlíttük még, hogy dolgozataiban Nyárády igyekezett kimutatni a növények gyógyászati hasznát, és különböző bántalmak gyógyítására jó ismerőseinek és barátainak maga is ajánlgatott gyógynövényeket, sőt — bár ritkábban — maga is használta azokat.

Az európai botanikai irodalom nagyra értékeli Nyárády E. Gyula florisztikai érdemeit, és ez egyetemes botanika egyik kimagasló egyéniségeként tartja számon, aki munkásságával véglegesen beírta nevét az egyetemes botanika történetébe. Tanítványainak száma tekintélyes és egy egész botanikusnemzedékre terjed ki, akik közül többen neves botanikaprofesszorként, illetve főkutatók-

ként fejlesztették és fejlesztik ma is tovább a „scientia amabilis”-t. Büszkén vallotta magát Nyárády-tanítványnak például a bukaresti Ion Todor professzor, a kolozsvári Eugen Ghişa professzor, a iasi-i Mihail Răvăruț professzor, a kolozsvári főkutató Cornel E. Zsigó.

5. NÖVÉNYFOLDRAJZI ÉS NÖVÉNYTÁRSULÁSI KUTATÁSAI

Nam me nihil aeque ac naturae opera
delectant (ifj. Plinius).

(Mert semmi sem gyönyörködtet annyira, mint a természet alkotásai.)

Mint már említettük, Nyárády E. Gyula elsősorban florista volt, aki növényegyedeket tanulmányozott, írt le és sorolt be rendszertani helyükre.

Az idők folyamán a leíró növénytudományból kialakultak rokon ágazatai, mindenekelőtt a növényföldrajz (fitogeográfia, geobotanika), mely a növények földrajzi szintek és övezetek szerinti elterjedését, valamint területi megoszlását tanulmányozza, egyben vizsgálja az éghajlat és a termőtalajok ökológiai hatását a növényzetre. E tudományág megalapítói és főbb továbbfejlesztői Alexander Humboldt (1805, 1806), H. R. A. Grisebach (1872), A. J. Kerner von Marilaun (1855), E. Warming (1895) és W. A. P. Schimper (1898) voltak. Ide sorolandók még a geobotanikának azon képviselői, akik századunk első évtizedeiben behatóan tanulmányozták a növényi közösségek jellegzetességeit, a társulások fajtáit, osztályozását,

ezeknek egymásra hatását és kitétséget a környezet befolyásának. Gondolunk itt elsősorban C. Raunkiaerre, aki biológiai típusokat (1905, 1934) és növényzeti formációkat (1918) különböztetett meg, E. Rübelre, aki a növényzeti típusokat az alábbiak szerint csoportosította (1912): lignosa (fás vegetáció), herbosa (füves növényzet), deserta (pusztai vegetáció), és errantia (aljzathoz nem kapcsolódó növényzet), A. Ferdinand Paxra, aki behatóan tanulmányozta (1898, 1908) a növényzet elterjedését a Kárpátokban, végül pedig A. Hayekre, aki Közép-Európa és a Balkán-félsziget növénytakaróját kutatta és írta le (1912—1916).

Ezeknek a szerzőknek a munkái nagy hatást gyakoroltak Nyárádyra is. Botanizálásai során már az első időktől fogva gondosan bejegyezte kirándulási füzetecskéibe a begyűjtött növények lelőhelyeit, azok talajféleségét, éghajlat szerinti kitétségüket, árnyékos vagy napos termőhelyeit, valamint a környezetükben levő más növények társaságát és gyakoriságát. Nyárády mindig nagy fontosságot tulajdonított az ökológiai adottságoknak, a lelőhelyek komplex körülményeinek. A növényeket mindig ezeknek az adottságoknak a tükrében látta és írta le dolgozataiban, joggal mondhatjuk tehát, hogy tanulmányait alapos geobotanikai szemlélet jellemezte.

A növénytársulástan (fitocönológia) a geobotanikának egy fejlettebb változata, amely az első világháború utáni évtizedekben alakult és fejlődött ki. Figyelmének központjában a különböző növénytársulások, növénykollektívák állanak, azt tanulmányozza, hogy miként viszonyulnak egymáshoz a növénycsoportok, számszerűen vizsgálva gyako-

riságukat és a társulásokon való maradandóságukat („hűségüket”). E tudomány jellegzetességeik szerint megkülönböztet uralgó (domináns), kísérő (járulékos) és megkülönböztető (differenciáló) fajokat. Ennek az új irányzatnak kiemelkedő képviselője volt a francia J. Braun-Blanquet (1913, 1928, 1932, 1962) és Marcell Guinoschet (1955), a német Reihold Tüxen (1937, 1950, 1955), az orosz V. N. Sukacsev (1928, 1961), V. B. Soceava (1956), V. V. Alechin (1924, 1926), az angol F. C. Clements (1916, 1920, 1936), az olasz A. Scamoni (1955), a román Alexandru Borza (1924, 1927, 1934, 1958) és még sokan mások.

Ez a tudományág ugyancsak a latin növényneveket használja, azonban sajátos rangsorozatot alkalmaz, amelyet a növénynevekhez kapcsolódó végződések fejeznek ki. A növénycsoportok alapegységének, a növénytársulásnak a jelölésére az *-etum* (*Abietum* — fenyőfélék társulása, tehát fenyves), *Fagetum* (bükkerdő) végződést használja. A társulásban a meghatározó fajokat a florisztikai fajnévből alakított másodnévvel fejezi ki (*Fagetum silvatica*, tehát olyan bükkerdő, amelynek lényeges faja a *Fagus silvatica*), a társulások feletti kategóriák közül a föderációt *-ion* (*Fagion*), a rendet (*ordo*) *-etalis* (*Fagetalis*), az osztályt (*classis*) pedig *-etca* (*Fagetea*) végződéssel jelöli.

Nyárádnyak már első fiatalkori publikációi növényföldrajzi, illetve geobotanikai érdeklődésről tanúskodnak; erről vallanak már a címek is: *A növények földrajzi elterjedéséről a környezethez való alkalmazkodással kapcsolatos kiválasztódás következtében* (1903), *A növények szövetségéről* (1903), *A alpin növények életéről* (1908) stb.

Kolozsvárra költözése után román nyelven publikálta *A Csalhó hegység vegetációja* (1924) című dolgozatát, melyben vegetáción a növényi közösségeket, illetve társulásokat kell érteni. E munkájában „növénycsoportok”-ról, „növényközösségek”-ről írt, de használta a „fáciesz” és „szukcessziószorozat” fogalmakat is, azonban minden közelebbi meghatározás vagy körülírás nélkül. A növénytársulások sajátos elnevezéseit még nem használta, és nem említi másodnévként az edificátor, kísérő vagy megkülönböztető fajokat sem. A növényeket még csak florisztikai értelemben vett fajnevek szerint sorolta fel, és csak egészen kivételesen említett néhány társulási kategóriát (*Polystichetum*, *Sphagnetum*). A fitocönológus Borza professzor ajánlotta is a florista Nyárádnyaknak, hogy közleményeiben használjon több növénytársulási szakkifejezést.

A Csalhó hegység vegetációját Nyárády 4 csoportba osztva írta le:

1) törpefenyő-társulások, aljnövényzettel és jellemző fajokkal (*Arabis alpina*, *Homogyne alpina*, *Juniperus nana*, *Pinus mugho*, *Vaccinium* fajok stb.),

2) alhavasí gyepek növényzete, főbb összetevőivel: *Campanula alpina*, *Festuca supina*, *Sesleria bielzii*, mohapárnák stb.,

3) száraz és nedves tundrák növényzete (*Cetaria*, *Cladonia*, *Polytrichum*, *Sphagnum* fajok),

4) sziklák növényzete (*Carex rupestris*, *C. duftii*, *C. humilis*, valamint több mészkedvelő növény).

A csoportosításnak ez a módja E. Rübel és E. Ferdinand Pax hatására vall.

Nyárádyt különösképpen érdekelték a tavak, mocsarak, lápok és általában a nedves területek nö-

vényei és növénytársulásai. Ilyen tárgyú dolgozata a *Flora der Bory-Sümpfe* (1911), a mai Csehszlovákiához tartozó Bory-mocsarak flórájáról, majd pedig az olténiai Dolj megyében végzett kutatásairól szóló közleménye (1929), melyben a Craiova környéki tavakon és mocsarakban, valamint a Duna árterületén termő növényzetet és a homokbuckák társulásait írta le, fényképek és térképvázlatok segítségével részletesen ismertetve a melegkedvelő növényeket (*Physocaulis nodosus*, *Ruscus aculeatus* stb.).

A vizek és vízben bővelkedő talajok növényzetéről a *Hargitában* (1929) című dolgozatában az ottani mocsarak növényzetét írta le, kiemelve a tűzeges helyekre jellemző ritka fajokat (*Betula nana*, *Andromeda polifolia*, *Drosera rotundifolia*). Ugyancsak a Hargita-vidék növényzetét tanulmányozta a *Csomafalvi Délhegy és növényzeti viszonyai* (1943) című dolgozatában; ebben a *Caricetum*, *Nardetum*, *Festucetum rubrae*, *Calamagrostidetum arundinaceae*, *Juncetum conglomerati* növénytársulásokat írta le részletesen.

Nagyon alapos tanulmányok előzték meg a *Gyilkostó és Békásszoros növényzetét* (1937), majd pedig a *Kolozsvár és környékének mocsárvilágát* (1941). Ez utóbbiban a diósi, kajántói, apahidai és szamosfalvi sós mocsarak növényzetét tanulmányozta, és néhány ritka növény előfordulását (pl. *Glaux maritima*) közölte.

Enumerarea plantelor vasculare din Cheia Turzii (1939) című munkájában nyolc évi szorgalmas terepkutatással készítette el a Tordai-hasadék florisztikai feldolgozását, 988 fajt azonosítva erről az aránylag kis területről. Tette mindezt kritikus szel-

lemben, alapos rendszertani vizsgálattal. Központi problémája volt az ökológiai tényezők, valamint egyéb geobotanikai és növénytársulási kérdések vizsgálata. Statisztikailag elemezte e terület növényzetének környezeti alkalmazkodását, megkülönböztetve száraz, félig nedves, nedves és víz melletti talajigényű növényeket, illetve növényzeteket. Kimutatásában C. Raunkiaer osztályozását követte: *Phanerophyta*, *Chamaephyta*, *Hemicryptophyta*, *Cryptophyta* és *Therophyta*. Kifejezetten florisztikai jellege dacára Nyárády ebben a munkájában gyakran kitér a társulási problémákra is, olyan fitocönológiai elnevezéseket használva, mint *Avenastretum*, *Stipetum*, *Festucetum*, *Seslerietum rigidae caricetosum*, *Avenastro-Seslerietum caricetosum*, *Seslerietum rigidae caricetosum Piroscanum* stb., megjelölve a kísérő fajokat is.

A Cozia hegység vegetációjáról írt munkájában (1955) különös hangsúlyt kaptak az éghajlati viszonyok. Leginkább a havasi és alhavasi övezetekben termő növényekkel foglalkozott. A növényzetet vegetációtípusok szerint tárgyalta. Mindenekelőtt leírta a fás társulásokat: *Fagetum*, *Piceaetum*, *Quercetum*, *Juniperetum intermediae*, *Bruckenthalieto-Vaccinietum vitis-idaeae* stb., felsorolta a kísérő fajokat és az aljnövényzetet. A cserjéseknél részletesen tárgyalta a rózsatársulásokat (*Rosetum*), a tudomány számára akkor felfedezett új fajokkal: *Roza coziensis* Nyár., *Rosa argeşana* Nyár., majd pedig a Foarfeca csúcsának sziklahasadékaiban termő *Centaurea coziensis* Nyár. Foglalkozott a hegység ökológiai adottságaival, kiemelve, hogy a talaj meszes jellege biztosítja a havasi gyopár (*Leontopodium alpinum*) előfordulását. Végül pedig fel-

sorolta a havasi és alhavasi, valamint a melegkedvelő növényeket.

Nyárádynak egy másik igen jelentős florisztikai és fitocönológiai alkotása a Retyezát hegység flórájáról és növényzetéről írt könyve (1958), melyben a Rübel-féle csoportosítást követte: vegyes erdők (Aestisilvae mixtae), túlevelű erdők (Aciculisilvae), örökzöld füvek (Sempervirentiherbosa), sziklás részek növényzete (Mobilideserta, Rupideserta és Saxideserta), végül nedves talajok növényzete és magas növesű füves növényzet (Humidiherbosa, Altherbosa). A törpefenyő övezetéből felsorolja a Calamagrostidetum, Deschampsietum caespitosae és a Poaetum alpinae társulásokat.

A retyezáti nagy magasságokban levő tavak növényzetéből kiemeli az Agrostidetum rupestris, Deschampsieto-Alopecuretum laguriformis, Rhododentreto-Vaccinietum myrtilli, valamint a sás társulásokat (Caricetum dacicae). Igen szemléltetően ábrázolja a Bucura-tó és környékének növényzetét a 24. számú vázlatos rajzon. Általában megállapítható tehát, hogy Nyárády nagy jelentőséget tulajdonít a növénytársulásoknak, s ezek sajátos elnevezéseit használta. Részletes florisztikai és növénytársulási adataival ez a monografikus feldolgozása egyik legkimagaslóbb és legsokoldalúbb alkotása, mely minden bizonnyal az idők múlásával is megtartja tudományos értékét.

Fitocönológiai kutatásainak további mélyülését bizonyítja a tengerparti homokbuckák növényzetéről írt értekezése (1959) a maga számos táblázatával, vázlatával és jól sikerült szemléltető fényképeivel; ebben sokoldalúan vizsgálta a Juncetum,

Phragmitetum, Staticetum, Suaedetum, Ephedretum és Alyssetum növénytársulásait.

Eredeti módon és alaposan tanulmányozta a romániai Festuca genus Ovinae szekciójának növényzetét (1964); nemcsak leírta a növénytársulásokat (például a Festucetum amethystinae-t), hanem foglalkozott több magasabb rendű társulási csoporttal is, aminő a Seslerietalia coeruleae, Seslerion rigidae, Androsacetalia alpinae, Rhododendreto-Vaccinietalia stb.

E széles körű tudományos munkásságával Nyárády jelentős mértékben hozzájárult Románia flórájának és vegetációjának feltárásához, egyben pedig Akadémiánk nemzetközi tekintélyének emeléséhez.

6. BOTANIKAI KIRÁNDULÁSAI

In contemplatione naturae nihil possit videri supervacuum (id. Plinius).

(A természetben folytatott vizsgálódások során semmi sem tűnhet hiábavalónak.)

Terepkutatásra mindig vidáman indult. Ilyenkor volt igazi elemében. Felöltötte durva szövésű kirándulóruháját, felhúzta nagy, szinte mesébe illő „világjáró” bakancsát, fejébe nyomta tollas, zöld vadászkalapját, kezébe vette csákányát, utoljára pedig felkötötte óriási hátizsákját, melyben mindenekelőtt egész hétre való, tányérszerű házikenyere kapott helyett, valamint száraz elemózsiája, amit nagy gonddal a felesége rakott be. Az is előfordult néha, hogy asszonya még utánaszaladt, és

zsúfolt hátizsákjába valahogy belegyömöszölte a majdnem otthon felejtett „paroplit”.

Ha netán elinduláskor esett az eső, örök optimizmusával vigasztalta útítársát: „Így legalább a hegyekben szép napsütéses idő fog várni bennünket!”

Kirándulásaira hol terepjáró autóval, hol vonattal, de leggyakrabban „az apostolok lován” ment. Mint akadémikus elsőosztályú ingyenes utazásra jogosító igazolvánnyal rendelkezett, de legtöbbször harmadosztályon, illetve később másodosztályon utazott, hogy együtt lehessen kirándulótársával.

Ilyenkor naponta sok-sok kilométert gyalogolt, fel a hegyre, le a völgybe, hol esőben, hol tűző napsütésben. Néha alaposan átázott; ilyenkor csak az bántotta, ha beáztak a sok fáradtsággal gyűjtött növényei. A terepen minden idejét a kutatásra fordította. Nem ismert pihenőszünetet, legfeljebb az étkezések vagy a begyűjtött növények itatóspapír közé helyezése jelentett számára kényszerű pihenőt.

Még 80 éves korában is állandóan járt botanizálni, leginkább a hegyekbe. Lassú, egyenletes léptekkel órákon át menetelt, sokszor nagyon rossz utakon vagy kiszáradt patakmedrekben. Nemegyszer tette meg a Retyezátba vivő majdnem 20 kilométeres utat a Riu Mare kiszáradt patakmedrében. Pedig csak azután következett a csúcs megmászása.

Fáradtságra sohasem panaszkodott. Erős fizikum, szívóssága és mindig kiváló egészsége jól bírta a megpróbáltatásokat. Gyógyszert talán soha nem szedett: „Az csak a patikusnak használni!” — mondta róla.

Ha a kutatott hegységben nem volt menedékház vagy nagyon messze esett tőle, esteledéskor leheveredett valamelyik szélvédte szikla tövébe, hátizsákját feje alá húzta, s rövidesen mély álomba merült. A napkelte mindig a terepen, szorgalmas munka közben érte. Ha útja hegyi források mellett vitt el, nem mulasztotta el sorra kóstolni és feldicsérni vizüket.

Nagy öröm volt számára, ha a hegyekben botanikusokkal találkozott. E találkozások öröme mindig kölcsönös volt, hiszen azok bemutathatták neki a begyűjtött ritkább növényeket, ő pedig gyönyörködhetett bennük és meghatározhatta őket. Ha erdömérnökökkel találkozott, akik személyesen nem, de legalább hírből jól ismerték, azok örömmel tartottak vele egész nap, mert alkalmuk nyílt megismerni az erdőkben termő ritkább növényeket. Volt tanítványai, közülük sokan már botanikaprofesszorok vagy pedig neves kutatók, kaptak az alkalmon, ha együtt botanizálhattak Nyárádyval, mert felfrissíthették növényismereteiket.

Amikor egy magasabb sziklás részen észrevett egy különösebb növényt, macskaügyességgel kúszott fel utána, hogy herbáriuma számára begyűjtse. Egy-egy ilyen sziklára való felkészése valóságos istenkísértésszámba ment. Ő azonban nagyon elővigyázatos volt, évtizedes gyakorlattal rendelkezett e tekintetben, és mindig baj nélkül, szerencsésen tudott visszatérni. Csupán jóval fiatalabb kísérőjét rázta ilyenkor a hideg, ha arra gondolt, mi lenne, ha megcsúszna a lába ennek az óriási termetű embernek, és lezuhanna ott, ahonnan a legközelebbi lakott hely, ahova segítségért lehetne menni, legalább 10—20 kilométerre esik.

E terepkutatások alkalmával Nyárády bizonyságát adta annak is, hogy kiváló pedagógus. Útközben állandóan magyarázott, igyekezett megismertetni a növényeket. A társaságában kirándulók nem úszhatták meg anélkül, hogy újabb és újabb növényeket ismerjenek meg. Naponta egy-egy genusnak legfeljebb 8—10 fajtát mutatta be, azokat azonban alaposan és szenvedéllyel magyarázta el, kiemelve a megkülönböztető jellegeket. Délutáni vizszozteréskor következett a meglepetés: ellenőrizte a bemutatott növények helyes felismerését, tehát — amint napjainkban mondani szokás — „szeminarizált”. Ha sikerült az azonosítás, következett a dicséret, az elismerés, ha viszont nem sikerült, számitani lehetett egy kis atyai-baráti pirongatásra, körülbelül ilyenformán: „Már 75 éves elmúltam, de lehajoltam érte, hogy begyűjtsem és elmagyarázzam neked. Most még egyszer elmagyarázom, de remélem, utoljára!” A hatás nem maradt el, hiszen nagy szégyen lett volna, ha a „tanítvány” így sem véste volna maradandóan emlékezetébe az illető növényt.

A „tanítvány” arról is meggyőződhetett, hogy a botanizálás szenvedélye könnyen elkapható „betegség”, mely bárkit megfertőzhet, különösen egy ilyen nagymester oldalán. Amilyen mértékben gyarapodtak növényismeretei, úgy hatalmasodott el rajta egy egészen új érzés, a kutatói kíváncsiság. Ha ugyanis útközben egy-egy már elég jól ismert növényt vélt felismerni, például egy harangvirágot (*Campanula*), nem tudott továbbmenni anélkül, hogy közelről meg ne vizsgálta volna. Mert ha sokvirágú volt, s a virágok csupán a szár egyik olda-

lán lefelé nagyobbodva helyezkedtek el, akkor az *Campanula rapunculoides* kellett hogy legyen, ha virágai csomósan végállóak voltak, az egész növény pedig durván serteszőrös, akkor bizonyára *Campanula cervicaria* volt, ha pedig alacsonyabb volt, elágazásai a szár felétől kezdődtek, 1—3 végálló virággal, csészecimpái pedig hirtelen hátracsapódtak és finoman szőrös volt, minden valószínűség szerint *Campanula sibirica* bukkan.

A növények felismeréséhez mindenesetre jó emlékezőtehetség kell, hogy a főbb jellegeket fel tudja ismerni az ember. Nyárády több ezer növényfaj és faj alatti egység bélyegeit ismerte emlékezetből, növényismereti „adatbank”-ja tehát óriási volt. És emellett sok más olyan ismerettel is rendelkezett, amely segítette a növények helyes azonosításában.

Botanizálás közben egyszer kísérőtársa alaposan lemaradt. Észrevett ugyanis egy mindig tiszta fehér virágúnak ismert mezei szulákot (*Convulvulus arvensis*), melynek virágai ezúttal erősen rózsaszínűek, majdnem teljesen pirosak voltak. Végre eljött az ideje annak — gondolta —, hogy ő is felfedezhet a tudomány számára egy új növényt, a piros virágú mezei szulákot. Már el is határozta, hogy „var. nyárádyanus”-nak fogja elnevezni, és több példányt gyűjtött be herbáriuma számára. Majd utolérve Nyárádyt, boldogan számolt be felfedezéséről. Megtekintésük után ő csak annyit kérdezett: „Ugye erősen napsütött, homokos talajon találtad őket? Mert akkor nem tekinthetők új változatnak!” Valóban úgy is volt. Nyárády évtizedes tapasztalatból tudta, hogy a homokos termőtalajtól és az

erős napsütéstől piros ez az egyébként fehér virág, és hogy a környezet által módosított virágszín nem számít örökletes tulajdonságnak.

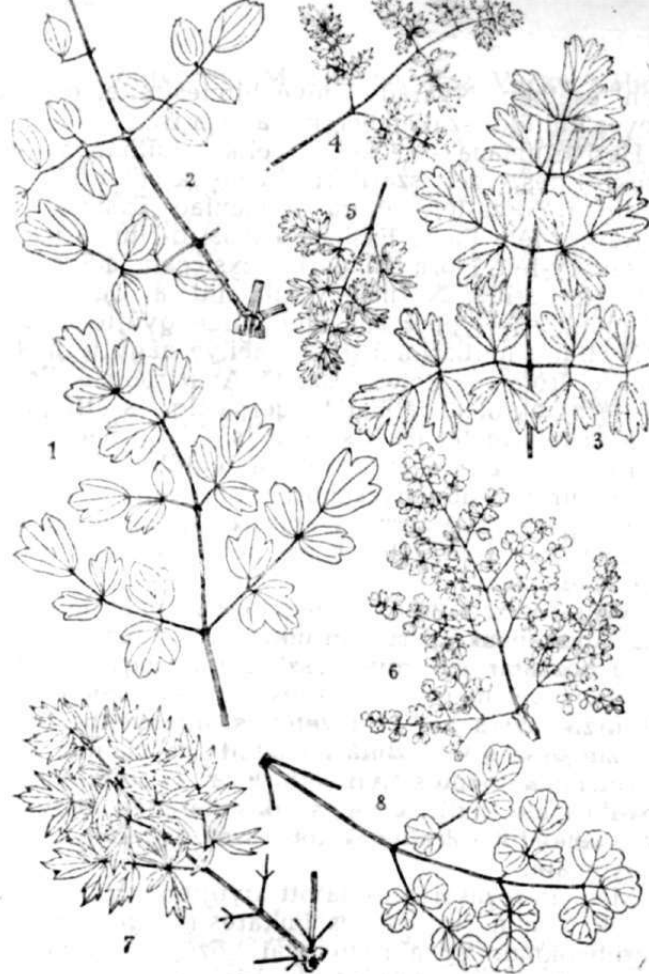
7. HERBÁRIUMI GYŰJTEMÉNYE

Adde parum parvo, parvo superadde pusillum, tempore sic modico magnum cumulabis acervum (Hesiodus).

Adj a kevéshez még egy keveset, majd tégy hozzá még egy kicsit, s így csekély idő alatt nagy tömeget fogsz felhalmozni.)

Élete végén Nyárády saját herbáriumi gyűjteménye kb. 50 000 lapot tett ki. Ezek nagyobbik része felsőrendű virágos növényekből, kisebb része pedig virágtalanokból állt. Herbáriumának valódi értékére azonban helytelen volna csupán nagyságából következtetni. Tudományos szempontból ugyanis lényeges az, hogy milyen gondossággal lettek begyűjtve, az egyes példányok épek-e, hogyan szárították (preparálták) őket, a meghatározások mennyire hiteltérdemlők, továbbá fontos az a körülmény is, hogy kutatási célokra mennyire könnyen kereshetők ki a gyűjteményből.

Nyárády herbáriumának lapjai szabályos nagyságúak voltak, kemény papírból, egy-egy lapra egyetlen faj volt felragasztva, esetleg alegységeivel együtt. A lap jobb alsó szélére kis cédula volt ragasztva a növény tudományos nevével, lelőhelyével, kitettségével, rövid ökológiai jellemzésével, a begyűjtés idejével, a begyűjtő és meghatározó nevével. A meghatározások helyességét min-



3. A Románia Flórája II. kötetében Nyárády által saját kezűleg rajzolt 105. számú tábla: a *Thalictrum minus* L. növényfaj és alegységei: 1. var. *clatum* (Jacq.), középtáji levél felső része; 2. var. *elatum* (Jacq.) f. *subintegrum* A. Nyár.; 3. var. *arpadianum* (Borb.), középtáji levél felső része; 4. var. *ambigens* Jord.; 5. var. *palmatifidum* Borb., levélszárnny; 6. var. *minutifolium* Borb.; 7. var. *medium* (Jacq.); 8. var. *majus* Crantz.

den esetben Nyárády neve hitelesítette, esetleg neves külföldi szakemberek aláírása is.

Herbáriumának értékét növelik a különböző helyekről beszerzett szárított növények centuriái, és pedig a Borza-féle Flora Romaniae Exsiccata, a Kerner-féle Flora Exsiccata Austro-Hungarica, a Filárszky-féle Flora Hungarica Exsiccata, a Schultz-féle Herbarium Normale, valamint a Degen-féle Gramina és Cyperaceae Hungariae gyűjteményei.

Nyárády herbáriumi gyűjteménye nagy területet ölel fel Románia keleti részeitől Ausztriáig, az Északi-Kárpátoktól a dalmát tengerpartig, és átfogja a Balkán-félszigetet és Kisázsia is. Olyan nagy herbáriumi anyag tehát, amely a legtöbb közép- és kelet-európai növénycsoport monografikus feldolgozását lehetővé teszi, s amelyet tudományos értékénél fogva egyetlen hazai botanikai tanulmány sem mellőzhet.

Nyárády E. Gyula gazdag herbáriumát jelenleg a Nagyszebeni Természettudományi Múzeum őrzi, a hozzátartozó egyéb eszközökkel együtt (mikroszkóp, kézinagyító, lemezes fényképezőgép stb.). Itt őrzik azt a kb. 20 füzetét is, amelyekbe bejegyezte összes kirándulási adatait. Itt vannak herbáriumának pontos nyilvántartásai és katalógusai, továbbá ide került értékes könyvtárának nagy része, valamint a kollégák több száz dedikált különlenyomata.

Meghatározásaival ellátott gyűjtemények találhatók még a craiovai és bukaresti egyetemi herbáriumokban, az abrudbányai középiskola herbáriumában, a Szováta-fürdő herbáriumában, továbbá igen jelentős Rubus- és Hieracium-gyűjtemény a

Sepsiszentgyörgyi Múzeumban (ez Váczy Kálmán adománya).

Saját gyűjtéseivel nagymértékben gyarapította a kolozsvári botanikus kert herbáriumát, melyben saját gyűjteménye kb. 20 000 herbáriumi lapot tesz ki. Ez a herbárium egyébként ez idő szerint az ország legnagyobb gyűjteménye. Jelentős gyűjteménye volt a Kolozsvári Biológiai Központnak is, sok Nyárády-anyaggal, amely jelenleg a kolozsvári botanikus kert nagy herbáriumához tartozik, és fia, Nyárády Antal révén mintegy 5000 lapnyi begyűjtött növénye van a Kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola herbáriumában, ahol egy időben egyébként ő maga is dolgozott.

8. NYÁRÁDY E. GYULA ÉS A TERMÉSZETVÉDELME

Multis jam annis Laserpitium in ea terra non invenitur, quoniam publicani qui pascula conducunt, majus ita lucrum sentientes... depopulantur pecorum pabulo (id. Plinius).

(Több éve már annak, hogy ezen a vidéken nem található többé a Laserpitium, mivel a közlegelők bérlői, hogy minél nagyobb hasznot érhesseken el... teljesen kiirtották a barmok túlzásba vitt legeltetésével.)

Nyárády szerette a természetet, s tőle telhetőleg óvta is a károsodásoktól és rongálásoktól. Megalakulásától fogva tagja volt a Kolozsvári Természetvédelmi Bizottságnak. Véleményét mindig kikérték, és közreműködését igénybe vették, valahány-

szor ritka, kipusztulóban levő növényeket kellett védelem alá helyezni, illetve valahányszor bizonyos területeken előforduló ritka növények életét kellett védetté nyilvánítani.

A Tordai-hasadék növény- és állatvilágának évtizedes tanulmányozójaként segítette a hatóságokat e terület rezervációvá nyilvánításában. Részletesen feltérképezte a rezerváció kb. 104 hektárnyi területét. Jelenleg ez a térkép a Kolozsvári Akadémiai Könyvtár leltárában található, egy szintén általa készített másolata pedig a hasadék menedékházának leltárában van. Erről az aránylag kis területről Nyárády 997 növényfajt írt le akkor, amikor egész Románia területén kb. 3400-at tartottak számon. A Tordai-hasadék rezervációja botanikai szempontból máig Románia legalaposabban feldolgozott területe. Az új nemzedékek csak nagyon kevés újat tudnak majd hozzáadni e leltárhoz, legfeljebb a közben kipusztult növényeket fogják törölni belőle. Hiszen az itt még menedéket találó tiszafa (*Taxus baccata*) és a Románia egész területén csak itt termő hagymaféle, az *Allium obliquum* már annyira kipusztult, hogy ma már csak a hozzáférhetetlen sziklákon látható messziről. Előbbiből mutatós kézimunkákat (szobrocskákat, szelencéket, pipákat, szípkákat) készítettek a múltban, utóbbi hagymaféleséget pedig a környékbeli és a kirándulók százai szalonnához fogyasztották. A szintén csak itt, valamint talán még Hunyad megyében fellelhető ernyősvirágú *Ferula-sadleriana*-ból is alig vegetál már néhány példány a megközelíthetetlen sziklákon és kőgörgetegek szélén.

Kolozsvár flórájáról szóló könyvében Nyárády leírta a Szénafüveken termő mutatós, rózsaszínű,



1. Nyárády E. Gyula akadémikus, az RSZK Akadémiája ELnökségének tagja 80 éves korában



2. A Románia Flórája munkaközössége (28 tudományos munkatárs, 10 rajzoló)

3. Nyárády E. Gyula és Iuliu Prodan akadémikusok szakmai megbeszélésen 1957-ben (közöttük Váczy Kálmánnal)

4. Díszórség Nyárády E. Gyula ravatalánál: Emil Pop akadémikus, az Akadémia Természettudományi osztályának elnöke, Alexandru Borza professzor, valamint Vasile Radu és Eugen Pora akadémikusok.





5. Romániai növényritkaságokról kiadott színes postabélyegek: — *Linum borzaenum* Nyár. (Borza lenje), 1,50 lejes bélyeg. E növényt Nyárády a Constanța megyei Basarabi hegy platóján 1931-ben fedezte fel és Alexandru Borza professzorról nevezte el. — *Viola alpina* Jacq. (havasi ibolya), 1 lejes színes bélyeg. E növényt szintén Nyárády fedezte fel 1924. május 12-én a Csík megyei „Őcsém teje” hegyen.

lilas vagy fehér virágú, kikericshez hasonló illatos növényt, a *Bulbocodium versicolort*, mely már csak egészen kis védett területen terem s ott is kipusztulás fenyegeti a fegyelmetlenül kirándulók mohósága miatt. A szép és illatos virágú *Tofieldia caliculata*, a lila virágú *Swertia perennis* a Kolozsvár határában levő Malomvölgyben, valamint a *Glaux maritima* a szamosfalvi nedves és sós helyeken ugyancsak ijesztően fogyatkozik. És sorolhatnánk tovább azokat a védett növényeket, amelyekről megállapította, hogy az óvintézkedések dacára lassú kipusztulásra vannak ítélve.

A Reteyzát flórájáról és vegetációjáról (1958) írt munkájában minden elismerést érdemlő módon vette leltárba a hegység ritka fajokban is oly gazdag növényzetét. A 800 km²-es hegység központi részén ő jelölte ki azt a 100 km²-nyi területet, ahol ma az ország híres nemzeti parkja van.

Mint nagy gyakorlattal rendelkező, kitűnő terepismerő, aki kiváló botanikus is volt, bejárta és növénytanilag felkutatta Románia majdnem minden zegét-zugát, rengeteg növényt fedezett fel, majd pedig a tudomány és a jövő nemzedékek számára igen sok kiveszőfélben levő ritka növényt próbált megmenteni azzal, hogy konkrét óvintézkedéseket javasolt számukra. Újból és újból felkereste a rezervációkban még vegetáló ritka növényeket, és ellenőrizte további fennmaradásuk körülményeit. Véleménye az volt, hogy ezekre nézve a legnagyobb veszedelmet a csoportos kirándulások jelentik, mert ilyenkor a bemutatott ritka növényekből mindenki igyekszik „emlékbe” legalább egy csokornyit letépni és hazavinni, holott köztudomású, hogy a szabadban termő virágos növények letépés

után alig pár órán belül elhervadnak, ezért is lát-
hatók gyakran eldobálva az utak mentén.

Ellenségei e ritka növényeknek — Nyárády sze-
rint — sajnos maguk a meggondolatlan botaniku-
sok is, akik herbáriumuk számára a kelleténél több
példányt gyűjtenek be belőlük, otthonmaradt kol-
légaikra is gondolva, akik hasonlóképpen szeret-
nék herbáriumukat ritka növényekkel gazdagítani.
Ebből a megfontolásból nem is beszélt szívesen a
védett növények lelőhelyeiről, ha pedig mégis rá-
kényszerült, akkor előbb igyekezett meggyőzni az
érdeklődőket e ritkaságok kiveszési veszélyéről,
hangsúlyozva, hogy védelmük minden kultúrember
kötelessége. „Milyen természetszeretet, illetve vi-
rágszeretet az, mely abban nyilvánul meg, hogy le-
tépik, tehát meggyilkolják a virágokat!” — hangoz-
tatta nemegyszer.

9. TUDOMÁNYOS LEVELEZÉSE

Qui sapiens est audit consilia.
(Aki bölcs, hallgat a tanácsra.)

Majdnem 65 éves tudományos munkássága alatt
Nyárády E. Gyula kiterjedt levelezést folytatott
neves hazai és külföldi szakemberekkel. Ezekben
növényelterjedési vagy -leírási, gyakran egyéb
szakirodalmi adatokat kértek egymástól, vagy nő-
vényeik meghatározására, illetve meghatározások
ellenőrzésére kérték fel egymást.

Ezek a levelek azonban sajnos megsemmisültek,
részben az 1944. évi háborús események követke-
ztében, részben pedig halála után, amikor özvegye

felszámolta kolozsvári lakását és külföldön élő le-
ányához költözött (1983). Ez utóbbi alkalommal meg
a megmaradt levelek is elkallódtak, illetve meg-
semmisültek. Nagy veszteséget jelent ez a tudo-
mány számára, hiszen mi mindent tudhattunk volna
meg belőlük széles körű kapcsolatairól, munkássá-
gáról, és hány meg hány adat kerülhetett volna elő
belőlük a hazai botanika utóbbi évszázadára vo-
natkozóan.

Egy tudós tevékenységét csak úgy lehet a való-
ságnak megfelelően felmérni, ha ismerjük tudomá-
nyos levelezését is: kikkel levelezett? miről írtak
egymásnak? kitől kért és kapott tanácsot és segít-
séget munkájában? kiket segített ő és milyen mó-
don?

Ha levelezése nem is maradt fenn, szerencsére
sikerült ráakadni egy füzetecskére, amelybe annak
idején egészen röviden, betű- és időrendben fel-
tüntette mindazok nevét, akikkel levelezett, mit írt
nekik, és azok mit válaszoltak neki. Ez a kis jegy-
zék — melyet utóbb átmásolt egy másikba (ennek
holléte azonban ez idő szerint még ismeretlen) —
a második világháború utáni időkből való, és tar-
talmazza 1904—1950-es évekbeli levelezésének ki-
vonatát; alkalmas tehát arra, hogy életének és
munkásságának sok apró részletét rekonstruáljuk
belőle.

a) Levelezése és tudományos kapcsolatai romániai botanikusokkal (1922—1966)

Attól kezdve, hogy a botanikus kert herbáriumá-
nak élére került, Nyárády kiépítette kapcsolatait
a legtöbb romániai botanikussal. Négy évtizeden
keresztül az ország legkülönbözőbb részeiről, de

leginkább az egyetemi városokból (Bukarest, Iași, Craiova, Brassó) állandóan érkeztek a címére meghatározás, illetve ellenőrzés végett növénycsomagok. Bárki számára készséggel vállalta e nehéz és időrabló munkát, s elintézés után késedelem nélkül küldte vissza a csomagokat.

Betűrendbe szedett kimutatása szerint növényeket határozott meg, elterjedési és egyéb botanikai információkkal szolgált a besszarábiai A. Arvatinak (1936). Bányai János abrudbányai, majd székelvudvarhelyi tanárnak iskolai herbáriumot határozott meg (1910—1953), tőle viszont geológiai adatokat kért. M. Brandza bukaresti egyetemi tanárnak Poa-gyűjteményét revideálta (1932). Több levélváltást jegyzett fel Gheorghe Bujoreanu temesvári egyetemi tanárral (1941—1943), C. Burduja iași-i egyetemi tanárral (1946—1947). A. Coman erdőmérnöknek máramarosi gyűjteményét nézte át, és segítette publikációinak megjelenésében (1946). P. Cretzoiunak, a fiatalon elhunyt bukaresti lichenológusnak (akiről füzetében megjegyzi: „Kitűnő zuzmószakember”) virágos növényeit határozta meg (1938—1940). M. Gușuleac cernăuți-i (1930), majd bukaresti (1950) egyetemi tanár Alyssum-gyűjteményének meghatározására kérte fel. C. Guttmanak, a szinajai Peleş kastély főkertészének Bucegiben gyűjtött növények meghatározását ellenőrizte. Orest Marcu cernăuți-i egyetemi tanárnak botanikai adatokkal szolgált (1937). C. Papp iași-i egyetemi tanárnak Melicáit, ő pedig Nyárády zuzmóit határozta meg. M. Răvărut iași-i egyetemi tanár moldvai gyűjteményének ellenőrzésére kérte fel (1938), ezt az anyagot dolgozta fel aztán Iași megye flórájáról és vegetációjáról írt könyvében

(1941). Traian Săvulescu egyetemi tanárral, a későbbi akadémiai elnökkel több ízben közölt florisztikai adatokat; C. Zahariadi besszarábiai, majd bukaresti botanikusnak több kétes növényt ellenőrizte.

b) Levelezése külföldi botanikusokkal (1903—1948)

Nyárády több mint 70 európai és amerikai botanikussal állt levelezésben információk adása-kérése, herbáriumi anyagok kölcsönkérése vagy -adása, valamint egyes növények elterjedésének megállapítása dolgában.

A keresztesvirágúak családjához tartozó, ellentmondásos és nagyon kritikus Alyssum genus fajainak alapos tanulmányozása eredményeként 1925, 1927, 1931 és 1932-ben megjelent dolgozatai külföldi szakkörökben nagy visszhangra és elismerésre találtak. Dolgozatait mindig alapos körültekintéssel és dokumentációval állította össze. Alyssum-gyűjtemények kikölcsönzése végett nagy külföldi növénytani múzeumok igazgatóihoz fordult. Ilyen vonatkozásban szerepel a kimutatásában H. Handel-Mazetti, I. Dörfler és E. Janchen (Bécs), F. Markgraf, L. Diels, R. Pilger (Berlin—Dahlem), N. Kosanin (Belgrád), C. Ganiatsa (Athén), B. Schischkin (Leningrád), B. Stoianof és N. Stefanov (Szófia), J. Briquet (Genf), H. Guyot és H. Reese (Bázel), A. Thellung (Zürich), E. Mussa (Torino), R. Pampanini (Cagliari), Filarszky Nándor, Degen Árpád és Jávorka Sándor (Budapest); magángyűjteményük kikölcsönzőjeként ifj. K. H. Rechinger (Bécs), B. Schütt (Bréma) és mások. Rendelkezése álltak e nagy tanulmányaihoz természetesen

a bukaresti és kolozsvári egyetemi herbáriumi gyűjtemények, saját herbáriumából a Magas-Tátra, a Pienini-hegység, valamint a Kárpátok területéről származó növényei, beleértve a szomszédos országok szárított növényeinek kollekcióit is, az úgynevezett exsiccata centuriáit.

Az alyssumokról megjelent dolgozatai nagymértékben emelték Nyárády tudományos tekintélyét a külföldi szakkörökben. Sokan kérték tőle dolgozatai különlenyomatának megküldését, vagy pedig elküldték neki Alyssum-gyűjteményeiket revideálás végett. Ebben a vonatkozásban szerepel a nyilván tartásában O. Behr, J. Bornmüller (Weimar), J. Dostal (Prága), L. Diels (Berlin-Dahlem), Horvatic (Zágráb), N. Kosanin (Belgrád), F. Markgraf (Berlin-Dahlem), H. Neumayer (Bécs), Fr. Novák (Prága), Pénzes A. (Budapest), ifj. K. H. Rechinger (Bécs), H. Reese (Bázel), B. Schütt (Bréma), N. Stojanof (Szófia), A. Thellung (Zürich) stb.

Mint elismert szakemberhez, sokan fordultak hozzá különböző genusgyűjteményeik revideálása végett. Így vizsgálta felül Poa-gyűjteményét D. Brandza (Bukarest), I. Jansen (Amszterdam), B. Pawłowszky (Krakkó) kutatóknak.

Hasonló szolgálatoakat Nyárády is kért neves szakemberektől: az amerikai Babcsok és Berkeley revideálta Crepis-gyűjteményét, W. Becker Poznámból átnézte Violáit, R. Keller Winterhurttól Rosa genusát, S. Kupčok Balánbányáról Rosa- és Rubus-kollekcióit, Kiss A. Szegedről Rubusait, C. Papp Iasi-ból Melicáit, a gráci Palla és Crotus a Carexeket, Wagner J. Aradról Centaureáit, E. Wettstein Bécsből Euphrasiáit, E. Woloszczák Bécsből Salixait,

A. Zahlbrückner Bécsből zuzmóit, K. H. Zahn Karlsruhe-ből Hieraciúmaid stb.

Számos külföldi botanikussal folytatott növénycserét. Kimutatása szerint ide sorolható Degen A. és Kárpáti Z. (Budapest), I. Dörfler és ifj. K. H. Rechinger, F. Morton (Bécs), Gáyer Gy. (Szombathely), Polgár S. (Győr), A. Koch (Zürich), J. A. Nannfeldt (Uppsala) stb.

Romániai növényelőfordulási és -elterjedési adatokat továbbított külföldi szakembereknek, például a hallei H. Meuselnek; adataival nagymértékben elősegítette a bécsi A. Hayek közép-európai enumerációs és térképezési munkáinak megjelenését.

Az 1948 utáni években már ritkábban levelezett külföldi szaktársaival. Nem szakította meg kapcsolatait budapesti barátjával, volt egyetemi kollégájával, Jávorka Sándorral, akinek sok erdélyi florisztikai adatot is tartalmazó kétkötetes munkáját, a *Diaria itinerum P. Kitaibellii*-t egyik szakfolyóiratunkban ismertette.

c) Hivatalos levelezés, véleményezések, beszámolók és tudományos tervek (1948—1966)

Hivatalos levelezésben állott a Flóra-kollektíva vidéki városokban dolgozó munkatársaival, akiket utasításokkal és információkkal látott el a vállalt botanikai egységek feldolgozása tekintetében. Az RSZK Akadémiája bukaresti központjának és kolozsvári fiókjának negyedévi és évi munkatervet készített, beszámolókat írt a tervek teljesítéséről, a nehézségekről, a munkamegbeszélésekről, valamint a Flóra-kötetek nyomtatásával kapcsolatos problémákról.

Ő véleményezte az akadémiai szaklapokban megjelenő vagy már megjelent botanikai tanulmányok nagy részét, és mint bizottsági tag részt vett a különböző versenyvizsgákon. Mindezeknek az iratoknak a másolatát a Kolozsvári Biológiai Központ irattárában őrzik. Ugyanitt vannak a munkatársak beadott feldolgozásainak kéziratai (a kiegészítésekkel és javításokkal), valamint a kötetek végleges kéziratainak másolatai. Itt található meg az RSZK Akadémiája kérésére második kiadásra előkészített I. Flóra-kötet házi példánya. A román botanika történetének megírásához mindezek értékes dokumentációs anyagnak szolgálhatnak majd.

10. EGYÉB MUNKÁSSÁGA

Pictor, Sculptor et Botanicus aequè necessarij sunt ad figuram laudabilem... Hinc Botanicii qui una exercuere artem et pictoriam et sculptoriam, praestantissimas reliquerunt (Linné).

(Festő, szobrász és botanikus esetében egyaránt szükséges, hogy dicséretre méltó ábrákat tudjanak készíteni... Ezért azok a botanikusok, akik egyidőben gyakorolják a rajzolás és a szobrászat mesterségét, kitűnő ábrákat fognak hagyni maguk után.)

Nyarády minden tudományos dolgozatát gazdag illusztrációval látta el, ezzel is növelve értéküket és érthetőségüket. Térképeit, terepvázzatait, növényrajzait és fényképeit mind maga készítette.



4. A Cozia hegység (Déli-Kárpátok) és környékének Nyarády által kidolgozott térképvázlata. E vidék növényzetét, számos növénytani aleggységével, ugyancsak Nyarády írta le.

Tehetséges rajzoló és gyakorlott fényképész volt, aki a legegyszerűbb eszközökkel is szép eredményeket tudott elérni.

a) Térképészete

Alábbiakban csak a jelentősebb alkotásait említjük meg.

1. Románia színes domborzati (hegy- és vízrajzi) térképe (1 : 1 500 000). 1923—1924-ben két példányban készítette el, s egyiket a bukaresti tiszti iskola, másikat a kolozsvári volt Regina Maria Leányliceum szerezte meg. Klisét készítettek róla, majd számtalan színes példányban sokszorosították a hivatalok és középiskolák számára.

2. Csalhó hegység és környékének domborzati térképe (1 : 100 000). Készült 1923-ban, számos topográfiai vázlattal együtt megjelent a *Contribuțiuni la cunoașterea vegetației și florei muntelui Ceahlău* című dolgozatában (1924).

3. Tordahasadék színes domborzati térképe (1:5000). Megjelent a *Tordahasadék monografikus ismertetése* (1937), *Monografia Cheii Turzii* (1937) és *Enumerarea plantelor vasculare din Cheia Turzii* (1939) című munkáiban. Eredetije az RSZK Akadémiája Kolozsvári Fiókjának Könyvtárában.

4. A csomafalvi Délhegy és környékének térképe (1:175 000). Megjelent a *Csomafalvi Délhegy és növényzeti viszonyai* című dolgozatában (1943).

5. Kolozsvár és környékének színes térkép vázlata (1:125 000). Megjelent a *Kolozsvár és környékének flórája* című dolgozatában (1940—1944).

6. A Cozia hegység és környékének domborzati térkép vázlata (1:100 000). Egyéb térkép vázlatokkal

együtt megjelent hasonló című, román nyelvű munkájában (1955).

7. A Retyezát hegység térkép vázlatai. Megjelent a Retyezát flórájáról és vegetációjáról román nyelven kiadott munkájában (1958).

8. Szovátafürdő és környékének térképe (1:7500), több más vázlattal *Szovátafürdő és környékének monográfiája* című kéziratában. Megjelent akadémiai székfoglaló beszédében (Lucrările Sesiunii Generale Științifice 1950. 11.).

b) Növényrajzai

Nyarády nagy gyakorlattal rendelkezett a növényrajzolás terén. 1948-ig kiadott munkáihoz a több mint száz növényrajzot mind maga készítette. Jól ismerte a rajzolás technikáját, ezért tudta olyan szép eredménnyel vezetni a Flóra-kollektíva rajzolóinak munkáját. Csak a legpontosabb, tudományos igényességgel és művészi kivitelezésben készült növényrajzokat fogadta el, méltán érdemelve ki a hazai és külföldi szakemberek elismerését. A Flóra-köteteket illusztráló mintegy 1600 rajz közül maga készítette a II. kötetben levő 105. számú táblát.

c) Fényképei

Egyszerű, lemezes, jóval az első világháború előtt vásárolt fényképezőgéppel rengeteg jól sikerült képet készített a tanulmányozott növényekről, növényi társulásokról, homokos vagy sziklás termőhelyekről, melyekkel gazdagon illusztrálta majdnem minden dolgozatát. Nagy kár, hogy fényképmúzeum hiányában ezek a felvételei jórészt elkallódtak.

11. KOZELEDIK A VÉG...

Eripitur persona manet res (Lucretius).
(Elvész az ember, marad alkotása.)

1961. április havában töltötte be Nyárády 80. életévét. Ezt az évfordulót a Kolozsvári Természettudományi Társaság április 14-én diszülésen ünnepelte meg, ahol Emil Pop akadémikus szép beszédben méltatta a természettudós érdemeit.

1961. május 29-én ugyancsak méltó keretek között ünnepelték meg Nyárády 80. születésnapját és 60 éves tudományos munkásságát az RSZK Akadémiája bukaresti disztermében. Megnyitó beszédében A. Joja, az Akadémia elnöke egyebek között a következőket mondotta: „Nyárády akadémikus... nagylelkűen osztogatta maga körül nagy tapasztalatát, gazdag tudományát, s példát mutatott arra, milyennek kell lennie egy igazi tudós-nak. Egy egész botanikusnemzedék nevelője, irányítója...”

Nyárády meghatottan köszönte meg az ünnepelést: „Habár korom előrehaladott és munkabírásom is csökkenőben van, mégis merem remélni, hogy a sors engedelkeny lesz hozzám és végigvezethetem e monumentális alkotás munkálatait. Ennek érdekében a magam részéről minden erőfeszítést meg fogok tenni, Önöktől pedig továbbra is ugyanazt a segítséget, jóindulatot és közreműködést kérem, mint amivel eddig megtiszteltek. E reményemet erősíti az Önök mostani ünnepi megnyilatkozása, amire engem érdemesítettek, és amiért szívem teljes hálájával forró köszönetet mondok.”

A sors pedig továbbra is engedelkeny volt hozzá. Kiadásra várt még négy Flóra-kötet, közöttük a tizedik, a legnehezebb és legkomplikáltabb a Hieracium genus feldolgozásával. Nemhiába üzenté többször is aggodalmasan Nyárádynak a Flóra-kollektíva egyik tagja, Prodan akadémikus, hogy tegyen félre minden egyéb munkát, és fejezze be a Hieraciumok feldolgozását, mert helyette arra senki más nem tudna vállalkozni.

Nyárády még befejezte a Hieraciumok feldolgozását, sőt ennek a tizedik, úgynevezett Nyárády-kötetnek a megjelenését is megérte (1965). A XI. (1966) és XII. (1972) kötetben még szerepel a neve a munkatársak között, bár ezek már halála után jelentek meg, a pótkötetként kiadott XIII. anyagához (1976) azonban már semmivel sem járulhatott hozzá.

Közvetlen munkatársával még elkészítette és nyomdába küldte az Akadémia vezetősége által sürgősen kért első Flóra-kötet második, átdolgozott kiadását, mely — sajnos — különböző nehézségek miatt azóta is várat magára.

Mindenesetre, nyolcvanévesen tett fogadalmát tőle telhetően betartotta. 1964-ben még újból összeállította *Szovátafüldő és környékének monográfiája* című, számos térképpel és fényképpel is ellátott, 250 gépelt oldalnyi nagy munkáját (mely 1944 őszén már szedés alatt volt, azonban a háborús események következtében a nyomdával együtt a tűz martaléka lett), majd román nyelvű kiadásra is előkészítette. Közbejött halála miatt azonban kiadása ismét elmaradt.

1964-ben még egy utolsó nagy és rendkívül érdekes munkába kezdett *Románia havasi és alha-*

vási flórája és vegetációja címmel; ennek már csupán a dokumentációját állíthatta össze, a kidolgozásra nem maradt ideje. Ki tudja, megmaradt-e valahol ez az értékes dokumentációs anyag?

1965 nyarán a nagy térdfájdalmaktól alig tudott járni. Budapesten élő lányához utazott, ahol a gondos orvosi kezelésnek meg is lett az eredménye, annyira, hogy ott még kisebb botanizálási utakra is vállalkozhatott. Viszonylag gyógyultan tért haza Kolozsvárra, de érezte, hogy közeledik a vég. Naponta bejárt még irodájába, azonban délutánjait és estéit már emlékiratai megírására fordította. Ezt a munkát valószínűleg be is fejezte, hollétéről azonban nincs tudomásunk.

1966 tavaszán térdfájdalmai újból gyötörni kezdtek. Már irodájába is nehezen tudott bejárni. Emlékiratait javíttatta, s gondolatban valószínűleg utoljára még végigjárta a Magas-Tátra, a Radnai- és Fogarasi-havasok, valamint a Hieraciumokban oly gazdag Retyezát csúcsait és lankáit. Nem beszélgetett már szinte senkivel, s látszott rajta, hogy nagyon szenved. Újbóli Budapestre indulása előtt munkatársa azzal próbálgatta vigasztalni, hogy számíthat még a gyógyulásra. Ő csak tagadólag intett, és azt mondta: „Ha nyolcvannégy éves koromban szervezetem még képes volt regenerálódni, nyolcvanöt évesen erre kevesebb az esélyem. Mert ami nálad egy év, az nálam tíznek számít.”

És neki lett igaza. Nemsokára kaptuk a szomorú hírt. Pop akadémikussal a szamosfalvi repülőtéren vártuk a már koporsóban hazaérkező Nyárády E. Gyulát.

Azóta a Házsongárdi temetőben nyugszik, Misztótfalusi Kiss Miklós sírja közelében.

12. ÉLETMŰVE

Carpent tua poma nepotes (Vergilius).

(Munkád gyümölcseit unokáid fogják majd élvezni.)

A tudós munkássága korának felfogását és színvonalát tükrözi. Értéke nem a mennyiségben, hanem a minőségben és maradandóságban rejlik. A forma és mód idővel változhat, a tartalom azonban változatlanul maradandó.

Nyárády különböző folyóiratokban megjelent tudományos cikkei tulajdonképpen „adalekok” egy később valaki által megírandó monografikus jellegű feldolgozáshoz. Az utókor számára ezek az adalekok a távolabbi jövőben is mindig értékes forrásmunkák maradnak.

Nagyobb feldolgozásai és monografikus jellegű munkái a Csalhó, Cozia, Retyezát hegységek, a Tordai-hasadék, Kolozsvár és környéke, Szováta-fürdő stb. flórájáról már a teljesség igényével íródtak, és a fél évszázaddal azelőtt végzett alapos és részletes kutatásokat is hasznosították. E nagyobbára florisztikai leltárak eléggé teljes képet fognak nyújtani a növénytársulási, ökológiai, genetikai és chemobiológiai kutatók új nemzedékeinek. Florisztikailag e leltárakhoz újakat lehet még hozzáadni, de nem sokat. Későbbi ellenőrző felmérések alapján megállapíthatják majd, hogy a kérdéses növényzet milyen változásokon ment át, melyek az életerős, jobban szaporodó fajok, s melyek azok, amelyeknek száma csökkent vagy esetleg már ki is haltak, milyen okok játszottak közre életképességük változásában, mit kell tenni a legelők

hozamának javítása érdekében, milyen területeket károsított nagyobb mértékben a levegő szennyeződése és mi a teendő a károsodások kiküszöbölésére.

A Románia flórájával foglalkozó nagy munka országunk egész területének florisztikai feldolgozását tűzte ki céljául. Kötetei felölelik a nálunk addig megjelent florisztikai munkák és adalékok anyagát, a herbáriumok országunk területére vonatkozó adatait. Bár részletekig menően tárgyalják országunk flóráját, a teljességre nem tarthatnak igényt, a jövőben tehát kisebb kiegészítésekre vagy törlésekre számíthatunk még. A Flóra-kötetek munkatársai a századunk első évtizedeiben kiadott nagy florisztikai munkák szellemében készítették dolgozataikat, éspedig F. A. Paul Ascherson, és K.O.P.P. Graebner, A. Hayek, G. Hegi, A. F. Pax, H. Sudre és mások feldolgozásainak erős hatása és befolyása alatt. Munkatársaitól Nyárády is ezeket a nézeteket várta el. A fajokat és azok szerveit dimenzionális és mennyiségi vonatkozásokban tanulmányozták és dolgozták fel. Nem mindig voltak ezek a legjellegzetesebbek, és gyakran a feldolgozók szubjektívizmusát, egyéni felfogását tükrözték.

A növények igen változatos szőrössége, mikrokban kifejezett hosszúsága a napjainkban kiadott modern florisztikai munkákban a faji vagy faj alatti egységek meghatározásánál fontos jellegként vették számba, s a határozókulcsokban is gyakran szerepel. Ezek a Flóra-kötetek szerkesztése idején, tehát harminc-valahány évvel ezelőtt még nem számítottak ennyire különleges jellegeknek a tanulmányozásban és leírásban.

Ugyancsak a múlt örökségét tükrözi a növényegyedek változékonyságának megállapításánál a gyakran használt *typicus*, *genuinus*, *verus*, *veridicus*, *communis* stb. rendszertani egységek használata. Ezek az úgynevezett *rendszertani* (taxonómiai) *tipizálások* általánosak voltak Beck, Hayek, Hegi, Ascherson és Graebner munkáiban, és a hazai botanikusok, Prodan, Borza és Nyárády is gyakran éltek velük. A Flóra-kollektiva ugyanis hosszú éveken át az 1930-ban kiadott Nemzetközi Szabályzatot (Cambridge-i határozatok) használta, mely még a rendszertani tipizálást ajánlotta a kutatók figyelmébe. Hosszú évek teltek még el, amíg e sorok írója be tudta szerezni a későbbi, állandóan változó szabályzatokat (kódexeket) (Amszterdam 1935, Párizs 1954, Montreal 1959, Edinburgh 1964, Seattle 1969). Ez utóbbiak 1958. január 1-től kezdve érvénytelennek nyilvánították a rendszertani tipizálást (*typus*, *genuinus* stb.), és kötelezően bevezették a *nevezéktani* (nómenklaturális) *tipizálást*.

Mindenekelőtt tehát a tipizálás problémáit kellene időszerűsíteni a napjainkban érvényben levő Nemzetközi Nevezéktani Szabályzat előírásai szerint, éspedig törölni a rendszertani tipizálást, s helyébe a nevezéktanit vezetni be. Így tehát 1958. január 1-től kezdődően törölni kell mind Nyárády saját dolgozataiban, mind a Flóra-kötetekben az e dátum után még használt *typicus*, *typus*, *genuinus* stb. neveket. A Román Flóra szerkesztői ugyanis csak a VII. kötettől kezdve (1961) mellőzték az ilyen megnevezéseket.

Lényeges módosítást hozott a Nemzetközi Nevezéktani Szabályzat 37. szakasza is, miszerint

1958. január 1-től bármely újonnan felfedezett növény leírása csak akkor érvényes, ha abban megjelölik a holotypust, lectotypust vagy neotypust (tehát a leírás alapjául szolgáló konkrét növényegységet), valamint azt a nyilvános herbáriumot, illetve herbáriumi lapszámot, ahol azt őrzik.

Sajnos sem Nyárády a maga dolgozataiban, sem a Flóra-kötetek munkatársai feldolgozásaikban nem jelölték meg 1958. január 1. után sem a holotypusokat, lectotypusokat, illetve neotypusokat. Leírásaikat tehát érvényteleneknek kell tekinteni a világ minden botanikusára kötelező nemzetközi szabályok értelmében. Nem javított a helyzeten a Contribuții Botanice Cluj (1980) 49—56. oldalain közölt és kivétel nélkül mind holotypusnak felüntetett 50 ilyen növénynek utólagos érvényesítése sem. Ebben a dolgozatban ugyanis nem sorolták fel — a nemzetközi szabályok és a kialakult gyakorlat szerint — a holotypus megállapításának minden kétséget kizáró szempontjait. Különben mind Nyárády, mind Prodan, mind pedig a legtöbb romániai botanikus az új növények leírásához több példányt használt fel, tehát holotypust megállapítani velük kapcsolatban nem lehet, legfeljebb — a meggyőző bizonyítékok felsorolása után — lectotypusokat lehetne kijelölni. A jövő botanikus nemzedékekre vár a feladat, hogy ezeknek az inkább alaki érvényességi követelményeknek eleget tegyenek. Ez pedig csak a begyűjtött herbáriumi példányok kritikai tanulmányozása alapján történhet meg.

A Flóra-kötetek feldolgozásai, valamint a Nyárády saját dolgozataiban felhalmozott adatok feltétlenül időállóak, legfeljebb a feldolgozási mód és

forma, valamint a nevezéktani (nómenklaturális) kombinációk igényei lehetnek bizonyos, a lényeget nem érintő módosításokat. A feldolgozási mód is csupán a változatosság és a sokoldalúság szempontjából módosulhat, több fitocönológiai, genetikai, ökológiai és prátológiai adatot igényelve.

Fentiek értelmében tehát elmondhatjuk, hogy a Nyárády saját dolgozataiban és a vezetése alatt kiadott Flóra-kötetekben közölt adatok — kevés kivétellel — mindenképpen maradandó eredmények, amelyek állni fogják az évszázadok múlását, és amelyeknek „gyümölcseit” a késői unokák is élvezni fogják.

III. FÜGGELÉK

1. MUNKÁI

a) Könyvek, tankönyvek

1. Természetrajz. Tankönyv Gáspárdi N. közreműködésével. Késmárk 1909. 122 p. + melléklet 2 p.
2. Marosvásárhely és környékén élő tavaszi és nyáreleji növények meghatározó könyve. Marosvásárhely 1914. 129 p. + melléklet 12 p.
3. Növénytan biológiai alapon. Tankönyv 246 ábrával. Cluj 1922. 124 p.
4. A Tordahasadék monografikus ismertetése. Cluj 1937. 196 p.
5. A Tordahasadék nevezetesebb látnivalóinak rövid ismertetése. Cluj 1938. 56 p.
6. Monografia Cheii Turzii. Cluj 1937. 188 p.
7. Cheia Turzii. Descrierea citorva părți pitorești. Bartha Sándor közreműködésével. Cluj 1938. 55 p.
8. A tordahasadéki edényes növények felsorolásának összefoglalása. Cluj 1938. 12 p.
9. Kolozsvár és környékének flórája. I—IX. füzet. B. Soó Rezső közreműködésével. Kolozsvár 1940—1944. 688 p.
10. Admirabilă carieră a lui Feiurdean Ieronim. București 1957. 22 p.
11. Cum m-am format ca botanist? București 1957. 19 p.
12. Flora și vegetația Munților Retezat. București 1958. 195 p.
13. Monografia Băilor Sărate Sovata și a împrejurimilor sale. 250 p. Fényképekkel és térképekkel. Kézirat.
14. Szovátfürdő és környékének monográfiája. 250 p. Fényképekkel és térképekkel. Kézirat.

b) Gyűjteményekben

15. Excursie la Cheile Turzii și la Turda. — Intitulul Congres al Naturaliștilor din România. Cluj 1928. p. 16—20.
16. Flora Cheii Turzii. Schiță. — Programul Intiului Congres al Naturaliștilor din România. Cluj 1928. p. 17—20.
17. Munții Retezat ca centru genetic de specii și hibrizi de Hieracii. — Dări de seamă și comunicări în Intitulul Con-

gres al Naturaliștilor din România. Cluj 1928. p. 345—350.

18. Székelyföld phanerogam növényeinek irodalma. — Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum Jubileumára. 1929. p. 759—764.
19. Vizek és vízben bővelkedő talajok növényzetéről a Harghítában. — Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum Jubileumára. 1929. p. 557—615.
20. Allandó változások a geobotanika tükrében. — Ünnepi könyvkiadvány a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság 50 éves jubileuma alkalmából. 1930. p. 139—150.
21. Die Vegetation des andesitischen Mureș-Bruchthales zwischen Toplița und Deda. — Guide de la sixième excursion phytogéographique en Roumanie. Cluj 1931. p. 185—195.
22. Über die alpinen Poa-Arten der Siebenbürgischen Karpaten. — Veröffentlichungen des geobotanischen Institutes Rübel. Zürich 1933. p. 152—185.
23. A Gyilkostó és Békásszoros növényzete. — Romániai tavak monográfiája. Gheorgheni 1937. p. 59—72.
24. Különlenyomat a Tordahasadék kis kiadásának szövegéhez fűzött megjegyzésekből. Cluj 1938. p. 51—55.
25. Enumerarea plantelor vasculare din Cheia Turzii. — Comisia Monumentelor Naturii din România. Memorii I. București 1939. 320 p.
26. Raportul de azi al pădurilor și al sării de la Băile Sărate Sovata, precum și trecutul lor istoric. — Lucrările Sesiunii Generale Științifice ale Academiei R. P. R. București 1950. p. 572—582. (Nyárády E. Gyula akadémiai székfoglaló beszéde).
27. Despre flora și vegetația nisipăriilor litoralului nostru dintre Capul Midia și Costinești. — Omagiu lui Traian Săvulescu cu prilejul împlinirii a 70 de ani. București 1959. 537—561.
28. Situația actuală a cercetărilor din R. P. R. asupra subgenului Eubatus. — Probleme actuale de biologie și științe agricole, dedicat lui Gh. Ionescu-Sisești. 1960. p. 143—152.
29. Proceeding of the second Flora Europaea Symposium. Webbia 18. — Bibliographie botanique Roumaine des

- plantes supérieures de 1945—1950. Alexandru Borza közreműködésével. Firenze 1963. p. 420—444.
30. Cîteva din principalele probleme ale variabilității speciilor hibridogene de *Centaurea*. — Lucrările științifice ale Grădinii Botanice din București. I. 1963. p. 247—255.
- c) A Flora Republicii (Populare) Socialiste România c. k tetben**
31. I. k tet (1952). Sistemul natural al regnului vegetal, p. 16—30.
Pteridophyta, Lycopodiales, cheie de determinare, p. 30—31.
Equisetum maximum, p. 51—59.
Hablitia, p. 488.
Cactaceae, p. 616—631.
32. III. k tet (1955). Cruciferae, p. 102—501.
Violaceae, p. 553—625. K zrem k d s.
Hypericaceae, p. 22—46. K zrem k d s.
33. IV. k tet (1956). *Rubus*, p. 276—580.
Comarum, p. 595—596. K zrem k d s.
34. V. k tet (1957). *Onobrychie*, p. 338—346. K zrem k d s.
Vicia, p. 354—402. K zrem k d s.
Lathyrus, p. 408—448. K zrem k d s.
Phaseolus, p. 452—455. K zrem k d s.
35. VI. k tet (1958). *Heracleum*, p. 621—633. K zrem k d s.
36. VII. k tet (1960). *Soldanella*, p. 63—68. K zrem k d s.
Primula, p. 77—100. K zrem k d s.
Onosma cheie de determinare, p. 257.
Myosotis, p. 237—254. K zrem k d s.
Solanum retroflexum, p. 373.
Pedicularis, p. 593—609. K zrem k d s.
Rhinanthus, p. 609—622. K zrem k d s.
Melampyrum, p. 622—639. K zrem k d s.
Lathraea, p. 640. K zrem k d s.
37. VIII. k tet (1961). Pedaliaceae, p. 32—33.
Salvia, p. 235—273. K zrem k d s.
Calamintha, p. 279—294. K zrem k d s.
Plantaginaceae, p. 397—430. K zrem k d s.
Rubiaceae, p. 524—589. K zrem k d s.

38. IX. k tet (1964). Cucurbitaceae, p. 27—52. K zrem k d s.
Compositae, p. 154—362.
Achillea, p. 362—408. K zrem k d s.
Centaurea, p. 785—951. K zrem k d s.
Eupatorium, p. 168—171. K zrem k d s.
Adenostyles, p. 171—176. K zrem k d s.
Solidago, p. 176—184. K zrem k d s.
Bellis, p. 184—187. K zrem k d s.
Aster, p. 187—218. K zrem k d s.
39. X. k tet (1965). Compositae subfamilia Liguliflorae, p. 16—713.
40. XI. k tet (1966). Iridaceae, p. 439—527. K zrem k d s.
Cyperaceae, cheie de determinare, p. 617—619.
41. XII. kötet (1972). *Alopecurus*, p. 113—119. Közreműködés.
Phelum, p. 120—130. Közreműködés.
42. I. kötet II. kiadás. Közreműködés, kéziratban.

d) Folyóiratokban

43. A galíciai Dunajec folyó völgyéről. Pedagógiai Lapok 1903, p. 10.
44. A növények földrajzi elterjedéséről a környezethez váló alkalmazkodással kapcsolatos kiválasztódás következtében. Pedagógiai Lapok 1903, p. 86.
45. A növények szövetségéről. Pedagógiai Lapok 1903, p. 71.
46. A budapesti G ll rthegy Sternbergia colchiciflora ritka n v ny r l. Pedagógiai Lapok 1904, p. 25.
47. A Magast tra flórájáról. Pedagógiai Lapok 1904, p. 74—77.
48. Additamenta ad floram litoral  Hungarico-Croatici, Dalmatici et Istriaci. Botanikai Közlemények 1907, p. 54—56.
49. Einige Cyperaceen aus der Umgebung von Késmárk. Magyar Botanikai Lapok 1907, p. 173—174.
50. K sm rk fl r j nak j vev ny növényei. Magyar Botanikai Lapok 1907, p. 181—182.
51. Az alpin növények  let r l. Kor. 1908, p. 223—241.
52. Eine botanische Excursion auf die Eisth ler-Spitze 2630 m (Hohe Tatra). Magyar Botanikai Lapok 1908, p. 290—294.
53. Neue Pflanzen aus dem Florengebiete der Hohen Tatra und ihrer nächsten Umgebung. Magyar Botanikai Lapok 1909, p. 68—81.

54. Descriptio florum e convallium in Tatrae Magnae montibus Menduszfalvensis, Omladékvölgyensis atque in lateribus hungaricis clivi Vadorzóensis. Késmárki Polgári Ertesítő 1910, p. 1—38.
55. Einige neue Angaben zur Flora der Pieninen. Magyar Botanikai Lapok 1910, p. 377—378.
56. Ausflug in das Fogarascher Hochgebirge. Magyar Botanikai Lapok 1911, p. 77—83.
57. Entdeckung der Carex chordorrhiza Ehrh. in Ungarn unter der Hohen-Tatra in der Umgebung von Késmárk. Magyar Botanikai Lapok 1911, p. 73—76.
58. Flora der Bory-Sümpfe. Botanikai Közlemények 1911, p. 1—13.
59. Újdonságok Erdély flórájából. Magyar Botanikai Lapok 1911, p. 323—324.
60. Über einige seltene Pflanzen des Szepesbélaer Kalkgebirge. Magyar Botanikai Lapok 1911, p. 319—322.
61. A botanikus kert és szerepe Marosvásárhely kultúréletében. Marosvásárhely 1912, p. 11—14.
62. Az Allium strictum faj felfedezése hazánk flórájában. Magyar Botanikai Lapok 1912, p. 67.
63. Néhány ritka Cyperaceae Szepes megyéből. Magyar Botanikai Lapok 1912, p. 48—63.
64. Néhány szó a Művelődési-ház könyvtáráról. Marosvásárhely 1912, p. 5—6.
65. Adalékok a szepesbéla mészhegységek flórájához. Magyar Botanikai Lapok 1913, p. 111—124.
66. Centaurea ruthenica n-a dispărut din flora Transilvaniei. Buletinul de informații al Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1923, p. 85—87.
67. O plantă nouă pentru flora României. Buletinul de informații al Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1923, p. 111—112.
68. Contribuțiuni la cunoașterea vegetației și florei muntelui Ceahlău. Buletinul de informații al Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1924, p. 79—88.
69. O nouă Saxifraga pentru flora României și două specii critice de Carex. Buletinul de informații al Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1924, p. 95—98.
70. Triplopetalum, novum genus e familia Cruciferarum. Magyar Botanikai Lapok 1925, p. 97—106.
71. Adnotațiuni la Flora României. II. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1926, p. 126—131.
72. Studiu preliminar asupra unor specii de Alyssum din Secția Odontorrhena. Vorstudium über einige Arten der Sektion Odontorrhena der Gattung Alyssum. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1927, p. 3—51, 65—100; 1928, p. 152—156; 1929, p. 1—68; 1930, p. 1—218.
73. Adnotațiuni la Flora României. III. Două Potentilla noi din Dobrogea. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1928, p. 87—95.
74. Considerațiuni asupra vegetației munților Piatra Cloșaniilor și Oslea din Oltenia. Arhivele Olteniei 1928, p. 111—128.
75. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1928, p. 152—156.
76. Neue Ankömmlinge in der Flora der Karpaten. Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt 1928, p. 141—143.
77. Über zwei neue und seltene Gräser Rumäniens. Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt 1928, p. 5—14.
78. A Hargita hegység botanikai feltárására indított mozgalom 1929. évi eredményei. Csiki Lapok 1929, 14. sz.
79. A Hargita hegység húsevő növényeiről. Ifjú Erdély 1929, p. 10—11.
80. Darea de seamă despre excursiunea botanică făcută în județul Dolj în anul 1929 și despre înființarea herbarelui Muzeului Regional Craiova. Arhivele Olteniei 1929, p. 1—6.
81. Despre două specii de Cirsium. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1929, p. 224—225.
82. Néma tanúk a Hargita ősrégi idejéből. Pásztortűz 1929, p. 10.
83. Neue Beiträge zur Kenntnis der balkanischen Alyssum-

- Arten. Feddes Repertorium Specierum Novarum Regni Vegetabilis (Berlin) 1929, p. 392—395.
84. A Hargita hegység botanikai feltárására indított mozgalom 1929. évi eredményei. Székely Közélet 1930. március 9. és 16.
 85. Adnotațiuni la Flora României. V. Plante rare. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1930, p. 197—205.
 86. Adnotațiuni la Flora României. VI. Die Poa-Arten des schurischen Herbarium von Lvov. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1931, p. 37—50.
 87. Adnotațiuni la flora României. VII. Cinci plante noi pentru flora României. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1931, p. 97—98.
 88. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1931, p. 37—50, 69—78, 97—98.
 89. Les formes vraies et fausses de l'espèce *Alyssum alpestre*. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1931, p. 69—78.
 90. Omladásoz hegyoldalaink tavairól. Székelység 1931, p. 18—22.
 91. Plante noi sau rare pentru flora României. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1931, p. 66—68.
 92. A székelyföldi erdőkben 3 évvel ezelőtti (1928—1929) nehéz tél pusztításai. Székelység 1932, p. 3—4.
 93. Despre două specii critice de *Viola*. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1932, p. 102—103.
 94. Die Klarstellung zweier zweifelhafter *Alyssum*-Arten. Notisblatt des botanischen Gartens und Museum zu Berlin-Dahlem 1932, p. 631—635.
 95. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1932, p. 102—103.
 96. Über die westmediterrane *Alyssum*-Arten aus der Section *Odontarrhena*. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1932, p. 446—460.

97. Adnotațiuni la flora României. VIII. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1933, p. 66—77.
98. Despre grupa *Auricomus* al genului *Ranunculus*. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1933, p. 85—101.
99. Noutăți din flora Clujului. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1933, p. 56—57.
100. Novităten aus Tordaer-Schlucht. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1933, p. 57—59.
101. *Peloria* la *Kichsia spuria* din ținutul Cluj. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1933, p. 54—56.
102. Adnotațiuni la flora României. IX. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1934, p. 95—99.
103. Adnotațiuni la flora României. X. Noutăți din familia Compositelor. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1934, p. 218—225.
104. Adnotațiuni la flora României. XI. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1935, p. 187—191.
105. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1935, p. 3—64.
106. Adnotațiuni la flora României. XII. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1936, p. 63—69.
107. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1936, p. 102—104.
108. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1938, p. 20—63.
109. Hieracii noi din Transilvania. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1938, p. 65—66.
110. Neue *Alyssum*-Arten und Formen aus der *Odontarrhena*-Section. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului

- Botanic de la Universitatea din Cluj 1938, p. 82—89.
111. Adnotațiuni la flora României. XIII. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1939, p. 78—87.
 112. Die Gruppe der *Saussurea alpina* und *S. lapathifolia* in den Karpathen. Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt 1939, p. 83—90, 231—241.
 113. Mitől függ az ember, az állatok és a növények élete? Magyar Nép 1939, 23—26. sz.
 114. Două Hieracii noi în flora României. Acta pro fauna et flora Universitatis Cluj 1940, p. 14.
 115. Flora Romaniae Exsiccata. Centuria 19—20. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1940, p. 9—73.
 116. Index generalis ab Centuria I—XXI. Al. Borza közreműködésével. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1940, appendix I., p. 1—64.
 117. A brázai havasok flórájáról és növényzetéről. Acta Geobotanica Hungarica, IV. füzet, 1941.
 118. A kolozsvári Szénafüvek suvadásos területeiről. Földrajzi Közlemények 1941, p. 40—52.
 119. A Radnai hegységek tavasza és lakóinak függősége a hegyektől. Természettudományi Közlöny 1941, p. 361—369.
 120. A Retyezát néhány északi völgyének növényzetéről. Acta Geobotanica Hungarica 1941, p. 74—83.
 121. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj la Timișoara 1941, p. 83—130.
 122. Kolozsvár környékének mocsárvilága. Erdélyi Múzeum 1941, p. 1—30.
 123. Neue Beiträge zur Kenntnis der Flora von Kolozsvár. Botanikai Közlemények 1941, p. 130—132.
 124. Újabb adalékok a Tordahasadék flórájának megismeréséhez. Botanikai Közlemények 1941, p. 177—179.
 125. *Viola sectionis Nominium* e flora Kolozsvariensis. Borbasia 1941, p. 90—97.
 126. Az őszi kikerics tavaszi virágzása. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 100—103.
 127. *Formae Papaveris rhoeadis* Claudiopolitanae. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 22—29.
 128. *Hieracia* e flora Transsilvaniae, praecipue e regione montium Hargita. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 132—143.
 129. Két *Cardamine* fajról. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 14—16.
 130. Kiegészítő adatok Makó község környékéről. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 121.
 131. *Plantae novae ad floram regionum Carpatorum meridionali-orientalium et Ponti Euxini*. Acta Botanica (Szeged) 1942, p. 31—45.
 132. Régi adatok ellenőrzése és érdekes új növények megjelenése Kolozsvár flórájában. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 111—112.
 133. Újdonságok Kolozsvár flórájában. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1942, p. 77—82.
 134. A csomafalvi Délhegy és növényzeti viszonyai. Múzeumi Füzetek (Kolozsvár) 1943, p. 36—52.
 135. *Additamenta ad cognitionem Centaurearum Hungariae*. Botanikai Közlemények 1943, p. 16—45.
 136. Bemerkungen zu den kritischen Formen der Gruppe *Viola tricolor*. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1943, p. 31—40.
 137. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj la Timișoara 1943, p. 3—66.
 138. *Hieracia* e flora Transsilvaniae, praecipue e regione montium Hargita. Scripta Botanica Musei Transsilvanici 1943, p. 77—85.
 139. *Pulsatilla* virágok a Harmadvölgyben. Keleti Újság 1943, 20. sz.
 140. Sind die *Centaurea*-Formen Übergänge oder Bastarde? Botanikai Közlemények 1943, p. 278—285.
 141. Újabb geogén változások egy tó keletkezésével kapcsolatban Kolozsvár környékén. Erdély 1943, p. 71—73.
 142. Über kritische *Centaureen* mit Berücksichtigung von Wagners Artikel. Borbasia 1943, p. 1—10.
 143. Flora Romaniae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj la Timișoara 1944, p. 30—75.

144. Szovátfürdő sóshegyei és erdői. Természettudományi Közlemények 1944, p. 5—80.
145. Adnotațiuni la flora României. XIV. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1945, p. 21—26.
146. Flora Romaniaae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1945, p. 245—275.
147. Un nouveau hybride de *Centaurea* et quelques observations sur la variabilité des hybrides. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului de la Universitatea din Cluj 1945, p. 221—226.
148. Adnotațiuni la flora României. XV. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1946, p. 53—55.
149. Duae varietates novae *Hieraciorum* e montibus Bucegi. Al. Beldie közreműködésével. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj, 1946, p. 181.
150. Cercul de afinitate a speciilor de *Primula elatior* și *P. leucophylla* din regiunea Carpaților. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1946, p. 130—148.
151. Flora Romaniaae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1946, p. 154—180.
152. Flora Romaniaae Exsiccata. Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic de la Universitatea din Cluj 1947, p. 102—131.
153. An experiment of growing *Centaurea* in the Botanical Garden Cluj. *Borbasia* 1948, p. 12—21.
154. Synopsis specierum, variationum et formarum *Sectionis Odontarrhena* generis *Alyssum*. *Analele Academiei R.P.R. Studii de Biologie* 1949, p. 67—194.
155. Colectivul Florei R.P.R. Studii și Cercetări Științifice, Biologie, Academia R.P.R. Filiala Cluj 1950, p. 280.
156. Contribuțiuni la cunoașterea mai detaliată a florei din Transilvania. Buletinul Științific al Academiei R.P.R. Secția de Științe Biologice 1950, p. 79—90.
157. Flora U.R.S.S. și Flora R.P.R. *Natura* 1950, p. 16—18.
158. Diagnoze de plante din R.P.R. publicate numai în limba maghiară în opera Kolozsvár és környékének flórája. Buletinul Științific al Academiei R.P.R. Secția de Științe Biologice 1951, p. 27—39.
159. Lucrările Colectivului Flora R.P.R. al Academiei și utilizarea experienței sovietice în domeniul floristicii. *Analele Academiei R.P.R. Studii de Biologie* 1951, p. 81—86.
160. Recenzia lucrării A. Gombóc, *Diaria itinerum Pauli Kitaibelii*, Budapest 1945. Studii și Cercetări Științifice, Biologie, Academia R.P.R. 1951, p. 381.
161. Flora U.R.S.S. și Flora R.P.R., două opere științifice monumentale. *Natura* 1954, p. 560—563.
162. *Palimbia*, un gen nou pentru flora R.P.R. greșit identificat în trecutul. Buletinul Științific al Academiei R.P.R., Secția de Științe Biologice 1954, p. 657—660.
163. Realizări și sarcini botanice în raza de activitate a Filialei Academiei R.P.R. Cluj. *Anuarul Academiei R.P.R.* 1954, p. 85.
164. Cheia Turzii, monument al naturii. *Ocrotirea Naturii* 1955, p. 25—33.
165. Vegetația muntelui Cozia. Buletinul Științific al Academiei R.P.R., Secția de Științe Biologice 1955, p. 209—246.
166. Die Vegetation des Berges Cozia. *Revue Roumaine de Biologie, Botanique, de l'Académie R.P.R.* 1956, p. 15—51.
167. Rastitelnosti gorli Cozia. Buletinul Științific al Academiei R.P.R., Secția de Științe Biologice 1956, p. 15—47.
168. La flore de R.P.R. *Revue Roumaine de Biologie, de l'Académie R.P.R.* 1957, p. 151—152.
169. Noi *Carduus*uri din flora Carpaților Meridionali și poziția lor față de ceilalți membri ai grupeii *C. defloratus*. Studii și Cercetări de Biologie, Seria Botanică 1957, p. 179—195.
170. Flóránk kutatásának gyakorlati és tudományos értéke. *Korunk* 1958, p. 167—172.
171. Zum Artikel: Bemerkungen zur Flora R.P.R. von Akad. Soó Rezső in *Acta Botanica Hungarica* IV. Budapest. *Revue Roumaine de Biologie, Botanique, de l'Académie R.P.R.* 1959, p. 183—192.
172. Abteilung *Hololeia* der Gattung *Hieracium*. *Revue Roumaine de Biologie, Botanique, de l'Académie R.P.R.* 1960, p. 59—65.

173. Genul *Alyssum* Sect. *Odontarrhena*. *Flora Europaea* 1960, p. 1—20.
174. Pe marginea articolului acad. Rezső Soó, intitulat *Bemerkungen zur Flora R.P.R.*, publicat în *Acta Botanica Hungarica* 1958. *Studii și Cercetări de Biologie*, Seria Botanică 1960, p. 135—143.
175. Secția *Hololeia* a genului *Hieracium* din R.P.R. *Comunicările Academiei R.P.R.* 1960, p. 225—231.
176. Despre stadiul actual al cercetărilor referitoare la flora Carpaților din R.P.R. *Studii și Cercetări de Biologie*, Seria Botanică 1961, p. 417—419.
177. Din trecutul vegetației pe teritoriul patriei noastre. *Știință și Tehnică* 1961, p. 20—21.
178. Sărbătorirea acad. E. Nyárády cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani. Răspunsul acad. Nyárády. *Analele Academiei R.P.R.*, *Studii de Biologie* 1961, p. 313—337.
179. Fitocenoză de *Caricetum humilis* din Transilvania și Moldova. *Studii și Cercetări de Biologie*, Seria Botanică 1962, p. 185—189.
180. Bereicherung der Wissenschaft mit einer für die Flora R.P.R. endemischen neuen Gattung (*Pietrosia*) und drei neuen endemischen Arten. *Revue Roumaine de Biologie, Botanique*, de l'Académie R.P.R. 1963, p. 247—260.

2. Nyárády által leírt új rendszertani egységek

Több mint 60 évi botanikai tanulmányai alatt Nyárády felfedezett, rendszerbe illesztett és leírt, tehát a botanikai tudományba bevezetett

2 nemzetséget (genust), úgymint a *Triplopetalum*-ot és a *Pietrosia*-t,

110 fajt (species),

127 x-szel jelölt korcs fajt (species hybridica),

127 alfajt (subspecies),

491 változatot (varietas),

721 alakot (forma),

41 alformát (subforma) és

8 rendellenességet (5 lúzust és 3 monstruozitást).

Összesen tehát 1627 rendszertani egységet. Mindezek megállapítása és rendszertani elkülönítése rengeteg munkát igényelt: sok helyszíni kutatást, kritikai szellemben végzett mor-

fológiai (gyakran mikroszkopikus) vizsgálatokat, továbbá óriási herbáriumi anyag áttanulmányozását, különös figyelemmel a leszármazási, illetve törzsfajlódási szempontokra. Leírásaiban kiemelte a közel álló más rendszertani egységektől megkülönböztető jellegeket, amelyeknek pontos rendszere alapján begyűjtött anyagát bárki könnyűszerrel beillesztheti a rendszer egyik vagy másik csoportjába.

Alábbiakban ábécérendben felsoroljuk az általa leírt új növényeket, a felfedezés idején nekik tulajdonított rangjukkal, és tekintettel az akkori alá- vagy fölerendelési viszonyokra. Helyszűke miatt mellőzzük a közlemények megjelölését, ezek között Nyárády publikációinak időrendi jegyzéke bárkit eligazít, és csak az évszámot adjuk meg.

x *Achillea buiana* Prod. et Nyár. 1964.

„ *collina* Becker f. *luxurians* Nyár. 1951.

x „ *coziana* Nyár. 1955.

x „ *girgioensis* Nyár. 1928; f. *incisa* Nyár. 1928; f. *serrata* Nyár. 1928.

„ *millefolium* L. f. *holensis* Nyár. et Prod. 1964; f. *latirachis* Nyár. 1951; f. *plecicaensis* Nyár. et Prod. 1964.

„ *pannonica* Scheele f. *ramosa* Nyár. 1951; var. *subsetacea* Nyár. 1939.

„ *stricta* Schleich. f. *cloșani* Nyár. 1929; f. *humilis* Nyár. 1929.

„ *Aconitum fissurae* Nyár. 1939.

„ *gracile* Rchb. f. *microcassis* Nyár. 1941.

„ *puberulum* (Ser.) Gay. f. *gyilkosense* Nyár. 1949.

„ *tauricum* Wulf. ssp. *edmundii* Nagy et Nyár. 1940; ssp. *remotisectum* Nagy et Nyár. 1940.

„ *toxicum* Rchb. var. *bucegiense* Nyár. 1946; var. *crispulum* Nyár. 1946; f. *parcicrispulum* Nyár. 1947.

„ *vulparia* Rchb. f. *barbatum* Nyár. 1941; f. *normale* Nyár. 1942.

Adenophora lilifolia (L.) Bess. f. *decipiens* Nyár. 1951; subf. *hirsuta* Nyár. 1951; subf. *patens* Nyár. 1951; f. *lancifolia* Nyár. 1951; f. *typica* Nyár. 1951.

Adonis aestivalis L. f. *reducta* Nyár. 1951.

x „ *hybrida* Wolff f. *glaberrima* Nyár. 1945; f. *subglabra* Nyár. 1947.

- Adonis volgensis* Stev. f. *glaberrima* Nyár. 1951; f. *pilosa* Nyár. 1951; f. *subglabra* Nyár. 1951.
- Agropyron elongatum* (Hort.) P. B. var. *eximium* Nyár. 1939.
- " *pectiniiforme* R. et Sch. f. *barbatum* Nyár. 1966.
- Allium montanum* Schm. f. *pallidicoloratus* Nyár. 1939.
- " *sphaerocephalum* L. ssp. *burcicum* Nyár. 1942.
- " *incana* (L.) Mch. f. *strobilacea* Ghişa et Nyár. 1952.
- Alyssum alpestre* L. f. *typicum* Nyár. 1927.
- " *argenteum* All. var. *alpestriforme* Nyár. 1927; f. *subalpestriforme* Nyár. 1927; var. *humile* Nyár. 1927; f. *bertolonoides* Nyár. 1927.
- " *bertoloni* Desv. ssp. *rigidum* Nyár. 1927; ssp. *scutarium* Nyár. 1927; f. *ramosum* Nyár. 1927; f. *typicum* Nyár. 1927; subf. *glabrum* Nyár. 1927; subf. *stellatocarpum* Nyár. 1927.
- " *borzaceanum* Nyár. 1926.
- " *caliacrae* Nyár. 1926 ssp. *prodani* Nyár. 1927; f. *latirosulatum* Nyár. 1927; var. *subincisum* Nyár. 1927; f. *apricum* Nyár. 1927; f. *extensum* Nyár. 1927; var. *typicum* Nyár. 1927; ssp. *racemosum* Nyár.; var. *humerosum* Nyár. 1929; var. *sinuosum* Nyár. 1929.
- " *chalcidicum* Jka. 1927; f. *ellipticum* Nyár. 1927; f. *rotundum* Nyár. 1927.
- " *chlorocarpum* Hausskn. var. *subellipticum* Nyár. 1927.
- " *coriaceum* Nyár. 1929.
- " *cypricum* Nyár. 1927.
- " *decipiens* Nyár. 1927.
- " *degenianum* Nyár. 1927; f. *subcaespitosum* Nyár. 1927.
- " *eximium* Nyár. 1926.
- " *filliforme* Nyár. 1927.
- " *flexibile* Nyár. 1927.
- " *giosnaum* Nyár. 1927; var. *maioricarpum* Nyár. 1927.
- " *grinjesculi* Nyár. 1927.
- " *halacsyi* Nyár. 1929; f. *densum* Nyár. 1929.
- " *initatum* Nyár. 1929.
- " *jancheni* Nyár. 1927.
- " *kosaninum* Nyár. 1927.

- Alyssum lepidulum* Nyár. 1929; ssp. *congregatum* Nyár. 1929; f. *majoristellatum* Nyár. 1929; f. *minoristellatum* Nyár. 1929; f. *simplicius* Nyár. 1929; ssp. *genuinum* Nyár. 1929; f. *asperum* Nyár. 1929; f. *pauospermum* Nyár. 1929; ssp. *vestimentosum* Nyár. 1929.
- " *markgrafii* Sch. var. *lucidum* Nyár. 1927; var. *typicum* Nyár. 1927.
- " *microfilliforme* Nyár. 1929; f. *ledebouri* Nyár. 1929.
- " *murale* W. et K. var. *cordatum* Nyár. 1927; var. *macrocarpum* Nyár. 1927; var. *patens* Nyár. 1927; var. *petaloides* Nyár. 1927; var. *squamatosellatum* Nyár. 1927; f. *genuinum* Nyár. 1927; f. *patens* Nyár. 1927; var. *variabile* Nyár. 1927; f. *anomalum* Nyár. 1927; f. *biangulare* Nyár. 1927; f. *ellipticum* Nyár. 1927; f. *griseum* Nyár. 1927; f. *laxiusculum* Nyár. 1927; f. *serpentinum* Nyár. 1929; ssp. *cucasicum* Nyár. 1927; var. *rotundatum* Nyár. 1927; f. *lepidocarpum* Nyár. 1927; f. *typicum* Nyár. 1927.
- " subf. *densistellatum* Nyár. 1927; var. *strictiramosum* Nyár. 1927.
- " *nebrodense* Tineo f. *irregulare* Nyár. 1927; f. *laetoellipticum* Nyár. 1927.
- " *obovatum* (C. A. Mey.) Turcz. ssp. *angulatum* Nyár. 1929; ssp. *capitatum* Nyár. 1929; f. *subobovatum* Nyár. 1929.
- " *obtusilolium* Stev. ssp. *cordatocarpum* Nyár. 1929; ssp. *helioscopoides* Nyár. 1929; ssp. *typicum* Nyár. 1929; var. *alpinum* Nyár. 1929.
- " *pateri* Nyár. 1929; var. *minoricarpum* Nyár. 1929; var. *wanense* Nyár. 1929; ssp. *squarrosamosum* Nyár. 1929.
- " *pichleri* Vel. var. *stojanovii* Nyár. 1929.
- " *punctatum* Nyár. 1927; f. *divergens* Nyár. 1927.
- " *rauzense* Murr. var. *ciceuense* Nyár. 1928; var. *ratezaticum* Nyár. 1928.
- " *rechingeri* Nyár. 1928; var. *rhodopensiiforme* Nyár. 1928.
- " *rhodopense* Form f. *angustum* Nyár. 1929; ssp. *armeniicum* Nyár. 1929.

- Alyssum scutarium* Nyár. 1929.
 " *simonkai* Nyár. 1929.
 " *smolikanum* Nyár. 1929.
 " *sulcatifrons* Nyár. 1929.
 " *tortuosum* W. et K. ssp. *elongatum* (Heuff.) Nyár.
 f. *biacutum* Nyár. 1927; f. *obtusatum* Nyár. 1927;
 ssp. *eximium* Nyár. 1926; ssp. *heterophyllum*
 Nyár. 1927; f. *angustissimum* Nyár. 1927; f. *longi-*
carpum Nyár. 1927; f. *perlatum* Nyár. 1927; f.
pusillum Nyár. 1927; ssp. *typicum* Nyár. 1927; f.
ellipticum Nyár. 1927; f. *obovatum* Nyár. 1927;
 subf. *deminatum* Nyár. 1927; f. *ramosissimum*
 Nyár. 1927; f. *rhomboideum* Nyár. 1927; f. *stric-*
tum Nyár. 1927; f. *submoderatum* Nyár. 1927; f.
subrotundatum Nyár. 1927; var. *verum* Nyár.
 1949.
 " *tenium* Hal. var. *lanceolatum* Nyár. 1927.
 " *transiens* Nyár. 1929.
 " *venustum* Nyár. 1929; var. *lexiusculum* Nyár.
 1929; var. *multicarpum* Nyár. 1929; var. *nebro-*
densiforme Nyár. 1929; var. *rosulatum* Nyár.
 1929; f. *acutum* Nyár. 1929.
 " *virgatum* Nyár. 1927; var. *mutabile* Nyár. 1927;
 var. *validius* Nyár. 1927.
 " *viride* Nyár. 1927.
 " *vranjanum* Nyár. 1927; var. *compactum* Nyár.
 1927; var. *rotundatum* Nyár. 1927; var. *typicum*
 Nyár. 1927.
Amaranthus albus L. f. *rubricapsulatus* Bujor. et Nyár. 1947.
 " *patulus* Bert. f. *brevibracteatus* Nyár. 1947.
 " *retroflexus* L. f. *crispulus* Nyár. 1941; f. *norma-*
lis Nyár. 1941; f. *heterillorus* Buj. et Nyár. 1947;
 subf. *densiflorus* Bujor. et Nyár. 1947; subf. *laxi-*
florus Bujor et Nyár. 1947; subf. *pedunculatus*
 Bujor. et Nyár. 1947; lus. *rubricaulis* Bujor. et
 Nyár. 1947.
 x *Angelica mixta* Nyár. 1958.
Anthemis carpatica Kit. var. *subcarpatica* Nyár. 1960.
 " *cotula* L. var. *paucisquamosa* Nyár. 1950.
Anthyllis polyphylla W. et K. f. *minor* Nyár. 1941; f. *ra-*
mosa Nyár. 1941; f. *typica* Nyár. 1941.
Arctium minus (Hill.) Bernh. var. *involutratum* Nyár. 1964.

- Asperula cynanchica* L. var. *hirtillora* Nyár. 1931; var. *ma-*
jorillora Nyár. 1936.
Aster linosyris (L.) Bernh. f. *latifolius* Nyár. 1964.
 " *salignus* Willd. f. *angustatus* Borza et Nyár. 1959.
 " *tripolium* L. f. *depastus* Nyár. 1964.
Astragalus pseudohirsutus Nyár. 1939.
Atriplex hastata L. var. *nitentiformis* Nyár. 1951; f. *longi-*
cornis Csúr. et Nyár. 1951.
 " *oblongifolia* W. et K. f. *typica* Nyár. 1951.
Avenastrum pratense (L.) Jess. f. *pubescentiforme* Nyár.
 1941.
Barbarea lepuznica Nyár. 1934.
 " *vulgaris* R. Br. f. *simplex* Nyár. 1955.
Betula verrucosa Ehrh. f. *coziae* Nyár. 1951; f. *ovata* Nyár.
 1951.
Bidens cernua L. f. *semiradians* Nyár. 1964.
 " *tripartita* L. f. *dumosa* Nyár. 1964.
Brachypodium silvaticum (Huds.) P. B. var. *longispicula-*
tum Nyár. 1944.
Brassica elongata Ehrh. var. *gigantea* Nyár. 1942.
Bromus barcensis Simk. var. *magnobarcentis* Nyár. 1955.
 " *commutato-japonicus* Nyár. 1942.
 " *erectus* Huds. var. *erectus* f. *latifolius* Nyár. 1941.
 " *inermis* Leyss var. *giganteus* Dobr. et Nyár. 1955.
 " *phragmitoides* Nyár. 1939.
Calamintha alpina (L.) Lam. f. *voşlabensis* Nyár. 1961.
Caltha laeta Sch., Nym. et Ky. f. *longirostris* Nyár. 1942.
Campanula abietina Gris. et Sch. f. *alpinopratisensis* Nyár.
 1934.
 " *alpina* Jacq. var. *bucegiensis* Nyár. 1938.
 " *carpatica* Jacq. var. *subdasycarpa* Nyár. 1964.
 " *glomerata* L. f. *composita* Nyár. 1951; f. *cordi-*
folia Nyár. 1951.
 " *napuligera* Schur var. *alpiniformis* Nyár. et Mor.
 1964; var. *longisepala* Nyár. 1934; f. *ramifera*
 Nyár. 1942; var. *scheuchzeriformis* Nyár. 1934;
 f. *stenophylloides* Nyár. 1934.
 " *polymorpha* Witas. var. *lepida* Nyár. 1934; f.
kladnioides Nyár. 1934.
 " *rapunculus* L. var. *rostrata* Nyár. 1934.
 " *rotundifolia* L. f. *basiloliata* Nyár. 1934; f. *ser-*
ratilancea Nyár. 1934.

- Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. f. *laticarpa* Nyár. 1942.
Cardamine amara L. ssp. *euamara* Nyár. 1955; var. *subopizii* Nyár. 1934.
 " *pratensis* L. ssp. *eupratensis* Nyár. 1955; var. *eu-hayneana* Nyár. 1955.
 " *resedifolia* L. var. *typica* Nyár. 1955.
Cardaminopsis arenosa (L.) Hay. var. *perturbata* Nyár. 1939; f. *basiramosa* 1941.
 " *halleri* (L.) Hay. f. *rosea* Nyár. 1955.
 x *Carduus alghinae* Nyár. 1939.
 " *candicans* W. et K. var. *abortilloccosus* Nyár. 1964; var. *brevilaciniatus* Nyár. 1939; var. *genuinus* Nyár. 1939; var. *valdepungens* Nyár. 1933.
 " *carduelis* (L.) Gren. ssp. *alpestris* Nyár. 1933; var. *transnitae* Nyár. 1957.
 x " *csürösii* Nyár. 1957.
 " *lissurae* Nyár. 1939; f. *divergens* Nyár. 1939; f. *normalis* Nyár. 1939; f. *viridis* Nyár. 1939.
 " *glaucus* Baumg. f. *divergens* Nyár. 1957; f. *serratus* Nyár. 1957.
 " *humulosus* Ehrh. f. *albus* Nyár. 1941.
 " *kernerii* Simk. f. *foliosus* Nyár. 1957.
 " *lobulatifolius* Csür. et Nyár. 1957; f. *basiramossus* Csür. et Nyár. 1957; f. *procerus* Csür. et Nyár. 1957.
 " *murifolius* Nyár. et Prod. 1939.
 x " *murorum* Nyár. 1939.
 " *personata* (L.) Jacq. var. *echinopsifolius* Nyár. 1933; f. *integrifolius* Nyár. 1964; var. *typicus* Nyár. 1933.
 x " *predealus* Nyár. 1933.
 x " *schurii* Nyár. 1964.
 x " *simonkaianus* Nyár. 1939.
 " *transsilvanicus* Kern. var. *perramosus* Nyár. 1939.
 " *uncinatus* M.B. f. *divergens* Nyár. 1933.
 " *viridis* A. Kern. var. *kerneriformis* Nyár. 1957.
Carex brevicollis DC. f. *michellioides* Arvat et Nyár. 1941.
 " *buekii* Wimm. f. *areticulosa* Nyár. 1941; f. *membranacea* Nyár. 1941.
 " *caespitosa* L. f. *levicaule* Nyár. 1941; f. *typica* Nyár. 1941.

- Carex divulsa* Good. var. *ramosa* Dobr. et Nyár. 1965.
 " *fusca* All. var. *latifolia* Nyár. 1966.
 " *lepidocarpa* Tausch f. *latifrons* Nyár. 1941.
 " *ligerica* Gay var. *aberrata* Nyár. 1959.
 " *piroskana* Nyár. 1939.
 x " *subdecolorans* Nyár. 1966.
Carlina vulgaris L. f. *basiramosa* Nyár. 1964.
 x *Centaurea adeana* Gugl. f. *varia* Nyár. 1941.
 x " *alexandri-borzae* Prod. et Nyár. 1928.
 x " *atrobanatica* Nyár. 1943.
 " *aurata* Nyár. 1943; var. *appendiculata* Nyár. 1943; f. *diluta* Nyár. 1943; f. *variegata* Nyár. 1943; var. *typica* Nyár. 1943; f. *obscura* Nyár. 1943; f. *varia* Nyár. 1943.
 " *banatica* Roch. f. *divergens* Nyár. 1943; f. *imbricata* Nyár. 1941; subf. *obscura* Nyár. 1943; f. *variegata* Nyár. 1943; f. *viridis* Nyár. 1943.
 x " *bélteki* Nyár. 1943.
 x " *braşoviana* Nyár. 1934.
 " *bükkenensis* Nyár. 1943.
 " *coziensis* Nyár. 1955; f. *composita* Nyár. 1955; f. *typica* Nyár. 1955.
 x " *delicata* Nyár. 1943.
 x " *ecrenensis* Nyár. 1933.
 x " *erdneri* Wagn. f. *gyergyensis* Nyár. 1947; f. *pallida* Nyár. 1943.
 x " *extranea* Beck f. *ileischeriformis* Nyár. 1943; f. *uniformis* Nyár. 1947; f. *variegata* Nyár. 1943.
 x " *flavida* Nyár. 1951.
 " *ileischeri* Nyár.; var. *typica* Nyár. 1943.
 " *globurensis* Nyár. 1934.
 x " *jclodii* Nyár. et Prod. 1951.
 " *indurata* Jka. f. *auriceps* Nyár. 1943; f. *hirsuta* Balázs et Nyár. 1943; f. *macrocephala* Prod. et Nyár. 1950; f. *pinnatifida* Balázs et Nyár.; f. *typica* Nyár. 1943.
 " *jacea* L. f. *nigra* Mor. et Nyár. 1953.
 " *jurineifolia* Boiss. f. *simplispina* Borza et Nyár. 1945.
 x " *landozi* Nyár. 1943.
 x " *magocsianaeformis* Nyár. 1943.
 x " *melanomacoptilon* Nyár. 1943.

- Centaurea micranthos* Gmel. f. *normalis* Nyár. 1943.
 X " *nervosa* Willd. f. *albiflora* Nyár. et Prod. 1964.
 " *orodensis* Wagn. f. *auratiflora* Nyár. 1951; f. *nigra* Nyár. 1951; f. *varia* Nyár. 1951.
 X " *oxylepis* (W. et Grab.) Hax. var. *densior* Nyár. 1943; f. *nigrita* Nyár. 1943; var. *jaceiformis* Nyár. 1943; f. *crispulosa* Nyár. 1943; f. *gracilis* Nyár. 1943; f. *lanuginosa* Nyár. 1943; f. *nigricans* Nyár. 1943; f. *pratensis* Nyár. 1943; f. *xeromorpha* Nyár. 1943; var. *parvicapitulosa* Nyár. 1943; var. *subdensior* Nyár. 1943; f. *sublanuginosa* Nyár. 1943; f. *subnigricans* Nyár. 1943.
 " *pannonica* (Heuff.) Hay. f. *albolucens* Balázs et Nyár. 1943; f. *rarisquamosa* Balázs et Nyár. 1943.
 X " *piroskana* Nyár. 1945.
 X " *plecskaensis* Nyár. 1943; var. *typica* Nyár. 1943; f. *albo-nigrata* Nyár. 1943; f. *producta* Nyár. 1943; f. *subtecta* Nyár. 1943.
 X " *prodani* Wagn. f. *subindurata* Nyár. 1941.
 " *pugioniformis* Nyár. 1943; var. *lanuginosa* Nyár. 1943; f. *fastigiata* Nyár. 1943; f. *lurida* Nyár. 1943; ssp. *xerophytica* Nyár. 1964; var. *porrecta* Nyár. 1964; f. *albociliata* Nyár. 1964; var. *typica* Nyár. 1943; f. *flavicomis* Nyár. 1943; f. *minoriceps* Nyár. 1943; f. *pratensis* Nyár. 1943; f. *umbrosa* Nyár. 1943; var. *basilata* Nyár. 1943; f. *flavescens* Nyár. 1943.
 " *rhenana* Bor. var. *longisquama* Mor. et Nyár. 1953; var. *microhenana* Nyár. 1941.
 X " *semiaustriaca* Nyár. 1943; f. *nigricans* Nyár. 1941; var. *abbreviata* Nyár. 1941.
 X " *semibanatiana* Nyár. 1943.
 " *simonkaiana* Hay. var. *lusca* Prod. et Nyár. 1950.
 X " *soófi* Nyár. 1943.
 X " *splendida* Nyár. 1943.
 " *stricta* W. et K. var. *typica* Nyár. 1941.
 X " *subleischeri* Nyár. 1947.
 " *szenicensis* f. *pallida* Nyár. 1943.
 X " *szovatensis* Nyár. 1941.
 " *triumfetti* All. f. *pinnatifidiformis* Nyár. 1940.
 " *triniaeolia* Heuff. var. *turnuroensis* Nyár. 1955.
 X " *vistensis* Nyár. 1943.

- Centaurea vulpina* Nyár. 1943.
 X " *wagneri* Gugl. f. *latisquama* Nyár. 1947; f. *tenuior* Nyár. 1947.
Centaureum turcicum (Vel.) Ronn. var. *glabrum* Nyár. 1947.
Cerastium arvense L. f. *turfosum* Nyár. et Prod. 1953.
 " *brachypetalum* Pers. f. *interpositum* Nyár. et Prod. 1953.
 X " *triculium* Nyár. et Prod. 1953.
Cerasus fruticosa (Pall.) G. Woron. f. *arborescens* Nyár. 1951.
Chaerophyllum bulbosum L. f. *morgoense* Nyár. 1951.
 X *Chenopodium borbasii* Murr. f. *subborbasii* Nyár. 1941.
 X " *complicatum* Nyár. 1941.
 " *glaucum* L. f. *angustatum* Nyár. 1941.
 X " *hajongardense* Prod. et Nyár. 1952.
 " *murale* L. f. *erectum* Nyár. 1941.
 X " *pseudostratum* Zsch. var. *semilanceolatum* Nyár. 1941.
 " *strictum* Roth f. *typicum* Nyár. 1952.
 X " *tridentinum* Murr. f. *typicum* Nyár. 1942.
Chlorocyperus conglomeratus (Torn.) Palla f. *petresculi* Nyár. 1965.
Chrysanthemum corymbosum L. var. *irregulare* A. et E. Nyár. 1964; var. *venustum* Nyár. 1964; f. *abortum* Nyár. 1947.
 " *leucanthemum* L. monstr. *decipiens* Nyár. 1964; ssp. *maximum-hortense* Nyár. 1964; f. *aequidentatum* Nyár. 1964; f. *angustius* Nyár. 1964; f. *grossedentatum* Nyár. 1951; f. *hirsutum* Nyár. 1964; f. *hirtum* Nyár. 1964; f. *minium* Nyár. 1964; f. *pilosum* Nyár. 1964; f. *ramificans* Nyár. 1964; f. *ramosum* Nyár. 1964; f. *ramulosum* Nyár. 1964; f. *simplex* Nyár. 1951; f. *subheterophyllum* Nyár. 1951; f. *velutinum* Nyár. 1964.
Circaea lutetiana L. f. *hirsuta* Nyár. 1951; f. *pubescens* Nyár. 1951.
Cirsium arvense (L.) Scop. f. *decipiens* Nyár. 1964; f. *parvipetalum* Nyár. 1964.
 " *boujarti* (Pill. et M.) Sch.-Bip. var. *longiciliatum* Dobr. et Nyár. 1964.
 X " *buhæstiense* Dobr. et Nyár. 1964.
 " *canum* (L.) All. f. *angustifolium* Nyár. 1964; f. *sagittatum* Nyár. 1964.

- Cirsium furiens* Gr. et Sch. f. *retezaticum* Nyár. 1964.
 " *grecescul* Rouy f. *calvum* Dobr. et Nyár. 1964.
 x " *hargitanum* Nyár. 1933.
 x " *moldavicum* Dobr. et Nyár. 1964.
 x " *pannoniciforme* Nyár. 1931.
 x " *rodense* Nyár. 1964.
Cochlearia pyrenaica DC. var. *borzeana* Coman et Nyár. 1946.
Colchicum autumnale L. f. *eu-pannonicum* Nyár. 1941.
Cortusa matthioli L. f. *eusibirica* Nyár. 1960; f. *pubescentiformis* Nyár. 1960; f. *subpubens* Nyár. 1960; f. *typica* Nyár. 1960.
Crambe tatarica Sebeők var. *genuina* Nyár. 1941.
Crataegus monogyna Jacq. f. *trilobata* Nyár. 1956.
Crepis biennis L. var. *nitens* Nyár. 1941; var. *subalpina* Nyár. 1934.
 " *conyzifolia* (Gou) DT. var. *subglabrescens* Nyár. 1958.
 " *negriensis* Räv. et Nyár. 1963.
Crocus variegatus Hoppe et Hom. f. *pluriflorus* Nyár. et Räd.
Cynanchum vincetoxicum (L.) Pers. f. *rigidum* Nyár. 1941.
Cytisus albus Hacq. f. *subcapitatus* Nyár. 1951; f. *typicus* Nyár. 1941.
 " *leucotrichus* Schur ssp. *semielongatus* Nyár. 1939.
Dianthus carthusianorum L. var. *eu-saxigenus* Nyár. 1951; var. *repentiformis* Nyár. 1939.
 " *compactus* Kit. f. *umbrosus* Nyár. 1922.
 " *diutinus* Kit. var. *luxuriosus* Nyár et Prod. 1952.
 " *glabriusculus* (Kit.) Borb. f. *furcatus* Nyár. 1951; f. *subcollinus* Nyár. 1951; f. *typicus* Nyár. 1942.
 " *pseudarmeria* M.B. ssp. *dobrogensis* Borza et Nyár. 1938.
Diploxys muralis (L.) DC. var. *subperennis* Nyár. et Todor 1955.
Doronicum austriacum Jacq. ssp. *lanuginosum* Nyár. 1934; var. *petiolatum* Nyár. 1964.
 " *columnae* Ten. f. *perramosum* Nyár. 1964; f. *subglabrum* Nyár. 1964.
 " *styriacum* (Vill.) DT. f. *bicephalum* Resm. et Nyár. 1956.
Echinops commutatus Jur. var. *genuinus* Nyár. 1941.

- Epilobium parviflorum* (Schreb.) Wither. f. *alternum* Nyár. 1951; f. *typicum* Nyár. 1951; f. *viride* Nyár. 1951.
Epipactis palustris (L.) Cr. f. *typica* Nyár. 1941.
Erigeron acer L. f. *ramosissimus* Nyár. 1964.
 " *riualbensis* Nyár. 1942.
Erysimum banaticum Jáv. var. *latifolium* Nyár. 1955.
 " *diffusum* Ehrh. f. *grandiflorum* Nyár. 1955.
 " *pannonicum* Cr. f. *magnum* Nyár. 1955; f. *nanum* Nyár. 1955; f. *uncinatum* Nyár. 1955; var. *speciosum* Nyár. 1955.
 " *repandum* Höjer f. *eramosum* Nyár. 1955.
 " *saxosum* Nyár. 1955.
 x " *multifurcatum* Nyár. 1955.
 " *transsilvanicum* Schur f. *luxurians* Nyár. 1955; f. *rarifolium* Nyár. 1955.
 x " *turdense* Nyár. 1955.
Euphorbia cyparissias L. var. *vernalis* Nyár. 1942.
 " *esula* L. var. *lingulata* Nyár. 1953.
 " *platyphyllos* L. f. *biramosa* Nyár. 1941; f. *eramosa* Nyár. 1941; f. *juvenilis* Nyár. 1941; f. *normalis* Nyár. 1941; f. *ramosa* Nyár. 1941; f. *sessilis* Nyár. 1941; f. *typica* Nyár. 1941; f. *velutina* Nyár. 1941.
 " *valdevillosocarpa* Arvat et Nyár. 1935.
 " *virgata* W. et K. f. *latibasis* Nyár. 1951; f. *serotina* Nyár. 1951; var. *typica* Nyár. 1951.
Euphrasia ericetorum Jord. f. *erecta* Nyár. 1941; f. *serpens* Nyár. 1941.
 " *picta* Wimm. f. *typica* Nyár. 1941.
Fagopyrum dumetorum (L.) Schreb. var. *anomalous* Nyár. 1939.
Festuca amethystina L. f. *pauciflora* Nyár. et A. Nyár. 1964; var. *ghisana* Nyár. 1939.
 x " *bitormis* Nyár. 1951.
 " *constanțae* Nyár. et Prod. 1957.
 " *craiovensis* Buia et Nyár. 1964.
 " *dalmatica* (Hack.) K. Richt. var. *circumsepta* Nyár. 1964; var. *pseudodalmatica* (Kraj.) Beldie f. *breviglumis* Nyár. 1964; var. *subdalmatica* Nyár. 1964.
 " *duriuscula* L. f. *dolichophylla* Nyár. 1929.

- x *Festuca holensis* Prod. f. *esürösii* Nyár. 1951, f. *genuina* Nyár. 1951.
 „ *junciformis* Nyár. 1964; f. *brevifolia* Nyár. 1964;
 „ *meredisensis* Nyár. 1928.
 „ *ovina* L. var. *boráscai* A. et E. Nyár. 1964; var.
junciformis Nyár. 1964; f. *brevifolia* Nyár. 1964;
 „ f. *subpiniformis* Nyár. 1964.
 „ *pallens* Host ssp. *pallens* Nyár. 1964; f. *annulata*
 Nyár. 1964; f. *hirsuta* Nyár. 1964.
 „ *paniculata* (Hack.) Nym. f. *crassifolia* Nyár. 1964.
 „ *picta* Kit. var. *crassa* Nyár. 1942.
 „ *pratensis* Huds. f. *genuina* Nyár. 1941; subf. *bi-*
ramosa Nyár. 1951.
 „ *pseudovina* Hack. var. *pseudobulbosa* Nyár. 1943;
 f. *longiaristata* Nyár. 1964; f. *parva* A. et E. Nyár.
 1964; f. *rutula* Nyár. 1964; subf. *barbulata* Nyár.
 1964; f. *subseptemflora* Nyár. 1964; var. *pseudo-*
vina Nyár. 1964; var. *transitoria* Nyár. 1942.
 „ *rubra* L. subf. *heterophylla* Nyár. 1941.
 „ *rupicola* Heuff. f. *incurvata* Nyár. 1964; f. *tri-*
costata Nyár. 1964.
 x „ *subspicata* Nyár. 1964.
 „ *sulcata* (Hack.) Nym. f. *grossiflora* Nyár. 1964;
 subf. *hirtiflora* Nyár. 1964; var. *coziae* Nyár.
 1964; subf. *almasului* Nyár. et Šerb. 1964; f. *de-*
missa Nyár. 1964; f. *tenuisulcata* Nyár. 1964; var.
longifolia Nyár. et Prod. 1939; f. *strictiflora* Nyár.
 1941; subf. *subrupicola* Nyár. 1964; var. *sulcata*
 Nyár. 1964; f. *incurvata* Nyár. 1964; f. *tricostata*
 Nyár. 1964.
 x „ *sulcatifrons* Nyár. 1964.
 „ *supina* Schur var. *bucegii* Beldie et Nyár. 1964;
 var. *junciformis* Nyár. 1964; var. *supina* Nyár.
 1964; f. *minuta* Nyár. 1964.
 x „ *supinoides* Nyár. 1964.
 „ *vaginata* W. et K. f. *urziceniensis* Nyár. 1964.
 „ *valesiaca* Schl. f. *angulosa* Nyár. et I. Pop 1964;
 f. *crassifolia* Nyár. et Šerb. 1964; subf. *hirta*
 Nyár. 1964; subf. *hirtiformis* Nyár. 1964; subf.
hirtula Nyár. 1964; subf. *subhirta* Nyár. 1964;
 subf. *flabelliformis* Nyár. 1964; subf. *minutiflora*

- Nyár. 1964; f. *longispiculata* Nyár. 1964; f. *stric-*
tiliflora Nyár. 1964; monstr. *viridis* Nyár. 1964.
Festuca violacea Gaud. f. *pubescens* Nyár. 1942.
Fraxinus excelsior L. f. *antonii* Nyár. 1939.
Galeobdolon luteum Huds. var. *macrobracteatum* Nyár. 1939.
Galeopsis tetrahit L. f. *apricorum* Nyár. 1951.
Gallium erectum Huds. f. *typicum* Nyár. 1941; var. *demi-*
nutum Nyár. 1936.
 „ *flavicans* Borb. ssp. *barthianum* Nyár. 1942.
 „ *mollugo* L. f. *hirtum* Nyár. 1935.
 x „ *prolazeense* Nyár. 1935.
 „ *pseudorubioides* Schur f. *angustatum* Nyár. 1951;
 f. *medium* Nyár. 1951; f. *verum* Ny. 1951.
Genista elata (Mnch.) Wend. var. *eu-elata* Nyár. 1941.
 „ *tinctoria* L. f. *subnitens* Nyár. 1941.
Geranium sanguineum L. f. *biflorus* Nyár. 1951.
 „ *silvaticum* L. f. *perglandulosum* Nyár. 1951.
Glecoma hederacea L. f. *hirta-major* Nyár. 1951; subf. *fe-*
mina Nyár. 1951.
Gnaphalium sylvaticum L. f. *pellucidum* Nyár. 1964.
 „ *uliginosum* L. var. *strictum* Nyár. 1934.
Haplophyllum suaveolens (DC.) G. Don f. *valdehirsutum*
 Nyár. 1958.
Helleborus purpurascens W. et K. f. *typicus* Nyár. 1941.
Heracleum carpaticum Porc. f. *typicum* Nyár. et Todor 1958.
 x „ *rodense* Nyár. et Todor 1958.
 „ *sphondylium* L. f. *rarecanescens* Nyár. 1958.
Herniaria incana Lam. var. *viridis* Nyár. et Prod. 1953.
Hesperis silvestris Cr. f. *schurii* Nyár. 1955.
 „ *obtus* Mnch. var. *oltenica* Nyár. 1955.
 x *Hieracium abietogenum* Nyár. 1965.
 „ *alpinum* L. f. *curtipilum* Nyár. 1965; f. *laticeps*
 Nyár. et Z. 1928; f. *villosius* Nyár. et Z. 1928;
 var. *stelureacii* Nyár. 1965.
 x „ *amoenanthes* Nyár. et Z. 1928.
 x „ *atratiiforme* Simk. f. *acutidentiferum* Nyár. et Z.
 1928; ssp. *basipellitum* Nyár. et Z. 1928; f. *ova-*
tilifolium Nyár. 1965; f. *pseudotranssilvaniciiforme*
 Nyár. et Z. 1933; var. *bifurcatum* Nyár. 1965.
 x „ *atratum* Fr. var. *gropicae* Nyár. et Z. 1933.
 „ *aurantiacum* L. f. *dilutipilum* Nyár. 1951; f. *dis-*
solutum Nyár. 1951; f. *loliolum* Nyár. 1942; f.

- longissimum* Nyár. 1965; f. *subglabrum* Nyár. 1965; var. *longifolium* Nyár. et Z. 1928; f. *albidipilum* Nyár. 1943; f. *ramosum* Nyár. 1942; var. *macrophyllum* Nyár. 1965.
- Hieracium auricula* Lam. et DC. var. *albisquamosum* Nyár. 1951; f. *astolonum* Nyár. 1942; f. *perlongum* Nyár. 1942; f. *scaposum* Nyár. 1942; f. *subunicephalum* Nyár. 1942.
- x *H. atramentarium* NP. f. *longiramosum* Nyár. 1943; f. *silvaticum* Nyár. 1943. var. *foliosum* Karp. et Nyár. 1965; var. *glaucofrons* Nyár. 1943; var. *hypochaeritoides* Nyár. 1943; f. *csikense* Nyár. 1943.
- x " *auriculoides* Lang f. *subumbelliformis* Nyár. 1965; var. *gyergyense* Nyár. 1943; var. *lapathum* Nyár. 1951; f. *reductum* Nyár. 1951; f. *sursumglabrum* Nyár. 1951; var. *paniculosum* Nyár. 1951; f. *flagellatum* Nyár. 1965.
- " *baubini* Bess. var. *bükkense* Nyár. 1951; var. *dobokanum* Nyár. et Soó 1943; var. *meonicoloides* Nyár. 1943; f. *pauciglandulosum* Nyár. 1951; var. *paniculosum* Nyár. 1965; var. *stoloniceps* Nyár. 1965; f. *reductum* Nyár. 1942; var. *tolvajosense* Nyár. 1942; f. *majus* Nyár. 1965.
- " *blidum* Kit. var. *profundelurcatum* A. et E. Nyár. 1965; ssp. *polyodontinum* Nyár. et Z. 1928; var. *ellipticum* Nyár. 1965; var. *macrodontum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *spiloprasinum* Nyár. et Z. 1928; var. *bucegiense* Nyár. et Z. 1928; f. *subdolomiticum* Nyár. et Z. 1928; var. *minutifolium* Nyár. 1965; f. *grandidentiforme* Nyár. et Z. 1928; f. *longisquamosum* Nyár. 1965; f. *sparsiflorum* Nyár. 1965.
- x " *blyttianum* Fr. var. *lepidulum* Nyár. et Soó 1943; var. *oligocephalum* Nyár. et Soó 1943; var. *podragulum* Nyár. 1942.
- " *borbásii* Uechtr. f. *megalothyrsum* Nyár. et Z. 1928; f. *subdentatum* Nyár. et Z. 1928; var. *racemiferum* Nyár. 1950.
- x " *borzae* Nyár. et Z. 1933; ssp. *eu-borzae* Nyár. et Z. 1933.
- x " *brachyatium* Bertol. var. *submonocephalum* Nyár. 1939; f. *gyaluense* Nyár. et Soó 1943; f. *mono-*

- cephalus* Nyár. 1943; f. *subbicephalum* Nyár. 1943; f. *ursulaeforme* Nyár. et Soó 1951.
- x *Hieracium breazense* Nyár. 1933, var. *nigricapitulum* Nyár. et Todor 1965.
- x " *bucuranum* Nyár. 1965.
- x " *caesiogenum* Wol. var. *tuşnadense* Nyár. 1965; var. *Borszékense* Nyár. 1965; var. *rodnense* Nyár. 1965.
- " *caesium* Fr. f. *sublobatum* Nyár. 1951; ssp. *amoenocaesium* Nyár. et Z. 1928; var. *subrotundum* Nyár. 1965.
- " *caespitosum* Dumort. var. *angustifolium* Nyár. 1943.
- " *caliacrae* Nyár. 1928 ssp. *prodani* Nyár. 1928.
- " *calodon* (Tausch) NP. var. *parvum* Nyár. 1965.
- " *chloribracteiforme* Nyár. et Z. 1928.
- " *chloribracteum* Deg. et Z. ssp. *juniperetorum* Nyár. et Z. 1929; ssp. *megaloadenophorum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *cochleatum* (NP.) Z. var. *csikense* Nyár. 1943; f. *decompositum* Nyár. 1943; var. *chiocîşense* Nyár. 1965.
- " *cymosum* L. var. *ramosum* Nyár. 1951; var. *subglandulosum* Nyár. 1951; f. *villosum* Nyár. 1965; var. *subcymosiforme* Nyár. 1951.
- x " *dacicum* Uechtr. ssp. *zlătuia* Nyár. et Z. 1928.
- x " *délhegyense* Nyár. 1943.
- x " *diaphanoides* Lbg. var. *amoenoramosum* Nyár. 1945; var. *ilvense* Nyár. 1965; ssp. *pelidnopolium* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pseudocladophorum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *djímilense* Boiss. ssp. *gürtleri* Nyár. et Z. 1928; f. *glandulosum* Nyár. et Z. 1928.
- " *echioides* Lumn. var. *dissipatum* Nyár. 1965.
- x " *erythrocarpum* Peter var. *petrilense* Nyár. 1965; ssp. *phaedrochlorum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pseudogypsophilum* Nyár. et Z. 1928; f. *bicephalum* Nyár. 1965; f. *genuinum* Nyár. et Z. 1928; f. *obtusidens* Nyár. et Z. 1928; f. *oxyodontum* Nyár. et Z. 1928; f. *piliolium* Nyár. et Z. 1928; f. *subdentatum* Nyár. et Z. 1928; f. *evolutum* Nyár. 1928.

- x *Hieracium flögellierum* Ravaud. f. *culmeanum* Nyár. et Z. 1933.
- x " *fritzei* Schultz f. *brevipilum* Nyár. et Z. 1928; f. *subintegerrimum* Nyár. et Z. 1928; f. *perramosum* Nyár. 1928; var. *babeleae* Nyár. 1928; f. *varifolium* Nyár. 1965.
- x " *fritzeiforma* Z. ssp. *portae-bucurae* Nyár. et Z. 1928.
- x " *fuscoatrum* NP. var. *magnosilvculiforme* Nyár. 1943.
- x " *grecescui* Nyár. et Z. 1928; ssp. *basiplatiodontum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *subretezatense* Nyár. et Z. 1928; ssp. *trisomatium* Nyár. et Z. 1933; var. *varifolium* Nyár. 1965.
- " *grinlescui* Nyár. 1927.
- " *hoppeanum* Schult. f. *obovatum* Nyár. 1951.
- x " *koernickeanum* Np. var. *bauhiniforme* Nyár. 1943; var. *abortistelenum* Nyár. 1951; f. *laetifolium* Nyár. 1942; var. *auriculifolium* Nyár. 1942; f. *acutum* Nyár. 1942; var. *hypochoerifolium* Nyár. 1951; var. *pilliferum* Nyár. 1942; f. *paucicapitulum* Nyár. 1942.
- " *kotschianum* Heuff. var. *longipetiolatum* Nyár. 1965; ssp. *longidentatus* Nyár. 1965.
- x " *krasani* Wol. ssp. *megistocladum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pinetogenum* Nyár. et Z. 1928; f. *amaurochlorum* Nyár. et Z. 1928; f. *subfurcatum* Nyár. et Z. 1965.
- " *lachenalii* Gmel. ssp. *ocnense* Nyár. 1965; var. *loarlecae* Nyár. 1965; var. *mediolatifolium* Nyár. et Soó 1943; f. *multiramosum* Nyár. 1965.
- x " *leptophyton* NP. var. *arcanum* Nyár. 1943; var. *bifurcatum* Nyár. 1965; ssp. *pseudobauhinifolium* Nyár. et Z. 1928; var. *nudipedunculiforme* Nyár. et Z. 1943; f. *albipilum* Nyár. 1943; f. *nudum* Nyár. 1943; f. *platyphyllum* Nyár. 1943.
- " *leviculae* Jord. var. *aphyllopodium* Nyár. et Soó 1943; var. *crepidiforme* Nyár. et Z. 1943; var. *mediolatum* Nyár. 1943; f. *pilosius* Nyár. et Z. 1928; f. *slanicense* Nyár. et Z. 1933.
- " *levigatum* Willd. ssp. *macrogoniotropum* Nyár. et Z. 1928; f. *simplex* Nyár. 1965.

- x *Hieracium lomnicense* Woll. var. *glabius* Nyár. et Z. 1933; var. *subintegrum* Nyár. et Z. 1933.
- x " *longifoliosum* Nyár. 1965.
- x " *longiscapum* Boiss. et Ky. var. *lucense* Nyár. 1942; f. *lalsauricula* Nyár. 1951; f. *glandulosum* Nyár. 1965; var. *stolonicaule* Nyár. 1965; var. *tuşnadense* Nyár. 1942; ssp. *stinae* Borza et Nyár. 1939; f. *angustifolium* Nyár. et Z. 1942.
- " *lubricicaule* Nyár. 1934.
- " *magocsyanum* Jáv. var. *lingulatum* Nyár. 1965.
- x " *marchesettianum* Z. ssp. *panfui* Nyár. et Prod. 1939.
- " *murorum* L. f. *extensum* Nyár. 1965; var. *jigodinum* Nyár. et Z. 1928; f. *sublongilacerum* Nyár. et Z. 1928; var. *perlobatifolium* Nyár. et Z. 1928; var. *rimiteanum* Nyár. 1965; f. *acutatum* Nyár. 1965.
- x " *napeum* Z. ssp. *gemeneanum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *megistoglossum* Nyár. et Z. 1928; f. *zlătuia* Nyár. et Z. 1928; var. *borzeanum* Beldie et Nyár. 1946.
- x " *nigrescens* Willd. f. *dentatum* Nyár. et Z. 1928; f. *illocosiceps* Nyár. et Z. 1928; f. *fuscatum* Nyár. et Z. 1928; f. *minoriceps* Nyár. et Z.; f. *parviiceps* Nyár. 1965; f. *pilosius* Nyár. et Z. 1928; ssp. *semistellatum* Nyár. et Z. 1928; f. *subminoriceps* Nyár. 1965; var. *atroviridiceps* Nyár. et Z. 1928.
- " *nigrilacus* Nyár. et Z. 1928.
- " *nyárádyanum* Z. 1922.
- x " *occidentale* Nyár. 1940.
- " *orbiculare* Nyár. 1963.
- x " *ostii-bucurae* Nyár. 1964.
- " *paltinae* Jáv. et Z. var. *racemiferum* Nyár. 1965; ssp. *bitidelliforme* Nyár. et Z. 1928; ssp. *glauco-decipiens* Nyár. et Z. 1928; ssp. *nigrovirescenticeps* Nyár. et Z. 1928; ssp. *polyphyllobasis* Nyár. et Z. 1928; f. *petnicense* Nyár. 1965; f. *simplex* Nyár. 1965; ssp. *prasinovirescens* Nyár. et Z. 1928; var. *nigrescenticeps* Nyár. et Z. 1928; ssp. *rezervationis* Nyár. et Z. 1928.
- x " *pawlowskianum* Nyár. 1933.

- x *Hieracium paxianum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *lectotrichophorum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *paxianum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pseudokrasanii* Nyár. et Z. 1928; ssp. *schistoscapum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *pelesii* Grec. var. *rarăuense* Nyár. 1965.
- x " *perioliosum* Nyár. 1965.
- x " *péterlii* Nyár. et Z. 1928; f. *rotundatum* Nyár. 1966.
- x " *phaedrocheilon* Z. var. *typicum* Nyár. 1951.
- x " *pietrosense* Deg. et Z. ssp. *spathophorum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *subbiidifolium* Nyár. et Z. 1928.
- x " *pişaturensense* Nyár. 1928; f. *eu-tiedleri* Nyár. et Z. 1928; f. *tiedleri* Nyár. 1965; f. *valderamosum* Csür. et Nyár. 1965.
- " *pojoritense* Wol. f. *subcalviceps* Nyár. et Z. 1928.
- " *porphyriticum* Kern. var. *valderamosum* Ujv. et Nyár. 1944.
- x " *praecurrens* Vukot. ssp. *amaurochlorolepidiiforme* Nyár. et Z. 1928; ssp. *hunedorae* Nyár. et Z. 1928; ssp. *hypopellitum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *macrocardiophyllum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pleiocymellum* Nyár. et Z. 1938; ssp. *villosopetiolum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *zlătuianum* Nyár. et Z. 1928; f. *pseudocaespitiferum* Nyár. et Z. 1928; f. *serratifolioides* Nyár. et Z. 1928; f. *transiens* Nyár. et Z. 1928; var. *petrişorensense* Nyár. 1965; f. *ciucanum* Nyár. et Z. 1928; f. *dentatum* Nyár. et Z. 1928; f. *denticulatum* Nyár. et Z. 1928; f. *flocciceps* Nyár. et Z. 1938; f. *hypolacerum* Nyár. et Z. 1928; f. *palotae* Nyár. et Z. 1928; f. *perlongifrons* Nyár. et Z. 1928; f. *triangulare* Nyár. 1965; f. *trichosteleum* Nyár. et Z. 1928.
- " *prenanthoides* Vill. var. *diluteglandulosum* Nyár. 1965; subf. *ramosum* Nyár. 1965; f. *microphyllanthelum* Nyár. et Z. 1928; f. *oligophyllum* Nyár. et Z. 1928; f. *umbrosum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *prodanianum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pseudamaurochlorolepidiiforme* Nyár. et Z. 1928 (ez a 28 betűből álló növénynevét a leghosszabb a botanikai irodalomban, melynek fordítása: „hamissötét-zöldpikkelyformájú”); ssp. *subzlătuianum* Nyár. et Z. 1928; var. *leucoglaucellum* Nyár. et Z. 1928.

- x *Hieracium pseudocaesiiforme* Nyár. et Z. 1928; f. *macrophyllum* Nyár. 1965; f. *trischistum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *pseudocaesium* Deg. et Z. f. *subrauzense* Nyár. et Z. 1928.
- " *pseudocladophorum* Nyár. et Z. 1928.
- " *pseudoeuchaetium* Nyár. 1942; f. *calvilolium* Nyár. 1965; f. *oligocephalum* Nyár. 1951; f. *ramosum* Nyár. 1965.
- x " *pseudobilidum* Schur ssp. *iagetanum* Nyár. et Z. 1928; var. *tismanense* Nyár. 1965; ssp. *rimiteanum* Nyár. et Z. 1928; subf. *megaloophyllum* Nyár. et Z. 1928; subf. *ovato lanceolatum* Nyár. 1928; f. *maculatum* Nyár. et Z. 1928; subf. *transsilvanicifolium* Nyár. et Z. 1928; f. *bucuranum* Nyár. et Z. 1933; f. *subtranssilvanicifolium* Nyár. 1965; subf. *subdentatum* Nyár. et Z. 1928; f. *pseudocaespitiferum* Nyár. et Z. 1928; f. *stenolepidioides* Nyár. et Z. 1933; f. *transiens* Nyár. et Z. 1928; var. *mocodense* Mor. et Nyár. 1953; f. *pleiophylloidiiforme* Nyár. 1965; var. *subcaespitiferum* Nyár. et Z. 1928; var. *transsilvanicifolium* Nyár. et Z. 1928; ssp. *strungae* Nyár. et Z. 1933; var. *parviceps* Nyár. 1965; subf. *leucotrichobasis* Nyár. et Z. 1928; f. *grandifrons* Nyár. et Z. 1928; f. *subdiversifloccum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *pseudokotschyianum* (Nyár. et Z.) Nyár. 1928; f. *longidentatum* Nyár. 1965.
- x " *pseudopaltinae* Nyár. et Z. 1928; f. *subpietrosense* Nyár. et Z. 1928; f. *trischistum* Nyár. et Z. 1928.
- " *pseudopilosella* Ten. var. *banaticum* Nyár. et Z. 1911.
- x " *pseudorâtezatense* Nyár. et Z. 1928; f. *genuinum* Nyár. et Z. 1928; f. *grossidens* Nyár. et Z. 1928.
- x " *pseudotranssilvanicum* Z. f. *genuinum* Nyár. et Z. 1928; f. *glandulosus* Nyár. et Z. 1928; f. *intermedium* Nyár. et Z. 1928; f. *pilosus* Nyár. et Z. 1928; f. *platylonchum* Nyár. et Z. 1928.
- " *racemosum* W. et K. f. *biangustum* Nyár. 1965.
- " *rauzense* Murr. var. *ciceuense* Nyár. 1928; var. *râtezatium* Nyár. et Z. 1928.

- x *Hieracium retzezatense* Deg. et Z. ssp. *glaucostruosifrons* Nyár. et Z. 1928; ssp. *pachyprasinophyllum* Nyár. et Z. 1928; f. *glaucostruosifrons* Nyár. et Z. 1928.
- x " *riumarensense* Nyár. 1965.
- x " *rohacsense* Kit. var. *ráteztaticum* Nyár. et Z. 1928; f. *cerbuluicolum* Nyár. et Z. 1933; f. *nigrescentiforme* Nyár. et Z. 1928; ssp. *heterodontobifidum* Nyár. et Z. 1933; ssp. *neobifidellum* Nyár. et Z. 1933.
- x " *rubrum* Peter var. *banaticum* Nyár. 1965.
- x " *sabaudum* L. var. *parvifoliatum* Nyár. et Vicol 1965; var. *perreductum* Nyár. 1965; f. *racemosum* Nyár. 1965.
- x " *schultesii* F. Sch. var. *leptolepidiforme* Nyár. 1943.
- x " *scitulum* Wol. ssp. *amoenoschistum* Nyár. et Z. 1928.
- " *sparsum* Friv. ssp. *chlorocaesioides* Nyár. et Z. 1928; var. *racemiferum* Nyár. 1943; var. *chlorocaesioides* Nyár. et Z. 1928; ssp. *logarasense* Nyár. et Z. 1928; ssp. *lubricicaule* Nyár. 1928; ssp. *tomiasae* Nyár. et Z. 1928; ssp. *tubulare* var. *pseudo-tubulare* Nyár. et Z. 1928; f. *evolutum* Nyár. et Z. 1928; f. *kotschyaniiforme* Nyár. et Z. 1928; f. *megalothyrsus* Nyár. et Z. 1928; f. *nomophiloides* Nyár. et Z. 1928; f. *pseudokotschyannum* Nyár. et Z. 1928; f. *sublubricicaule* Nyár. et Z. 1928; f. *pseudoporphyraticum* Nyár. et Z. 1928; f. *pseudotubulare* Nyár. et Z. 1928; subf. *subdentatum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *stenobracteophorum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *stenodontophyllum* Nyár. et Z. 1928.
- x " *stoloniflorum* W. et K. var. *illicaule* Nyár. 1943; f. *albipilum* Nyár. 1943; f. *silvestre* Nyár. 1965; f. *subepilosiceps* Nyár. et Z. 1943.
- x " *sublubricicaule* Nyár. 1928.
- x " *sulphureum* Döll. var. *spatulifolium* Nyár. 1965.
- x " *tauschii* Z. f. *kolozsvariense* Nyár. 1951.
- x " *tomiasaeiforme* Nyár. 1965.
- " *transsilvanicum* Heuff. f. *alpinetoliflorum* Beldie et Nyár. 1946; f. *cuneatum* Nyár. 1940; f. *debile* Borza et Nyár. 1958; subf. *sebesiense* Borza et

Nyár. 1958; f. *subcapillare* Nyár. 1965; f. *subscapillum* Nyár. 1965.

- x *Hieracium trichistum* Nyár. et Z. 1928; ssp. *dealunegri* Nyár. et Z. 1933.
- " *tubulare* (Z.) Nyár. var. *solymköense* Nyár. 1965.
- " *umbellatum* L. f. *anomalum* Nyár. 1965; f. *exuberans* Nyár. 1965; f. *racemiflorum* Nyár. 1951; f. *subsimplicius* Nyár. 1965.
- " *villosum* Jacq. f. *neostenobasis* Nyár. 1965.
- x " *virtopicum* Z. ssp. *semipseudocaesiiforme* Nyár. et Z. 1928; ssp. *transnitae* Nyár. et Z. 1933.
- x " *wiesbaurianum* Uechtr. ssp. *kelainephes* Nyár. et Z. 1939.
- x " *zizianum* Tausch var. *corabiae* Nyár. 1965.
- Holosteum umbellatum* L. f. *subglabrum* Nyár. 1942.
- Hutchinsia brevicaulis* Hoppe var. *transsilvanica* Nyár. 1955.
- Hypericum alpinum* Kit. var. *umbellatiforme* Nyár. 1939.
- " *perioratum* L. var. *decompositum* Nyár. 1939; var. *semihumilium* Nyár. 1955.
- Hypochoeris maculata* L. f. *communis* Nyár. 1965; f. *genuina* Nyár. 1941; f. *immaculata* Nyár. 1951; f. *nitida* Nyár. 1965; f. *runcinata* Nyár. 1951.
- " *uniflora* Vill. f. *angustifrons* Nyár. 1934; f. *sinusifrons* Nyár. 1934.
- Inula britannica* L. f. *elliptica* Nyár. 1939.
- " *ensifolia* L. var. *lanuginosa* Nyár. 1934.
- " *hirta* L. f. *connata* Nyár. et Räv. 1938.
- " *salicina* L. var. *lineata* Nyár. 1934; var. *parvifolia* Nyár. 1964; var. *ramosissima* Nyár. 1964; *nuosifrons* Nyár. 1934.
- Juncus filiformis* L. f. *ilaccida* Borza et Nyár. 1939.
- Jurinea arachnoidea* Bge. f. *heterophylla* Dobr. et Nyár. 1964; f. *integrifolia* Dobr. et Nyár. 1964.
- " *dobrogensis* Nyár. 1939.
- " *mollis* (Torn.) Rchb var. *parcetomentosa* Nyár. 1939; var. *typica* 1939; f. *latisecta* Nyár. 1939.
- " *simonkaiana* Nyár. 1941; var. *major* Nyár. 1939; f. *heterophylla* Nyár. 1939; f. *integrifolia* Nyár. 1939; f. *latisecta* Nyár. 1951; f. *vera* Nyár. 1941.
- " *transsilvanica* Simk. f. *eutranssilvanica* Nyár. 1939; var. *typica* Nyár. 1939.

x *Knautia oecemensis* Nyár. 1950.

- Knautia longifolia* (W. et K.) Koch var. *distantifolia* Nyár. 1961.
- x " *tulceaensis* Nyár. 1939.
- Lamium galeobdolon* Cr. var. *lateum* Nyár. 1941; var. *macrobracteatum* Nyár. 1939.
- Lathyrus hallersteinii* Baumg. f. *longipedunculatus* Nyár. 1941.
- " *pallescens* (M. B.) Koch f. *nudus* Nyár. 1951.
- Leontodon asper* (W. et K.) Poir. var. *subciliatus* Csűr. et Nyár. 1965.
- " *autumnalis* L. f. *baumgarteni* Nyár. 1934; f. *bipinnatifidus* Nyár. 1934; f. *laciniosus* Nyár. 1951.
- " *f. transiens* Nyár. 1951; f. *varifolius* Nyár. 1934.
- " *damubialis* Jacq. f. *duridentatus* Nyár. 1965; f. *longiscapus* Nyár. 1965; f. *transsilvanicus* Nyár. 1965.
- " *hispidus* L. f. *linguifolius* Nyár. 1934; f. *lobatus* Nyár. 1941; f. *nigrohirtus* Nyár. 1965; f. *varillolius* Nyár. 1941; f. *debilis* Nyár. 1941; f. *pinna-*
tipartitus Nyár. 1941.
- x " *longifolius* Schur var. *hăghimașii* Nyár. 1965.
- " *pseudotaraxaci* Schur f. *macer* Nyár. 1934; f. *multijugus* Nyár. 1965; f. *subtaraxaci* Nyár. 1965.
- x " *transsilvanicus* Nyár. 1934.
- Linaria genistifolia* (L.) Mill. var. *subrepens* Nyár. 1955.
- x " *kocianovichii* Aschers. f. *mollifolia* Nyár. 1942; f. *scopiformis* Nyár. 1951.
- x " *siculorum* Nyár. 1942.
- Linum austriacum* L. f. *pseudoaustriacum* Nyár. 1951.
- " *borzeanum* Nyár. 1931.
- " *flavum* L. subf. *degeneratum* Nyár. 1951.
- Lycopodium selago* L. f. *typicum* G. Grinț. et Nyár. 1952.
- Lysimachia vulgaris* L. f. *subrotundifolia* Nyár. 1951.
- Malva neglecta* Wallr. var. *lepida* Nyár. 1955.
- Matricaria inodora* L. f. *bicostata* Nyár. 1951.
- Medicago falcata* L. var. *iliiformis* Nyár. 1935.
- Melampyrum pratense* L. f. *parviflorum* Nyár. 1939.
- " *saxosum* Baumg. var. *typicum* Nyár. 1960.
- Melica picta* Koch. f. *lissurae* Nyár. 1939.
- Melilotus paluster* (W. et K.) Schult. var. *typicus* Nyár. 1941.
- Mentha arvensis* L. f. *comani* Nyár. 1951.

Mentha longifolia (L.) Nath. var. *decipiens* Nyár. 1951; var. *dentifera* Nyár. 1941; var. *rectifolia* Nyár. 1951; f. *reducta* Nyár. 1951; var. *sovatisensis* Nyár. 1951.

Muscari racemosum (L.) Mill. ssp. *genuinum* Nyár. 1941.

Myosotis alpestris F. Schm. ssp. *eualpestris* Nyár. 1960; var. *macer* Nyár. 1942.

" *sivatica* (Ehrh.) Hoffm. f. *luxuriosa* Nyár. 1942.

Odontites serotina (Lam.) Rchb. var. *typica* Nyár. 1960.

Ornithogalum gussonei Ten. var. *latifolium* Nyár. 1939.

Palimbria rediviva (Pall.) Thell. 1954 (Románia területén először Nyárády fedezte fel ezt a nemzetséget egyetlen fajával).

Papaver rhoeas L. var. *ageratifolium* Nyár. 1942; f. *glaucum* Nyár. 1942; f. *obtusidentatum* Nyár. 1942. var. *anthriscifolium* Nyár. 1942; f. *irregulare* Nyár. var. *diplotaxifolium* Nyár. 1942; var. *grossilobum* Nyár. 1942; var. *magno-genuinum* Nyár. 1942; var. *paeonifolium* Nyár. 1942; f. *debile* Nyár. 1942; var. *pectinatum* Nyár. 1942; f. *robustum* Nyár. 1942; var. *reductum* Nyár. 1942; f. *macrophyllum* Nyár. 1942; var. *querciforme* Nyár. 1942; var. *somniferoides* Nyár. 1942; var. *sonchoides* Nyár. 1942.

Pastinaca graveolens M. B. f. *obovata* Nyár. et Todor 1958; f. *typica* Nyár. et Todor 1958.

Peucedanum tauricum M. B. f. *anomalum* Nyár. 1939.

Phlomis tuberosa L. f. *tomentosa* Nyár. 1942.

Picris hieracioides L. f. *albasetosa* Nyár. 1965; f. *asetosa* Nyár. 1951; f. *foliosa* Nyár. 1941; f. *gracilis* Nyár. 1965; f. *longifoliata* Nyár. 1965; f. *magnumbellata* Nyár. 1965; f. *racemosa* Nyár. 1941; f. *ramosa* Nyár. 1941; f. *seriata* Nyár. 1965.

" *sonchoides* Vest var. *arenaria* Nyár. 1965; var. *leteae* Nyár. 1965.

Pietrosia Nyár. *levitomentosa* Nyár. 1963 (a tudomány számára új nemzetséget fedezett fel Nyárády, egyetlen fajával).

Plantago lanceolata L. monstr. *bracteomania* Nyár. 1951.

Poa alpina L. ssp. *brevifolia* Nyár. 1933; f. *parva* Nyár. 1933.

" *annua* L. f. *viridis* Nyár. 1972.

- Poa badensis* Haenke f. *alpiniformis* Nyár. 1933; f. *reducta* Nyár. 1939.
 " *brazensis* Nyár. 1933.
 " *cenisia* All. ssp. *contracta* Nyár. 1931.
 " *contracta* Nyár. 1933.
 x " *custurae* Nyár. 1933.
 " *granitica* Br.-Bl. ssp. *granitica* Nyár. 1965; var. *typica* Nyár. 1933; var. *effusa* Nyár. 1965; var. *subgranitica* Nyár. 1965; f. *deminuta* Nyár. 1933; ssp. *retezatensis* Nyár. 1965.
 " *insolita* Nyár. 1933.
 " *laxa* Haenke ssp. *pruinosa* Nyár. 1928.
 " *lepusnica* Nyár. 1933.
 " *mataniae* Nyár. 1933.
 " *media* Schur var. *macrospiculata* Nyár. 1931;
 " var. *minoriformis* Nyár. 1931; var. *ovata* Nyár. 1931.
 " *minor* Gaud. var. *vaginoides* Nyár. 1933.
 " *mollineri* Balb. f. *major* Nyár. 1933.
 " *nemoralis* L. f. *extensa* Nyár. 1939; f. *contracta* Nyár. 1939.
 " *palustris* L. f. *bükkensis* Nyár. 1941.
 " *pratensis* L. ssp. *retezatensis* Nyár. 1928; var. *stricta* Nyár. 1933; f. *pyramidalis* Nyár. 1939; f. *viridis* Nyár. 1954.
 " *pruinosa* Nyár. 1931.
 " *psychrophila* Boiss. et Heldr. var. *mollifolia* Nyár. 1931.
 " *tremula* Schur f. *abietina* Nyár. 1933.
 " *trivialis* L. f. *foliosa* Nyár. 1942.
 " *violacea* Bell. f. *viridis* Nyár. 1955.
Polygonum aviculare L. f. *exalatum* Nyár. 1942; f. *pungens* Nyár. 1952; f. *viarum* Nyár. 1947.
 " *dumetorum* (L.) Schreb. var. *onomalum* Nyár. 1939.
 " *patulum* M. B. f. *multiflorum* Nyár. 1941; f. *typicum* Nyár. 1941.
 " *rayi* Bab. f. *albidum* Nyár. 1952.
Populus alba L. subf. *microphylla* Nyár. 1951.
 " *canescens* Sm. f. *apahidensis* Nyár. 1941; f. *hazsongardensis* Nyár. 1941.
 x " *Potentilla argolitana* Nyár. 1941.

- x *Populus cavarnana* Prod. f. *grossedentata* Nyár. 1950.
 " *emilii-Popii* Nyár. 1928.
 " *hirta* L. f. *grossedentata* Nyár. et Prod. 1950.
 x " *guyotana* Nyár. 1928.
 " *recta* L. f. *microfoliata* Nyár. 1947.
 " *reptans* L. f. *grandiflora* Nyár. 1951.
 " *saricana* Prod. var. *monstruosa* Nyár. et Prod. 1950.
 " *tauriciformis* Nyár. 1928.
Primula elation (L.) f. *brevipetiolata* Nyár. 1946; subf. *genuina* Nyár. 1946; subf. *duridentata* Nyár. 1946; subf. *glaberrima* Nyár. 1946; f. *subcordata* Nyár. 1946; var. *subfarinosa* Nyár. 1946; f. *villosiuscula* Nyár. 1946; subf. *dentata* Nyár. 1946; subf. *glabra* Nyár. 1946; subf. *ligulata* Nyár. 1946; subf. *schurii* Nyár. 1946; subf. *vera* Nyár. 1946.
 " *leucophylla* Pax var. *euleucophylla* Nyár. 1946; var. *subleucophylla* Nyár. 1946; var. *viridis* Nyár. 1946; f. *subviridis* Nyár. 1946.
 x *Prunus fruticans* Whe. f. *arborescens* Nyár. 1941; f. *cordata* Nyár. 1941; f. *cuneata* Nyár. 1941.
 " *spinosa* L. var. *lombensis* Nyár. 1951; f. *subdasyphylla* Nyár. 1951.
Puccinellia convulata (Horn.) Hay. var. *procera* Nyár. 1930; f. *pseudobulbosa* Nyár. 1928.
Puccinellia transilvanica (Schur) Jáv. f. *variegata* Nyár. 1941; f. *violacea* Nyár. 1941; f. *viridis* Nyár. 1941.
Pyrus communis L. f. *elongata* Nyár. 1941; f. *majoricarpa* Nyár. 1941; f. *typica* Nyár. 1941.
Ranunculus acer L. f. *rectangulus* Nyár. 1951; f. *stipitatus* Nyár. 1951.
 " *auricomus* L. f. *tissus* Nyár. 1951; f. *imperfectus* Nyár. 1951; f. *normalis* Nyár. 1951.
 " *cassubicus* L. f. *acuminatus* Nyár. 1933; f. *apetalus* Nyár. 1951; f. *crenatus* Nyár. 1933; f. *lissus* Nyár. 1933; f. *imperfectus* Nyár. 1951; f. *longidentatus* Nyár. 1933; f. *normalis* Nyár. 1942; f. *stipitatus* Nyár. 1933; f. *vaginans* Nyár. 1933.
 " *ficaria* L. f. *ebulbillosus* Nyár. 1941; f. *stipitatus* Nyár. 1941; f. *typicus* Nyár. 1941.
 x " *malomvölgyensis* Nyár. 1951; f. *apetalus* Nyár.

- 1941; f. *imperfectus* Nyár. 1941; f. *normalis* Nyár. 1941.
- Ranunculus polyanthemus* L. f. *aceroides* Nyár. 1951; f. *adpressilatisectus* Nyár. 1951; f. *typicus* Nyár. 1941.
- " *steveni* Andr. ssp. *eusteveni* Nyár. 1942; f. *typicus* Nyár. 1942.
- " *trichophyllus* Chaix var. *grintescui* Nyár. 1928; var. *hirtus* Nyár. 1947.
- Reseda lutea* L. f. *typica* Nyár. 1941.
- Rhamnus baphicoccus* Rothm. f. *valdepubens* Nyár. 1951; f. *subpubescens* Nyár. 1951; f. *typicus* Nyár. 1951.
- Rhinanthus rumelicus* Velen. var. *typicus* Nyár. 1941.
- Rorippa amphibia* (L.) Bess. f. *varie-hirsuta* Nyár. 1940.
- " *armoracioides* (Tausch) Fun. var. *typica* Nyár. 1941.
- " *austriaca* (Cr.) Bess. f. *minuscula* Nyár. 1955.
- x " *barbareaeoides* (Tsch.) Cel. var. *typica* Nyár. 1955.
- x " *complicata* Nyár. et Prod. 1955.
- x " *filarskyana* (Prod.) Jáv. f. *ghilcosensis* Nyár. et Prod. 1955.
- " *kernerii* Menyh. f. *ampliata* Nyár. et I. Pop. 1955.
- " *laeta* Nyár. et Prod. 1955.
- x " *neogradensis* Borb. var. *dejenensis* Nyár. et Prod.; var. *balsensis* Nyár. et Prod. 1955.
- " *silvestris* (L.) Bess. f. *acutissima* Nyár. 1955.
- x " *stenophylla* Borb. f. *typica* Nyár. 1955.
- x *Rosa argeșana* Nyár. 1955.
- " *corioliola* Fries var. *sinaiensis* Nyár. 1956.
- " *coziae* Nyár. 1955; f. *pomiformis* Nyár. 1955; f. *typica* Nyár. 1955.
- " *gallica* L. f. *fejerdensis* Nyár. 1951.
- x " *reversa* W. et K. var. *grandifolia* Nyár. 1955.
- " *stylosa* Desv. var. *beucensis* Borza et Nyár. 1946.
- Rubus adscitus* Whe. et Nees var. *cavnicensis* Nyár. 1956.
- " *affinis* Whe. et Nees ssp. *novoaflinis* Nyár. 1956.
- x " *agrestis* W. et K. var. *aszuensis* Nyár. 1941; var. *mixtus* Nyár. 1956; f. *amplus* Nyár. 1956; var. *purus* Nyár. 1956; f. *genuinus* Nyár. 1941.
- x " *albosparsus* Nyár. 1956.
- x " *alioensis* Nyár. 1956.
- x " *angustarum* Nyár. 1956.

- Rubus apiculatus* Whe. et Nees var. *reductus* Nyár. 1956.
- " *argenteus* Whe. et Nees ssp. *connatifolius* Nyár. 1956; ssp. *racemosus* Nyár. 1956; f. *angustior* Nyár. 1956.
- " *banaticus* Nyár. 1956; var. *minorispinosus* Nyár. 1956; var. *viridescens* Nyár. 1956.
- " *bellardii* Whe. et Nees var. *grossidentatus* Nyár. 1956.
- x " *bellidispinosus* Nyár. 1956.
- " *bicolorispinosus* Nyár. 1956.
- " *bifrons* Vest var. *auctus* Nyár. 1956.
- " *bracteosus* Whe. var. *rhombioliolus* Nyár. 1956.
- " *caesius* L. var. *longepedunculatus* Nyár. 1956; f. *pietrosensis* Nyár. 1956; var. *serpens* Nyár. 1956.
- " *candicans* Whe. var. *deltoideus* Nyár. 1956; f. *longus* Nyár. 1956; var. *foliosus* Nyár. 1956; var. *lobatiserratus* Nyár. 1956; var. *goniophyllus* f. *camnufensis* Nyár. 1956; f. *subtriphyllus* Nyár. 1956; var. *reticulatus* Nyár. 1956; var. *seciurensis* Nyár. 1956; var. *sumugiensis* Nyár. 1956; var. *typicus* Nyár. 1956; f. *longespinus* Nyár. 1956; f. *rotundatus* Nyár. 1956.
- x " *cazanensis* Nyár. 1956.
- x " *chlorostylus* N. Boul. var. *rotundatus* Nyár. 1956.
- x " *ciuceaensis* Nyár. 1956.
- x " *ciuriensis* Nyár. 1956.
- " *clrliorae* Nyár. 1956.
- " *colemanni* Blox. var. *sessilifolius* Nyár. 1956; ssp. *suberiostachys* Nyár. 1956.
- " *cuiedensis* Nyár. 1956.
- " *cuspidifer* Müll. et Lef. var. *rotundus* Nyár. 1956; var. *typicus* Nyár. 1956; var. *vaczyl* Nyár. 1956.
- x " *deznensis* Nyár. 1956.
- " *doftanensis* Nyár. 1956.
- x " *dolosus* Nyár. 1956.
- " *drăufensis* Nyár. 1956; var. *latifolius* Nyár. 1956.
- x " *dumestiensis* Nyár. 1956.
- " *exornatus* Nyár. 1956.
- " *jagatanus* Nyár. 1956.
- " *fuscus* Whe. et Nees var. *rotundiformis* Nyár. 1956.

- Rubus geniculatus* Kalt. var. *cordensis* Nyár. 1956; var. *laceratus* Nyár. 1956.
- x " *ghilcoensis* Nyár. 1956.
- x " *genisanthus* Nyár. 1956.
- " *grandillorus* Nyár. 1956.
- " *granulatus* Muell. et Lef. var. *parvispinulosus* Nyár. 1956.
- " *gremlii* Focke var. *longepetiolatus* Nyár. 1956.
- " *hirtus* W. et K. var. *brevifolius* Nyár. 1956; var. *communis* Nyár. 1956; var. *cuneatus* Nyár. 1956; var. *grandillorus* Nyár. 1956; var. *gutinensis* Nyár. 1956; var. *hercyniformis* Nyár. 1956; var. *infor-surae* Nyár. 1956; var. *longus* Nyár. 1956; var. *nedmtui* Nyár. 1956; var. *obovatus* Nyár. 1956; var. *ovatus* Nyár. 1956; var. *pallidissimus* Nyár. 1956; var. *pseudolanceolatus* Nyár. 1956; var. *pulcher* Nyár. 1956; var. *raduliformis* Nyár. 1956; f. *unguiculatus* Nyár. 1956; var. *ramigerus* Nyár. 1956; var. *rhombifolius* Nyár. 1956; var. *rotundi-formis* Nyár. 1956; var. *subgutinensis* Nyár. 1956; var. *tiliifolius* Nyár. 1956; var. *typiciforme* Nyár. 1956; f. *typicus* Nyár. 1956; var. *zabr-tensis* Nyár. 1956.
- x " *hohhsensis* Nyár. 1956.
- " *hystrix* Whe. et Nees var. *hirtifolius* Nyár. 1956; var. *majoripetalus* Nyár. 1956; *idaeus* L. f. *typi-cus* Nyár. 1956.
- x " *iaşensis* Nyár. 1956.
- x " *impeiditus* Nyár. 1956.
- x " *jibouensis* Nyár. 1956.
- " *koehleri* Whe. et Nees. var. *cylindricus* Nyár. 1956; var. *gornotensis* Nyár. 1956; var. *ratailen-sis* Nyár. 1956.
- " *laetecoloratus* Nyár. 1956.
- x " *laxissimus* Nyár. 1956.
- " *lipovens* Nyár. 1956; var. *orşovensis* Nyár. 1956; var. *productus* Nyár. 1956.
- " *longebracteatus* Nyár. 1956.
- " *loretianus* Sud. var. *subnudus* Nyár. 1956.
- " *macrostachys* P. Müll. var. *minutetomentosus* Nyár. 1956; var. *quinquetolius* Nyár. 1956.
- " *majusculus* Sud. ssp. *frondosus* Nyár. 1956.

- Rubus măgurensis* Nyár. 1956.
- " *melanoxydon* Müll. et Wirtg. var. *debilispinosus* Nyár. 1956.
- x " *meridianus* Nyár. 1956.
- x " *mirabilis* Nyár. 1956.
- " *moldavicus* Nyár. 1956; var. *foliosus* Nyár. 1956; var. *retezaticus* Nyár. 1956.
- " *mülleri* Lef. var. *cordatus* Nyár. 1956; var. *glab-rescens* Nyár. 1956.
- " *myricae* Focke var. *rotundatus* Nyár. 1956.
- " *nemorensis* Lef. et Muell. var. *permagnificus* Nyár. 1956.
- " *neopyramidalis* Nyár. 1956; var. *drăghicensis* Nyár. 1956; var. *neodumoniensis* Nyár. f. *debi-lispinosus* Nyár. 1956; var. *tilvabalanensis* Nyár. 1956; var. *valderamosus* Nyár. 1956.
- " *niveoserpens* Nyár. 1956.
- " *ocnensis* Nyár. 1956.
- " *opiparus* Nyár. 1956.
- x " *paşcanensis* Nyár. et Prod. 1956.
- x " *perfoliosus* Nyár. 1956.
- " *persantimontis* Nyár. 1956.
- " *petnicensis* Nyár. 1956.
- " *phyllostachys* P. J. Mill var. *productus* Nyár. 1956.
- x " *pilicans* Nyár. 1956.
- x " *plantiei* Nyár. 1956.
- " *plicatus* Whe. et Nees var. *aciliensis* Nyár. 1956; var. *duplicatoserratus* Nyár. 1956; f. *viridis* Nyár. 1956; var. *foliosus* Nyár. 1956; var. *orbiculatus* Nyár. 1956; var. *sublanceolatus* Nyár. 1956.
- " *procerus* P. J. Müll. var. *apicilicatus* Nyár. 1956; var. *medius* Nyár. 1956; var. *pedatilrons* Nyár. 1956; var. *robustus* Nyár. f. *parvipetalus* Nyár. 1956; f. *virideo-cinereus* Nyár. 1956; var. *szabo* f. *divergens* Nyár. 1956; f. *calvescens* Nyár. 1956; var. *typicus* Nyár. f. *degeneratus* Nyár. 1956; f. *subcinereus* Nyár. 1956.
- " *pseudodoftanensis* Nyár. 1956.
- " *purpuratus* Sudre var. *subacuminum* Nyár. 1956.
- " *questieri* Lef. et Müll. var. *cărbunarensis* Nyár.

- 1956; var. *similis* Nyár. 1956; var. *stenoacanthi-*
formis Nyár. 1956.
- Rubus *radula* Whe. var. *debilramosus* Nyár. 1956; var.
epilosus Nyár. 1956; var. *heteracanthus* Nyár.
1956; var. *parvipetalus* Nyár. 1956; var. *subor-*
bicularis Nyár. 1956; ssp. *viridescens* Nyár. 1956;
f. *trifoliatus* Nyár. 1956.
- x " *rarglandulosus* Nyár. 1956.
- " *rarus* Nyár. 1956.
- " *rhombifolius* Whe. var. *glabrior* Nyár. 1956; var.
vaczvi Nyár. 1956.
- " *rivularis* Müll. et Wirtg. var. *grandibracteosus*
Nyár. 1941; var. *obovatus* Nyár. 1956; var. *or-*
bicularis Nyár. 1956; f. *grandillorus* Nyár. 1956;
f. *incisoserratus* Nyár. 1956; var. *suborbicularis*
Nyár. 1956.
- " *romanicus* Nyár. 1956.
- " *rubristamineus* Nyár. 1956.
- " *saxosus* Nyár. 1956; var. *magnificus* Nyár. 1956.
- " *scaber* Whe. et Nees var. *longistylus* Nyár. 1956.
- x " *scubrohirtus* Sabr. var. *raduloides* Nyár. 1956.
- x " *seciurensis* Nyár. 1956.
- " *semibanaticus* Nyár. 1956.
- " *serpens* Whe. var. *bicolor* Nyár. 1956; var. *de-*
nudatus Nyár. 1956; var. *grleniensis* Nyár. 1956;
var. *ramigerus* Nyár. 1956.
- " *severinensis* Nyár. 1956.
- " *schleicheri* Whe. var. *albiculus* Nyár. 1956; var.
appendiculatus Nyár. 1956; var. *bucegiensis*
Nyár. 1956.
- x " *silasensis* Nyár. 1956.
- " *slatinensis* Nyár. 1956.
- x " *splendidillorus* Sud. ssp. *muscelensis* Nyár. 1956.
- " *strugensis* Strib. var. *impeditus* Nyár. 1956.
- " *subcoriaceus* Nyár. 1956.
- " *suberectus* Anders. f. *complicatus* Nyár. 1956.
- x " *subpersanimontis* Nyár. 1956.
- " *subvillicaulis* Nyár. 1956; var. *divergens* Nyár.
1956; var. *quinatus* Nyár. 1956.
- " *sulcatus* Vest. ssp. *altissimus* Fritsch f. *subtri-*
llorus Nyár. 1956; var. *divergens* Nyár. 1956;
var. *obovatus* Nyár. 1956; var. *rotundus* Nyár.

- 1956; var. *subvelutinus* Sorb. et Waisb. f. *lan-*
ceolatus Nyár. 1956; var. *typicus* Nyár. 1956.
- Rubus *tenuispinosus* Nyár. 1956.
- " *teregovensis* Nyár. 1956; f. *macropetalus* Nyár.
1956; f. *micropetalus* Nyár. 1956.
- " *tereticaulis* P. J. Müll. var. *ovatus* Nyár. 1956.
- " *thyrsanthus* Focke var. *calvescens* Nyár. 1956;
var. *hirtifrons* Nyár. 1956; var. *lepidus* Nyár.
1956; var. *nummularius* Nyár. 1956; var. *parvi-*
folius Nyár. 1956; var. *planus* Nyár. 1956; var.
racemosus Nyár. 1956; var. *typicus* Nyár. 1956;
f. *incisus* Nyár. 1956.
- " *thyrsolideus* Wimm. f. *typicus* Nyár. 1941.
- " *tomentosus* Borkh. var. *banaticus* Nyár. 1956; f.
ancophiloides Nyár. 1956; f. *calvescens* Nyár.
1956; f. *caldabarensis* Nyár. 1956; f. *fragariifolius*
Nyár. 1956; f. *lobatidentatus* Nyár. 1956; f. *maxi-*
mus Nyár. 1956; f. *pentaphyllus* Nyár. 1956; f.
remetensis Nyár. var. *orsovensis* Nyár. 1956; var.
dissimilis Nyár. 1956; f. *heteracantha* Nyár. 1956;
var. *villosus* Nyár. 1956.
- x " *tumidus* Gremli var. *longepetiolatus* Nyár. 1956.
- x " *tunelensis* Nyár. 1956.
- " *vaccariformis* Nyár. 1956.
- " *vaccarum* Nyár. 1956; var. *buhaiensis* Nyár. 1956.
- " *vallisparvus* Sud. ssp. *brevipetiolulatus* Nyár.
1956; var. *bracteatus* Nyár. 1956; var. *rigidipilus*
Nyár. 1956; var. *uzuncanus* Nyár. 1956.
- x " *varius* Nyár. 1956.
- " *vestii* Focke var. *decipiens* Nyár. 1956; f. *gros-*
seserratus Nyár. 1956.
- " *vestitus* Whe. et Nees var. *subcylindricus* Nyár.
1956.
- x " *virgultorum* P. J. Müll. var. *caesiiformis* Nyár.
1956.
- x " *voronensis* Nyár. 1956.
- " *vulgaris* Whe. et Nees var. *closianiformis* Nyár.
1956; var. *rotundatus* Nyár. 1956; var. *stanensis*
Nyár. 1956.
- Rumex *acetosa* L. f. *porrectus* Nyár. 1942.
- conglomeratus* Murr f. *unicallosus* Prod. et Nyár.
1952.

- Rumex erubescens* Simk. f. *typicus* Nyár. 1952.
 " *obtusifolius* L. f. *microcarpus* Prod. et Nyár. 1952.
 x *Salix alopecuroides* Tausch f. *latifolia* Nyár. 1941.
 " *caprea* L. f. *cordata* Nyár. 1941; f. *typica* Nyár. 1941.
 " *cinerea* L. f. *typica* Nyár. 1952.
 " *rubescens* Schrk. f. *latifolia* Nyár. 1941.
Salvia austriaca Jacq. var. *perlanata* Nyár. 1942.
 x " *cernavodae* Nyár. 1942.
 " *nulans* L. var. *sublanuginosa* Nyár. 1926.
 " *villicaulis* Borb. ssp. *babadagensis* Nyár. 1942.
Sanguisorba minor Scop. ssp. *euminor* Nyár. 1951.
Saxifraga ulmifolia Scop. var. *suborbicularis* Nyár. 1955.
Saussurea alpina (L.) DC. f. *albomacrophylla* Nyár. 1939;
 f. *laminaris* Nyár. 1939; f. *subborbasii* Nyár. 1939;
 f. *typica* Nyár. 1939.
 " *lapathifolia* (L.) Beck. ssp. *transsilvanica* Nyár. 1939.
Scabiosa banatica W. et K. var. *albicans* Nyár. 1939; var. *ciliata* Nyár. 1939; var. *genuina* Nyár. 1939; var. *glabriuscula* Nyár. 1939.
 " *columbaria* L. var. *typica* Nyár. 1939.
 " *lucida* Vill. ssp. *typica* Nyár. 1939; f. *elata* Nyár. 1947; f. *hirticaulis* Nyár. 1939; f. *perramosa* Nyár. 1939; f. *scaposa* Nyár. 1939.
 " *ochroleuca* L. var. *cana* Nyár. 1947; f. *magnifica* Nyár. 1947.
Scrophularia laciniata W. et K. f. *ultralaciniata* Nyár. 1939.
Sedum maximum (L.) Hoffm. f. *verum* Nyár. 1956.
Senecio aquaticus Huds. var. *rosulatus* Nyár. 1964.
 " *barbaraeifolius* (Krock.) Wimm. et Gr. f. *foliosus* Nyár. 1964.
 x " *decipiens* Nyár. 1964.
 " *erucifolius* L. var. *filifolius* Nyár. 1964.
 " *fuchsii* Gmel. f. *hirsutus* Nyár. 1950.
 " *glaberrimus* (Roch.) Simk. var. *schurli* Nyár. 1964.
 " *nemorensis* L. f. *angustissimus* Nyár. 1964; f. *canescentiformis* Nyár. 1934; f. *lepusnicensis* Nyár. 1934; f. *semiintercedens* Nyár. 1964; f. *sessilis* Nyár. 1950; var. *pilososquamosus* Nyár. 1934.
 " *papposus* (Rch.) Less. f. *foliosus* Nyár. 1964; f.

- leiocarpo-sulphureus* Nyár. 1964; f. *serratifolius* Nyár. 1964.
Senecio subalpinus Koch var. *subcordifolius* Nyár. 1964; var. *sublyratus* Nyár. 1964; f. *reductus* Nyár. 1947.
 " *umbrosus* W. et K. f. *transiens* Nyár. 1951.
Serratula radiata (W. et K.) M.B. f. *lobatifolia* Nyár. 1964.
Seseli vario-devenyense Nyár. 1929.
Sideritis montana L. f. *bracteata* Nyár. 1951.
Sisymbrium polymorphum (Murr.) Roth var. *integrum* Nyár. 1955.
Solidago virgaurea L. var. *perangusta* Nyár. 1926; f. *cylindrica* Nyár. 1964; f. *prodanii* Nyár. 1964.
Sonchus arvensis L. var. *comosus* Nyár. 1965.
 x " *clujensis* Nyár. 1965.
Sorbus aucuparia L. f. *biserrata* Nyár. et Buia 1956; f. *valdeserrata* Nyár. et Buia 1956.
 " *torminalis* (L.) Cr. var. *obtusata* Nyár. 1937.
Sparganium erectum Rchb. ssp. *typicum* Nyár. 1941.
 " *ramosum* Huds. f. *simpliciforme* Nyár. 1941.
Spiraea ulmifolia Scop. f. *suborbicularis* Nyár. 1955.
Stachys annua L. f. *bucurestiensis* Nyár. et Mor. 1939.
 " *patula* Gris. var. *calvescens* Nyár. 1947; var. *longebracteatus* Nyár. 1947.
Stenactis annua (L.) Nels. f. *breviradiata* Nyár. 1927.
Symphytum tuberosum L. f. *brevilacinatum* Nyár. 1941.
Syrenia cana (P. et Mitt.) Neir. f. *brevisiliqua* Nyár. 1955.
 x *Taraxacum levigato-hoppeanum* Nyár. 1939.
 " *levigatum* (Willd.) DC. f. *angustilobatum* Nyár. 1965; f. *rotundilobatum* Nyár. 1965.
Teucrium chamaedrys L. f. *ramosum* Nyár. 1942.
Thalictrum lucidum L. f. *candollei-nigricans* Nyár. 1951; f. *glabrostenophyllum* Nyár. 1951; f. *glabrum* Nyár. 1942; f. *hirtostenophyllum* Nyár. 1951; f. *scopolii-nigricans* Nyár. 1951; f. *typicum* Nyár. 1951.
 " *minus* L. var. *glaucoambigens* Nyár. 1951; var. *glaucomajus* Nyár. 1951; var. *glaucomedium* Nyár. 1951; var. *majoriforme* Nyár. 1951; var. *multipartitum* Nyár. 1951.
 " *simplex* L. var. *angustum* Nyár. 1951; f. *glauconum* Nyár. 1951; var. *normale* Nyár. 1951; f. *caesium* Nyár. 1951.

- Thesium dollineri* Murb. ssp. *typicum* Nyár. 1952.
 " *ramosum* Hayne f. *subsessile* Nyár. 1952.
Thymus alpestris Tausch. f. *alpestris-chamaedrys* Nyár. 1947;
 " f. *alpestris montanus* Nyár. 1947.
 " *balcanus* Borb. ssp. *niveopilosus* Nyár. 1955.
 " *brachyphyllus* Opiz. f. *rosulatus* Nyár. 1951.
 " *chamaedrys* Fr. f. *chamaedrys-glabrescens* Nyár. 1943; f. *chamaedrys-dacicus* Nyár. 1947.
 " *glabrescens* Willd. f. *claudiopolitanus* Nyár. 1951.
 " *honor-ronnigeri* Nyár. 1947.
 " *porliriticus* Nyár. 1947.
Tilia platyphyllos Scop. f. *papilionis* Nyár. 1951.
Tragopogon orientalis L. var. *parallelus* Nyár. 1965.
Trifolium alpestre L. f. *cylindricum* Nyár. 1951.
 " *hybridum* L. f. *anomalum* Nyár. 1951.
 " *medium* L. f. *miniaturum* Nyár. et Ujvár. 1951.
 " *ochroleucum* Huds. f. *pseudocleistogamum* Nyár. 1942.
 " *pratense* L. f. *aberrans* Nyár. 1942; f. *cleistogamum* Nyár. 1951; f. *curvistylum* Nyár. 1951.
 " *repens* L. var. *obcordatum* Nyár. 1942.
 " *retzeaticum* Nyár. 1942.
Triplopetalum Nyár. 1925.
 " *pinifolium* Nyár. 1925.
Valeriana kolozsvariensis Nyár. 1942.
Veratrum album L. f. *somilobellianum* Nyár. 1941.
Verbascum euxinum Nyár. 1947.
 " *filianum* Nyár. 1936.
 " *lychnitis* L. f. *heterollocum* Nyár. 1947.
 " *pulchrum* Vel. var. *incisocrenatum* Nyár. 1947.
 " *virchlorovae* Nyár. 1936.
Veronica crinita Kit. f. *viridis* Nyár. 1927.
 " *decipiens* Nyár. 1951.
 " *teucrium* L. f. *elongata* Nyár. 1951.
Vicia dumetorum L. f. *normalis* Nyár. 1941.
Viola ambigua W. et K. f. *aspera* Nyár. 1941.
 " *arvensis* Murr subf. *rotundifolia* Nyár. 1951.
 " *bielziana* Schur f. *minor* Nyár. 1951.
 " *hirta* L. f. *producta* Nyár. 1941; f. *speciosa* Nyár. 1951.
 " *luteola* (Schur) Gay. lus. *mutabilis* Nyár. 1951.
 " *mirabilis* L. f. *pratensis* Nyár. 1941.

- x *Viola monostorensis* Nyár. 1951.
 x " *péterlii* Nyár. 1932; f. *eubanatica* Nyár. 1951; f. *péterlii* Nyár. 1951.
 " *pumila* Chaix lus. *alba* Nyár. 1941.
 x " *revoluta* Heuff. f. *ambiguiformis* Nyár. 1941; f. *hirtiformis* Nyár. 1941.
 " *saxatilis* Schm. lus. *turbulenta* Nyár. 1951; var. *pseudobielziana* Nyár. 1951; lus. *tricoloriflora* Nyár. 1951; var. *chrysosplenifolia* Nyár. 1951.
 x " *variophylla* Nyár. 1941.

3. NYÁRÁDYRÓL ELNEVEZETT ÚJ NOVÉNYEK

- (a kurzívával szedett név a szerző neve, aki újonnan felfedezett növényét Nyárádyról nevezte el; a szám a közlés éve; a név előtti x a hibrid eredet jele)
Acer campestre L. f. *nyárádyanum* Beldie 1958.
 x *Achillea nyárádyana* Prod. 1931.
Agropyron brandzae Pantu et Solac. var. *nyárádyanum* Mor. 1972.
Alyssum nyárádyi Bornm. 1925.
Astragalus nyárádyanus Prod. 1936.
 x *Carduus nyárádyanus* Deg. 1917.
 x *Centaurea nyárádyana* Wagner 1910.
Cerastium transsilvanicum Schur f. *nyárádyanum* Borza 1953.
Festuca pachyphylla Deg. f. *nyárádyana* Csűrös, Gergely et Papp 1962.
Fritillaria tenella M.B. f. *nyárádyana* Borza 1925.
Hieracium nyárádyanum Zahn 1922.
Iris nyárádyana Prod. 1934.
Iris pseudacorus L. f. *nyárádyana* Prod. 1966.
Melampyrum bihariense A. Kern. f. *nyárádyanum* Soó 1925.
Melampyrum nemorosum L. f. *nyárádyanum* Soó 1925.
Mentha dumetorum Schult. var. *nyárádyana* Prod. 1925.
Poa nyárádyana Nannf. 1925.
Poa nyárádyana Nannf. 1935.
Ranunculus nyárádyanus Prod. 1925.
Rhizocarpon lavatum (Asc.) Hazsl. var. *nyárádyanum* Cretzoiu 1941.
Rosa canina L. var. *nyárádyana* Deg. 1925.

- Rumex hydrolapathum* Huds. var. *nyárádyi* Prod. 1952.
 x *Salix* nyárádyi *Woloszcz.* 1917.
Thymus austriacus Bernh. f. *nyárádyanus* Lyka 1925.
Thymus honor-nyárády Prod. 1947.

4. NYÁRÁDY ÁLTAL MÁB BOTANIKUSOKRÓL ELNEVEZETT NÖVÉNYEK

(kurzívval szedve a botanikusok neve; lásd A névadó botanikusok jegyzékét; a szám a közlés évét jelöli)

- x *Achillea buiana* Prod. et Nyár. 1964.
Aconitum caliacrae Nyár. 1927 ssp. *prodani* Nyár. 1927.
Aconitum tauricum Wulf. f. *edmundi* Nagy et Nyár. 1940.
Alyssum borzaeanum Nyár. 1926.
Alyssum degenianum Nyár. 1927.
Alyssum grinfescui Nyár. 1927.
Alyssum halácsyi Nyár. 1929.
Alyssum jancheni Nyár. 1927.
Alyssum kosaninum Nyár. 1927.
Alyssum microfiliforme Nyár. 1929 f. *ledebouri* Nyár. 1929.
Alyssum pateri Nyár. 1929.
Alyssum pichleri Vel. ssp. *sfojanovi* Nyár. 1929.
Alyssum rechingeri Nyár. 1928.
Alyssum simonkaianum Nyár. 1929.
Alyssum csürösii Nyár. 1957.
 x *Carduus schurii* Nyár. 1964.
 x *Carduus simonkaianus* Nyár. 1939.
Carex piroskana Nyár. 1939.
 x *Centaurea alexandri-Borzae* Prod. et Nyár. 1928.
 x *Centaurea béltekyana* Nyár. 1943.
Centaurea fleischeri Nyár. 1943.
Centaurea landoiziana Nyár. 1943.
 x *Centaurea piroskana* Nyár. 1945.
 x *Centaurea soóii* Nyár. 1943.
Cochlearia pyrenaica DC. var. *borzaeana* Coman et Nyár. 1946.
Festuca amethystina L. var. *ghisae* Nyár. 1939.
Festuca hojensis Prod. f. *csürösii* Nyár. 1951.
Fraxinus excelsior L. f. *antonii* Nyár. 1939.
Gallium flavicans Borb. f. *barthianum* Nyár. 1942.

- Hesperis silvestris* Cr. f. *schurii* Nyár. 1955.
Hieracium alpinum L. var. *steiureaci* Nyár. 1965.
Hieracium borzae Nyár. et Z. 1933 ssp. *eu-borzae* Nyár. 1933.
Hieracium caliacrae Nyár. ssp. *prodani* Nyár. 1928.
 x *Hieracium djimilense* Boiss. ssp. *gürtleri* Nyár. et Z. 1928.
Hieracium grecescui Nyár. et Z. 1928 ssp. *grecescui* Nyár. et Z. 1928.
Hieracium grinfescui Nyár. 1928.
 x *Hieracium marchesettianum* Zahn ssp. *panfui* Nyár. 1939.
Hieracium napaeum Z. var. *borzeanum* Beldie et Nyár. 1946.
Hieracium novákii Nyár. 1928.
Hieracium pawlowszkyanum Nyár. 1933.
Hieracium paxianum Nyár. et Z. 1928 ssp. *paxianum* Nyár. et Z. 1928.
Hieracium péterfii Nyár. et Zahn 1928.
Hieracium prodaniamum Nyár. et Zahn 1928.
Jurinea simonkaiana Nyár. 1941.
Leontodon autumnalis L. f. *baumgartensis* Nyár. 1934.
Linum borzaeanum Nyár. 1931.
Mentha arvensis L. f. *comani* Nyár. 1951.
Potentilla emilii-Popii Nyár. 1928.
Primula elatior (L.) subf. *schurii* Nyár. 1946.
Ranunculus trichophyllus Chaix var. *grinfescui* Nyár. 1928.
Rubus cuspidifer Müll. et Lef. var. *váczyi* Nyár. 1956.
Rubus rhombifolius Whe. var. *váczyi* Nyár. 1956.
Senecio glaberrimus (Roch.) Simk. var. *schurii* Nyár. 1964.
Solidago virgaurea L. f. *prodanii* Nyár. 1964.
Thymus honor-ronnigeri Nyár. 1947.
 x *Viola péterfii* Nyár. 1932.

5. BOTANIKUSOK, AKIKRÓL NYÁRÁDY NÖVÉNYEKET NEVEZETT EL

- Alexandri-Borzae* I. Borzae
barthianum — Barth József (1833—1915) hosszúaszól száz botanikus, több ritka erdélyi növényfaj felfedezője
Beldie, *Alexandru* (1912) — bukaresti botanikus, a Flóra-kötet munkatársa és szerkesztőbizottsági tagja
béltekyana — Bélteky Ferenc (1828—1855) kolozsvári orvosbotanikus

Bornm. — Bornmüller, J. F. N. (1862—1948) német botanikus Weimarból, aki Nyárády Alyssum-anyagát revideálta
borzae, *borzaeanum*, *Alexandri-Borzae* — Borza, Alexandru (1887—1971) botanikaprofesszor a kolozsvári egyetemen a kolozsvári botanikus kert megalapítója és igazgatója, számos florisztikai és fitocönológiai munka szerzője
comanii — Coman, Artur (1881—1972) erdőmérnök a máramarosi Alsóvisó községben, ahol a helyi növényzet kutatója volt
Cretzoii, *P. C.* (1909—1946) — neves bukaresti lichenológus, aki meghatározta Nyárády zuzmóit
csürösii — Csürös István (sz. 1914) botanikaprofesszor a kolozsvári egyetemen, a Flóra-kötetek munkatársa, számos florisztikai és fitocönológiai dolgozat szerzője
Deg., *degenianum* — Degen Árpád (1866—1934), budapesti botanikus, a Balkán-félsziget és Kelet-Európa flórájának kitűnő ismerője, aki több ritka növényt fedezett fel Erdélyben is
Emilii Popi l. *Popi* (Pop, Emil)
Gergely János (1928) botanikus kerti főkutató Kolozsváron, a Flóra XII. kötetének munkatársa.
ghisana — Ghişa, Eugen (1909—1984) botanikaprofesszor a kolozsvári egyetemen, a Flóra-kötetek munkatársa
grecescui — Grecescu, Dimitrie (1841—1910) neves bukaresti botanikus, egyetemi tanár, alapvető román florisztikai munkák szerzője
grințescui — Grințescu, Ion (1874—1963) botanikaprofesszor a kolozsvári egyetemen, a Flóra-kötetek munkatársa
gürtleri — Gürtler Kornél (1879—1967), a kolozsvári botanikus kert főkertésze, botanikus
halácsyi — Halácsy Jenő (1842—1913) magyar botanikus, Észak-Ausztria és Görögország növényzetéről írt értékes munkákat
honor-ronnigeri l. *ronnigeri*
janchenii — Janchen, E. (sz. 1907), aki Ausztria flórájáról írt alapvető munkákat
landoziana — Landoz János (1793—1866) francia származású kolozsvári botanikus, 1844-ben kiadta Névsora a Kolozsvár környékén termő növényeknek című munkáját
ledebouri — Ledebour Károly Frigyes (1785—1851) francia botanikus, nevét az oroszországi flóráról írt négykötetes munkája tette ismertté

Lyka Károly (1869—1965) — budapesti botanikus, aki Nyárády Thymus-gyűjteményét revideálta
Moraru, Iuliu (sz. 1905) — botanikaprofesszor, a Flóra-kötetek munkatársa
Nanní. — Nannfeld, J. A. F. (sz. 1904) upsalai svéd botanikus, aki Nyárády Poa-genusát revideálta
novákii — Novák, F. A. (1892—1964) prágai botanikus, aki vel Nyárády az Alyssum genus feldolgozásakor huzamosabb szakmai kapcsolatot tartott
panțui — Panțu, Zaharie (1866—1934) bukaresti botanikus, az ottani egyetemi herbárium múzeumőre; az ő tanácsára foglalta el Nyárády 1922-ben a kolozsvári botanikus kert herbáriumának múzeumóri állását
patet — Péter Béla (1860—1938), a kolozsvári gyógynövénykutató állomás laboratóriumának vezetője
pawlowszkyi — Pawlowszky, B. (1898—1971) krakkói lengyel botanikus, aki többször is botanizált Romániában
paxianum — Pax Ferdinand (1858—1942) boroszlói botanikaprofesszor, a Kárpátok növényföldrajza című munkájával (I. 1908, II. 1908) tette ismertté nevét
péterfii — Péterfi Márton (1875—1922), a kolozsvári botanikus kerti herbárium múzeumőre; az ő utóda lett Nyárády
piroskana — Nyárády Gyuláné Fényes Piroska, aki férjét tudományos munkásságában segítette, ezért nevét a Carex piroskana és a Centaurea piroskana őrzi.
popii (Emilii) — Pop, Emil (1897—1974) akadémikus, botanikus, Nyárády halála után a flóra-kollektíva tiszteletbeli vezetője
prodani, *prodanianus* — Prodan, Iuliu (1875—1959) kolozsvári botanikaprofesszor, a Flóra-kollektíva munkatársa, az egyesülés utáni első romániai flóramű megalkotója
rechingeri — Reehinger, K. H., ifjabb (sz. 1906), a Balkán-félsziget neves flórakutatója, Alyssum-anyagát Nyárády rendelkezésére bocsátotta, a hozzá küldött Alyssum-gyűjteményt pedig revideálta
ronnigeri (honor-) — Ronniger, K. (1871—1954) osztrák botanikus, a Thymus genus nagy szakértője, aki szoros kapcsolatot tartott fenn Nyárádyval
schurii — Schur, Ferdinand (1799—1878) nagyszebeni botanikus; Az erdélyi növények felsorolása című munkájában (1866) számtalan új növényt írt le

- simonkaiana, simonkaianus* — Simonkai Lajos (1851—1910), Erdély edényes flórájának helyesbített foglalata (1887), Nagyvárad (1890) és Arad vármegye flórájáról (1893) írt munkáival e vidékek kiváló botanikusa
- soó* — Soó Rezső (1903—1980) botanikus és fitocönológus, budapesti és debreceni egyetemi tanár, jelentős botanikai tanulmányok szerzője
- Stefureac, Traian* (1908—1986) botanikaprofesszor, a Flóra-kötetek munkatársa
- stojanovii* — Stojanov, N. (1885—1969) bolgár természettudós, aki a húszas években B. Stefanovval kiadta Bulgária Flóráját
- váczyi* — Váczy Kálmán (sz. 1913), a Flóra-kötetek munkatársa és a Flóra-kollektíva szerkesztőbizottsági tagja, Nyárády közvetlen munkatársa; jelentős Rubus- és Hieracium-anyagot gyűjtött
- Wagner János* (1870—1955) — aradi botanikus, aki Nyárády *Centaurea*-gyűjteményét revideálta
- Woloszcz.* — Woloszczák, Eustach (1835—1918) lengyel botanikus, a Kárpátok flórájának kitűnő ismerője; Nyárády *Salix* fajait revideálta
- Zahn, K. H.* (1865—1940) — osztrák botanikus, a hieraciumok nagy szakértője, Nyárády gyakori társszerzője

6. CIKKEK NYÁRÁDY E. GYULÁRÓL

- Petrescu, Marin: Eminentul botanist E. Nyárády (oroszl. nyelv.). Narodnaia Rumínia 1955, p. 10—11. 4 fényképpel.
- Váczy Leona: Nyárády E. Gyula akadémikus 75 éves. Előre 1956. április 22.
- Buia, Alexandru, Morariu, Alexandru, Topa, Emilian: Cuvinte de omagiu la sárbátorirea a 80 de ani al academicianului E. I. Nyárády. Analele Academiei R.P.R. 1961, p. 330—333.
- Georgescu, C. Constantin, Péterfi István: Cuvinte de omagiu la sárbátorirea a 80 de ani al academicianului E. I. Nyárády. Analele Academiei R.P.R. 1961, p. 323—330.
- Ionescu-Sisești, Gheorghe: Cuvinte de omagiu la sárbátorirea a 80 de ani al academicianului E. I. Nyárády. Analele Academiei R.P.R. 1961, p. 315—317.
- Pop, Emil: Cuvinte de omagiu la sárbátorirea a 80 de ani

al academicianului E. I. Nyárády. Analele Academiei R.P.R. 1961, p. 317—322.

- * * * Comitetul Regional Cluj al P.M.R. Dezvoltarea învățămîntului superior și a muncii de creație științifică la Cluj în cei 20 de ani de viață liberă. Cunoscutul botanist academician profesor Dr. Nyárády Erasmus în cabinetul său de lucru. Cluj 1964. Egy fényképpel.
- Ghișă, Eugen: Academicianul Erasmus Iuliu Nyárády, promotor al ocrotirii naturii. Ocrotirea Naturii 1966, p. 243—245.
- * * * România Szocialista Köztársaság Akadémiája Elnökségének nekrológja. Igazság 1966. június 12.
- * * * Contribuții Botanice Cluj szerkesztőségének nekrológja. Academicianul Erasmus Iuliu Nyárády. Contribuții Botanice 1966, p. 1.
- Pop, Emil: Erasmus Iuliu Nyárády (1881—1966). — Figuri de botaniști români. București 1967, p. 90—97.
- Váczy Kálmán: Erasmus Julius Nyárády (1881—1966). Angol nyelvű nekrológ és válogatott könyvészete. Taxon, Journal of the International Association for Plant Taxonomy, Utrecht, Netherlands, 1967. október 16., p. 425—430.
- Szabó Attila: Nyárády E. Gyula hagyatéka. „Non omnis miriar”. Előre 1971. április 11.
- Muscan, Catina: Erasmus Iuliu Nyárády. — Lupta cu imposibilul. București 1975, p. 150—159.
- Váczy Kálmán: Scurt istoric al elaborării operei Flóra R.P.R. Contribuții Botanice 1976, p. 305—313.
- Bartha Sándor: Nyárády Erasmus Gyula — a tudós és az ember. Din activitatea Universității culturale-științifice din Cluj-Napoca 1981—1982, p. 181—183.
- Csűrös István: Un eminent savant. România Liberă 1981. április 10.
- Hodisan, Ioan: 100 de ani de la nașterea botanistului academician Erasmus Iuliu Nyárády (1881—1981). Studia Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, 1981, p. 79—80.
- Resmeriță, Ion: O sută de ani de la nașterea lui Erasmus Iuliu Nyárády. Memoriile Secțiunii Științifice ale Academiei R.S.R., 1981, nr. 2.
- Váczy Kálmán: Nyárády E. Gyula emlékezete. Művelődés 1981. 4. sz.
- Velican, Vasile: Un mare savant botanist. Scinteia 1981. április 9.

Xántus János: Nyárády Erasmus Gyula emlékezete. Igazság
1981. április 7.

Xántus János: Születésének 100 éves évfordulóján Nyárády
Erasmus Gyulára emlékezünk. Előre 1981. április 11.

7. SZÓJEGYZÉK

alak (forma, rövidítve f.) — a változat (varietas) alatti, legkisebb növényrendszertani egység (pl. *Festuca hojensis* Prodan f. csűrösii Nyár.)

alfaj (subspecies, rövidítve ssp.) — faj alatti rendszertani egység (pl. *Hieracium caliacrae* Nyár. ssp. *prodani* Nyár.)

aljnövényzet — a fás növényzet alatt termő, rendszerint alacsony növényzet

átmeneti faj — törzsejlődési folyamata során még nem állandósult új faj, amely jellegeivel csak átmenetet képez bizonyos faj felé

centuria — százankénti száritott növényköteg

enumeratio (plantarum) — egy vidék vagy hegység növényeinek rendszertani felsorolása

exsiccata — száritott növényrendszertani egységek gyűjteménye, rendszerint nyomtatott céduláikkal együtt, melyek tudományos nevüket és a begyűjtési adatokat tartalmazzák

faj (species) — a növényrendszertan nemzetség és változat közötti alapegysége (pl. *Rubus saxatilis* — kövi szeder)

filogenetika l. *törzsejlődés*

flóra — egy földrajzilag körülhatárolt terület növényzete

genetikai központ — rendszerint földrajzilag zártabb terület, ahol a törzsejlődés során nagyobb számú új növényfaj alakulhatott ki (pl. a Retyezátban sok *Hieracium* és szederfaj)

genus l. *nemzetség*

herbárium — növénygyűjtemény

holotypus — eredeti és egyetlen növénypéldány, mely alapul szolgált egy új rendszertani egység leírásához

kisérő fajok — növénytársulásokban csak alkalmilag részt vevő, azokra jellegzetes fajok, amelyek tehát nem kapcsolódnak csak bizonyos növénytársuláshoz

korcs faj, hibrid faj — két közeli származású növény keresztezéséből származó új növényfaj

lectotypus — az a jellegzetes növényegyed, melyet az elvesztett holotypus helyettesítésére választanak ki az eredeti gyűjtés anyagából

lúzus (lusus) — nem öröklődő növényi tulajdonság, gyakran színváltozat

meghatározó kulcs — ellentétes jellegek alapján a növényfajok meghatározására készült határozókulcs

monstr. (monstrositas) — torz képződmény, morfológiai, nem öröklődő rendellenesség

nemzetség (genus) — a család és a faj közötti rendszertani egység (pl. *Rubus*, *Hieracium*)

neotypus — az elvesztett vagy megsemmisült holotypus helyett annak eredeti termőhelyéről begyűjtött növényegyed

növénydiagnózis — rövid növényi leírás

ökológiai adottságok — környezeti körülmények, melyek befolyása alatt élnek a növényi szervezetek

relikta fajok — geológiai korokból megmaradt fajok

rendszerezés — bizonyos rendszer szerinti besorolása a növényeknek

rendszertani egység (taxon) — növénytani egység, a Nemzetközi Nevezéktani Szabályzat által szabályozott bármilyen rangú növényrendszertani kategória (család, nemzetség, faj stb.)

revidálás — herbáriumi anyag kritikai átnézése, a meghatározások helyességének ellenőrzése céljából

rezerváció — törvény alapján létesített természetes menedéke egy meghatározott területen élő ritka növénynek, állatoknak és kőszatagoknak

szerzői név — a rendszertani növényegység latin neve után szereplő, gyakran rövidített személynév, éspedig annak a szerzőnek a neve, aki azt első ízben írta le érvényes formában (pl. *Hieracium nyárádyanum* Zahn 1922)

szorzójel (X) — latin növénynév előtt jelzi, hogy korcs fajról (hibrid fajról) van szó, tehát két rokon fajból keresztezés útján keletkezett új fajról (pl. *x Achillea nyárádya* na Prod. 1931)

taxon l. *rendszertani egység*

természetvédelem — az alkalmazott környezetben ama része, melynek célja mind az egyes növények, mind a természetes növényközösségek védelme és megőrzése

tipus — jellegzetes példány

törzsféjlődéstan (filogenetika) — az örökléstan egyik ágazata, amely a szervezetek eredetét, rokonsági alapon való lezármaszását, valamint történeti fejlődésük folyamatát tanulmányozza

tundra — az erdők övezete feletti, hideg éghajlatú magas vidék, ahol már csak zuzmók, törpecserjék és a fűfélék közül néhányan találnak megélhetési lehetőségre

változat (varietas) — az alfaj és a forma közötti rendszertani fokozat (pl. *Rubus cuspidifer* Müll. et Lef. var. *váczyi* Nyár. 1956)

változékonyság (variabilitás) — a szervezetek azon képessége, hogy a környezethez való alkalmazkodásuk során morfológiai és fiziológiai jellegeiket megváltoztatják

vegetáció — bizonyos terület növényzete, növénytársulása
vegetációtípus — adott termőhely növényzetének jellegzetes egyedei

TARTALOM

Előszó helyett (Bartha Sándor)	5
I. Élete (Bartha Sándor)	6
1. Ifjúkora és tanulmányai	6
2. Elettútjának állomásai	9
3. Családja	11
4. Az ember, a tudós	12
II. Tudományos munkássága (Váczy Kálmán)	24
1. Az alapozás esztendei (1903—1921)	27
2. A kiteljesedés éve (1922—1948)	32
3. Legtermékenyebb éve és akadémiai pályafutása (1948—1966)	40
4. Florisztikai munkássága	52
5. Növényföldrajzi és növénytársulási kutatásai	64
6. Botanikai kirándulásai	71
7. Herbáriumi gyűjteménye	76
8. Nyárady E. Gyula és a természetvédelem	79
9. Tudományos levelezése	82
a) Levelezése és tudományos kapcsolatai romániai botanikusokkal (1922—1966)	83
b) Levelezése külföldi botanikusokkal (1903—1948)	85
c) Hivatalos levelezés, véleményezések, beszámolók és tudományos tervek (1948—1966)	87
10. Egyéb munkássága	88
a) Térképészete	90
b) Növényrajzai	91
c) Fényképei	91
11. Közeledik a vég...	92
12. Elettúma	95
III. Függelék (Váczy Kálmán)	100
1. Munkái	100

a) Könyvek, tankönyvek	100
b) Gyűjteményekben	100
c) A Flora Republicii (Populare) Socialiste România c. kötetben	102
d) Folyóiratokban	103
2. Nyárády által leírt új rendszertani egységek	112
3. Nyárádyról elnevezett új növények	147
4. Nyárády által más botanikusokról elnevezett növények	148
5. Botanikusok, akikről Nyárády növényeket nevezett el	149
6. Cikk Nyárády E. Gyuláról	152
7. Szójegyzék	154

A könyv szerkesztője: Hatházy Ferenc

Műszaki szerkesztő: Bálint Lajos

A megjelenés éve: 1988. Alak: 70×100/32

A nyomás kezdete: 1988. IV. 5.

Papír: 60 g-os famentes

Kiadói ívek száma: 7,384

Nyomdai ívek száma: 5 + 4 oldal melléklet

Tizedes osztályozás nagy könyvtárak számára:

894 511—4, kis könyvtárak számára: 894 511

Tiparul executat sub comanda nr. 39/1988,
la INTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ CLUJ

Municipiul Cluj-Napoca

B-dul Lenin nr. 146

Republica Socialistă România



E könyv két szerzője — akik közül az egyik Nyárády E. Gyula családjához is tartozott, a másik pedig majdnem két évtizeden át volt közvetlen munkatársa és végigbotanizálta vele Románia egész területét — közös munkával megírta Nyárády E. Gyula küzdelmes életének folyását, valamint rendkívül gazdag és értékes tudományos munkásságát, alaposan ismerve életének éppen a legtermékenyebb utolsó évtizedeit. Nyárády E. Gyulának számos szakmunkája és értekezése jelent meg, amelyek mind alapvető és időtálló munkák. Tudományos érdemei alapján az RSZK Akadémiája tagjává választotta, sőt huzamosabb ideig tagja volt az Akadémia Elnökségének is. Rendkívüli tudományos érdemeinek elismeréseként ő vezette a legkiválóbb hazai botanikusokból alakult munkaközösséget, mely megalkotta a 13 kötetben megjelent Románia Flórája (Flora R.S. România) című hatalmas munkát. Nyárády E. Gyula nemcsak a romániai, hanem a közép-európai botánika egyik legkimagaslóbb tudományos egyénisége volt.

VACZY KÁLMÁN—BARTHA SÁNDOR
NYÁRÁDY ERAZMUS GYULA — UN PASIONAT
CERCETĂTOR AL FLOREI DIN ROMANIA
EDITURA KRITERION • BUCUREȘTI 1988
LEI 7,25